

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTSFORSKEREN

MEDLEMSBLAD FOR DANSKE SLÆGTSFORSKERE · ÅRGANG 39 · NR. 2 · 2024

**Udgives af foreningen Danske
Slægtsforskere**

www.slaegt.dk

Mail- og adresseændringer: opdateres af medlemmerne via slaegt.membersite.dk
Log ind og rediger din profil.
Første gang du logger på, skal du bestille et password:
Tryk "Log ind" og derefter "Glem password".
Du modtager en mail med et link til at sætte dit password.

Ind- og udmeldelse

Indmeldelse sker via: slaegt.membersite.dk
Hvis du er medlem af Danske Slægtsforskere, skal du logge ind for at købe medlemskab af en lokalforening. Udmeldelse:
Send en mail til ekspedition@slaegt.dk

Redaktionen:

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende redaktør
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
Tlf. 41 28 65 30, kto@slaegt.dk
Redaktionsmedlemmer:
Michael Dupont, Peter Olsen og John Buch Larsen
Korrektur: Henning Beck og Kirsten Sanders.

Redaktionen kan kontaktes via adressen:
redaktion@slaegt.dk

Layout, sats og tryk:

Jørn Thomsen Elbo A/S
Trykplag: 7.400 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke nødvendigvis foreningens holdning. Artikler uden forfatterangivelse kan betragtes som foreningsstof. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendt materiale og forbeholder sig ret til at redigere i tilsendte artikler. Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktionen. Det skal forsynes med tydelig kildeangivelse, ligesom redaktionen skal have tilsendt en kopi.

Bladet udkommer 4 gange årligt.

Næste deadline: Udkommer:
15. juli 2024 September 2024
15. oktober 2024 December 2024

Bladet sendes gratis til medlemmer af Danske Slægtsforskere.

INDHOLD nr. 2 – Juni 2024

Guldhornene	3
Historiske Dage	3
At søge efter faderskabssager	4
Emil Ferdinand Krause og Elisa Petersen	11
Læreruddannelsen i 1800-tallet på Jonstrup Seminarium	23
Folkeregistret fylder 100 år	28
Rettelse	31
TEMA: Årets gang	32
Demens – Gamle ting åbner for historier	42
Nyt fra Danskernes Historie Online	44
Dyrehold og afgrøder – Et bidrag til landbohistorien	47
Pas på kilderne	52
Aviser i slægtsforskningen	54
Gotisk tekstprøve	57
Tema: Breve – Postkortets hemmelighed	58
Tema: Breve – Høyst Ærede Kiere Moder	62
Om specielle skrifttegn og riddere	65
Danske Slægtsforskere, referat af generalforsamlingen 2024	69
De nye medlemmer af bestyrelsen præsenterer her sig selv	71
Anmeldelser	72
Slægtshistorisk Weekend 2024	76

Forsiden

Motivet er hentet fra en høstfest på Glud Museum 4. august 2019. Tilbage i tiden foregik høsten med le og rive, som de gæve folk her demonstrerer. Læs mere i dette nummers tema om årets gang s. 32.
Fotograf: John Buch Larsen

Formandens klumme

GULDHORNENE

Danmark havde engang nogle guldhorn. De blev smeltet om, og dermed forsvandt de.

Danske slægtsforskere har utroligt mange guldorn, og de fleste af dem står formentlig i fare for at forsvinde.

Jeg tænker her på den store skat af uundværlige hjemmesider, som vi som slægtsforskere benytter om ikke dagligt, så i hvert fald meget ofte, fx Krabsens stednavnebase, Brejls skifteud-dag, Wibergs præstehistorie, salldata.dk, dk-gravsten, Mil-loups hjemmeside om slægtsforskning for tobenede individer, Alsnissen, danishfamilysearch.dk, Samsoeroots, Bornholmer-databasen og mange, mange flere.

Udfordringen for alle disse hjemmesider er, at ejerne måske har glemt eller fortrængt, at ingen lever evigt, og at det derfor er nødvendigt i god tid at ordne sit bo. Det kan man gøre ved at sørge for, at ens arvinger ved, hvad der skal ske med hjem-mesiden, den dag man er væk. Eller man kan – som nogle få allerede har gjort – sørge for at oprette et "testamente", hvori man skriver, at retten til hjemmesiden skal overgå til fx Danske Slægtsforskere.

Hvis du kender ejerne af disse eller tilsvarende hjemmesider, så tag en snak med dem og opfordr dem til at træffe de nødven-dige foranstaltninger allerede nu. Selve overdragelsen behøver ikke at ske her og nu, bare papirarbejdet er på plads.

Guldhornene fra Gallehus, her i P.V. Glob's rekonstruktioner. Nationalmuseet.

Danske Slægtsforskere har udarbejdet udkast til både testa-mente, fuldmagt m.v., så vi har gjort alt forarbejdet. Du finder dokumenterne her: <https://www.slaegt.dk/om-os/tilbud/testa-mente/>.

Hvis du har en eller flere hjemmesider, som du bruger jævnligt, og som du mener er helt uundværlige, må du meget gerne tippe os om dem. Så vil vi forsøge at tage kontakt til ejeren.

Skriv gerne til formand@slaegt.dk.

HISTORISKE DAGE

En årligt tilbagevendende begivenhed er Historiske Dage, der finder sted en lørdag-søndag i marts måned i Øksnehal-len i København. Messen, der har en del år på bagen, har udviklet sig til en begivenhed, der tiltrækker tusindvis af folk med interesse for historie. I år var tilstrømningen så stor, at man allerede tidligt lørdag formiddag ved indgangen måtte melde udsolgt til alle, der ikke i forvejen havde bestilt billet.

På Historiske Dage kan man bevæge sig omkring blandt en lang række stande og lytte til foredrag på fire scener, der alle på en eller anden måde formidler historie i bred for-stand. Her kan man møde forlag, foreninger og institutioner, og man kan lade sig friste af et kæmpe udvalg af spænden-de bøger til messepriser og se demonstrationer af, hvordan fx bogtryk blev produceret før i tiden. Og uden for hallen kan man kigge nærmere på ældre militære køretøjer og våben.

I dette selskab hører Danske Slægtsforskere naturligt hjem-me, og vi deltog med en stand, som vi delte med Samfun-det for Dansk Genealogi og Personalthistorie. Her var livlig gang i den: Der blev solgt et væld af bøger og tegnet nye medlemskaber på stribe, og mange kom og fik en god snak om slægtsforskning og om foreningen eller fik hjælp til et problem, såsom hvad der var blevet af en oldefar, som tilsy-neladende var forsvundet sporløst, eller hvordan man bar sig ad med at søge slægtninge i Østrig.

Kathrine Tobiasen

AT SØGE EFTER FADERSKABSSAGER

Af Svend-Erik Christiansen
Hvedebjergvej 24, 8220 Brabrand
sec@godmail.dk

Mon ikke vi alle i vores slægtsforskning er stødt på slægtninge i kirkebøgerne, der er født uden for ægteskab? Hvis vi er heldige, anføres i kirkebogen foruden moderen også en udlagt barnefader, men det er desværre heller ikke altid tilfældet. Den udlagte – eller den ikke anførte – barnefader kan man ofte have svært ved at få identificeret. Er der imidlertid anlagt en faderskabssag, får han svært ved at gemme sig.

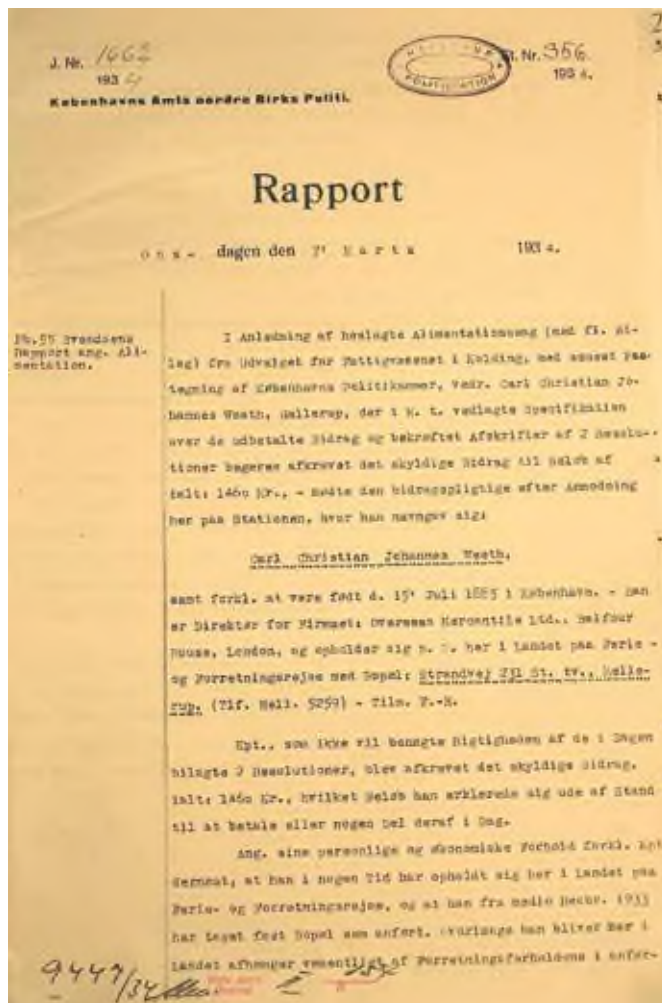
I det følgende vil jeg forsøge at skitsere, hvordan man søger efter og finder frem til en eventuel faderskabssag.

Udgangspunktet

Når et barn kommer til verden, optræder der tre "forældresituationer" i kirkebøgerne:

1. Forældrene er gift. Begge forældre nævnes, og som "kildeslægtsforsker" må vores udgangspunkt være, at vi stoler på oplysningerne om faderen og moderen.
2. Moderen er ugift, og den udlagte barnefader nævnes. Her er vi nok lidt mere usikre, men vi går ud fra, at den udlagte barnefader har samtykket, og at han ikke er en opdigtet person.
3. Moderen er ugift, og der nævnes ikke nogen barnefader. Vi ved ikke, om moderen ikke har villet oplyse navnet, eller hun måske slet ikke kendte hans navn.

Moderne undersøgelser (DNA og blodtype-sammenligninger) viser, at den registrerede far faktisk ikke altid er barnets rigtige far. Der har været tal fremme om, at det skulle være tilfældet i 3-10 % af alle registrerede barnefødsler i nyere tid. Om procenten har været større eller mindre før i tiden, kan vi kun gætte på. Er disse tal korrekte, så er det naturligvis lidt af en bombe under vores arbejde med at udrede slægten.

Rapport fra Københavns Amts Nordre Birk i 1934, hvor en udlagt barnefader ikke kan betale sit alimentationsbidrag.

Vi skal dog huske på, at vi alle er formet af både arv og miljø, og skulle den registrerede far faktisk ikke være den rigtige far, så har han måske til gengæld præget barnet i dets opvækst og væremåde. Hvor meget af vores personlighed, som kan tillægges arv, og hvor meget der kan tillægges miljø, er der meget lidt viden om, og dette emne skal vi i hvert fald ikke nærmere ind på her.

I det ovenstående er det usikkerheden omkring kildernes oplysninger om barnets far, som er blevet berørt, men kan vi så til gengæld være sikre på oplysningerne om barnets mor? Her er vi nok meget, meget tæt på 100 % sikre. Ganske vist kan man af og til høre historier om, at en fremmed kvinde har påtaget sig mor-rollen og er blevet anført som sådan i kilderne, eller at der var tale om en ung pige, som var kommet galt afsted, og at barnet siden blev registreret, som om det var den unge piges mor, der havde fået en efternøler.

Vi kan ikke umiddelbart vide, om den udlagte barnefader i kirkebogen har erkendt faderskabet, eller om han nægter at være far til barnet – måske endda med rette. Som "kildeslægtforskere" må vi som udgangspunkt tage faroplysningerne for gode varer.

De fleste udlagte barnefædre skal utvivlsomt søges blandt de "ikke-etablerede" som f.eks. tyende/tjenestefolk, og de har i sin tid måske kun opholdt sig i sognet et år eller to. Ud fra oplysningerne i kirkebogen om navn og opholdssted kan udlagte barnefædre ofte være svære at identificere. Oplysninger som "en soldat fra Holsten" eller "gårdmand Hansens tjenestekarl" er jo nærmest blindgyder. Man kan måske også risikere, at der er tale om falske/opdagede navne på de udlagte barnefædre.

Faderskabssager og tamperretterne

1763-1797. Ved en forordning af 14. oktober 1763 blev det bestemt, at udlagte barnefædre, som vedkendte sig faderskabet, kunne pålægges at betale et forsørgelsesbidrag til moder og barn, indtil barnet fyldte 10 år – et såkaldt alimentationsbidrag. Før 1763 havde udlagte barnefædre ingen økonomiske forpligtelser over for moderen og det fødte barn. Begge forældre skulle dog betale en lejermålsbøde (afskaffet i 1812), fordi de havde fået et barn uden at være i ægteskab.

Indtil tamperretternes nedlæggelse ved forordningen 1. december 1797 skal eventuelle faderskabssager søges i retsprotokollerne fra disse. Faderskabssager på den tid er dog uhyre sjældne. Tamperretterne styredes af kirkelige og ikke-kirkelige folk og var indført i 1542 – kort efter reformationen i 1536. Der var en tamperret i hvert stift, og det var stiftamtmanden, der som kongeligt udnævnt embedsmand, repræsenterede det ikke-kirkelige.

Disse tamperretter var oprettet, for at man kunne have et sted, hvor ægteskabssager kunne behandles. Faderskabssager kunne også behandles ved tamperretten, men de er uhyre sjældne på den tid. Om dette skyldes skammen over at have fået et uægteskabeligt barn, om barnefaderens betalingsmulighed var opgivet på forhånd, ukendskab til tamperretten eller noget helt fjerde, kan der kun gisnes om.

Efter 1797. Efter nedlæggelsen af tamperretterne i 1797 overgik ægteskabssagerne til amtmandsinstitutionen, og det kom også til at gælde de sjældne faderskabssager.

Faderskabssager og amtsarkiverne

Når vi skal søge efter faderskabssager, er det trods alt i høj grad amtsarkiverne, som vi kommer til at søge i. I denne

Registraturer over amtsarkivalier ved Rigsarkivet i Viborg

sammenhæng tænker vi på den amtsinddeling, som stort set uforandret var gældende fra 1793-1970.

Amtmanden eller måske mere præcist amtmandsinstitutionen var på mange måder bindeleddet mellem den almindelige befolkning og kongen/centraladministrationen. Som kongeligt udnævnt embedsmand var amtmanden involveret i rigtig mange lokale sager, hvilket de meget omfattende og bevarede arkiver fra amtmændene vidner om. Og blandt disse arkivalier er også faderskabssagerne, som vi her har i centrum.

Det var amtmanden, som i hver faderskabssag skulle afgøre, hvor stort et bidrag den udlagte barnefader skulle pålægges at betale. Der var som udgangspunkt defineret et årligt bidrag (alimentation), der skulle betales til moderen, indtil barnet blev 10 år (fra 1839 udvidet til 14 år, og fra 1888 yderligere udvidet til 18 år).

Når en barnefader bliver udpeget af moderen, afhænger det videre forløb af to ting:

1. Hvis den udlagte barnefader anerkender at være far til barnet, vil sagen ved amtmandens behandling resultere i, at barnefaderens årlige bidrag bliver fastlagt. Faderskabssagen skal ikke overraskende søges i det aktuelle amtsarkiv.
2. Hvis den udlagte barnefader nægter at være far til barnet, må sagen behandles i retten, hvor man på baggrund af de indkomne oplysninger afgør faderskabet. Retssagen skal søges i den retskreds, hvor den udpegede barnefader bor, men da amtmanden stadig skal fastsætte det årlige bidrag, vender sagen typisk tilbage til ham med oplysninger fra retten.

Almindeligvis anlægges faderskabssagen i det amt, hvor den udpegede barnefader opholder sig, men hvis man er usikker på eller ikke ved, hvor han er flyttet hen, så føres sagen i det amt, hvor moderen opholder sig.

Oprindeligt var det kun barnemoderen, som kunne anlægge en faderskabssag, men med oprettelsen af landkommunerne omkring 1842, hvor fattighjælp blev en af opgaverne, og de samtidig havde meget begrænsede midler, var det vigtigt, at man kunne kræve en betaling fra en udlagt barnefader, når en ugift barnemoder skulle have hjælp.

Kunne barnefaderen ikke betale sit alimentationsbidrag, blev det fra 1888 bestemt, at det offentlige skulle træde til, så moder og barn ikke blev ladet i stikken. Fra 1908 blev dette suppleret med, at barnemoderen ikke kunne få offentlig økonomisk hjælp, hvis hun nægtede at oplyste, hvem der var far til barnet. Det er lidt usikkert, hvor meget omgivelserne og øvrigheden gennem årene har presset på for at få oplysninger om, hvem barnefaderen var.

Faderskaber afgjort ved blodtyper eller DNA

Det var først i 1930'erne, at man ved retsafgørelser i faderskabssager også begyndte at inddrage de involveredes blodtyper. Dette kunne ikke bekræfte en persons faderskab, men kunne i nogle tilfælde afvise et muligt faderskab. Det ændrer heller ikke på, at flere faktisk kan blive dømt til at betale til et barn, selv om det altså kun var en af dem, som var faderen. Først mange år senere – i 1990'erne – er det via DNA blevet muligt med meget stor sikkerhed at fastslå eller afvise et muligt faderskab.

Lidt om amternes journalsystemer

Der kan være stor forskel på, hvordan de enkelte amtsarkiver er opbygget, men indgangen til de enkelte amters arkiver er typisk et journalsystem, hvor man i en journal skal søge efter journalnummeret, der henviser til selve sagen. Dette gælder også, når man søger efter faderskabssager. Gennem årene kan man også se omlægninger af systemerne i de enkelte amter, i takt med amtmandens opgaver ændres eller vokser i omfang.

I nogle amter har man brugt en fælles journal for alle typer sager, og journalerne er langt op i tiden blot blevet ført i kronologisk orden. I andre amter har man i den fælles journal opdelt den efter de opgaver, som amtmanden var involveret i (se f.eks. i Odense Amt). Der er også amter, hvor man meget tidligt begyndte med en selvstændige indgangs-journal for faderskabssager (f.eks. i Hjørring Amt), og alt andet lige gør dette selvfølgelig søgninger efter udlagte barnefædre meget lettere for os.

[illegible]

*Første side i "Oversigt over faderskabssager i Randers Amt".
Oversigten er også tilgængelig i Arkivalieronline.*

[illegible]

Man kan være heldig, at der er udarbejdet diverse navneregistre til de generelle journaler eller til de selvstændige journaler for faderskabssagerne. Nogle gange er det registre med mandsnavne, nogle gange er det med kvindenavne, og nogle gange rummer registrene begge dele (f.eks. i Randers Amt). Kender man ikke navnet på den udlagte barnefader (f.eks. fra kirkebogen), er et register med mandsnavne naturligvis ikke særlig brugbart.

Hvis der ikke er noget navneregister til journalerne, må man i gang med det besværlige arbejde med at bladde de relevante journaler igennem for at se, om barnets moder skulle dukke op med en anlagt sag mod en udpeget barnefader. Ja, nogle gange kan der endda være flere mulige barnefædre inde i billedet. Erfaringsmæssigt anlægges en faderskabs-sag i løbet af barnets første leveår, men der er også oplysninger om, at en sag har været anlagt, før barnet overhovedet blev født, eller at sagen først er anlagt, når barnet var flere år gammelt.

Rigsarkivets Daisy og faderskabssager

Som tidligere nævnt er amtsarkiverne skabt meget forskelligt i de enkelte amter, og da arkivalierne fra amterne i sin tid blev afleveret til Rigsarkivets afdelinger i henholdsvis i Viborg, Aabenraa, Odense og København, blev arkivalierne også registreret forskelligt.

Når det drejer sig om faderskabssager, har Rigsarkivet i Viborg haft særlig fokus på disse sager, og for hvert amt i dets område er der udarbejdet særlige oversigter, som letter arbejdet med at finde frem til faderskabssagerne. Disse oversigter er alle digitaliserede, og kan findes i Rigsarkivets Daisy. Hvis man der under "Arkivserie" skriver: "Oversigt over faderskabssager", vil de alle dukke op. Her kan man så vælge oversigten for det amt, som man er interesseret i, og klikke på "Læs arkivaliet". Har man valgt f.eks. Ribe amt, fremkommer der en 15 siders oversigt, som på første side har en slags indholdsfortegnelse til oversigten.

På dette sted er det nok passende at nævne, at "kært barn har mange navne". Både i arkivalierne og i Rigsarkivets registrering dukker faderskabssager op under så forskellige navne som: alimentationssager, paternitetssager, bidragssager og inddrivelsessager.

Via "Oversigten over faderskabssager" kan man finde frem til, hvilken journal (alimentationsjournal), som man skal søge

Lokaladministrationen

Her finder du kilder, som vedrører lokaladministrationens historie. Tilmeld dig Arkivalieronline's nyhedsbrev. Se kommende digitaliseringer på Arkivalieronline.

Navn	Beskrivelse	Læs mere om
Aabenraa købstad	Her kan du finde oplysninger om hele byens offentlige liv, bl.a. om byens forfatning, borgerskaber, embeds- og tjenestefolk, justits- og politisager, finansvæsen, bygnings- og vejsager, post, told, søfart, handels- og næringssager, militærsager, kirker, skoler, fattigvæsen m.m.	
Aarhus Købstad	Diverse protokoller fra den Aarhus' Rådstue samt Købstad. Endvidere arkivalier (primært forhandlingsprotokoller) fra de omkringliggende sognekommuner, der i 1960'erne og indtil kommunalreformen i 1970 indgik i Aarhus Kommune.	
Amter og len	Journaler, alimentationsjournaler, kopibøger, skifter, regnskaber og meget andet fra en række amtsarkiver. I journalerne finder du de oplysninger om journalnummer m.v., som skal bruges til at bestille selve sagen frem til brug på læsesalen.	
Amtstuer	Her finder du regnskaber, matrikler, skattesager, jordbøger og andet. Det meste vedrører amternes økonomi, men der er også andet, f.eks. skifter.	
De sønderjyske fyrstearkiver	Indeholder en samling af fyrstearkiver med tilknytning til Sønderjylland/Slesvig. Samlingen indeholder meget lokalhistorisk stof til Sønderjyllands historie, men også til Danmarkshistorien, hvor de sønderjyske fyrster ofte spillede en central rolle. I samlingerne kan man finde fyrstehusenes korrespondance, sager om grænsestridigheder, regnskaber, oppebørselslister, domme, sager om embedsmænd, kirke- og skolesager med meget mere.	Læs her
Haderslev købstad	Her kan du finde oplysninger om hele byens offentlige liv, bl.a. om byens forfatning, borgerskaber, embeds- og tjenestefolk, justits- og politisager, finansvæsen, bygnings- og vejsager, post, told, søfart, handels- og næringssager, militærsager, kirker, skoler, fattigvæsen m.m.	
Kommuner på landet	Her finder du mange forskellige kommunale arkivalier. Samlingen er endnu ikke så stor, men mere vil komme til efterhånden.	
Købstæder og købstadskommuner	Her finder du købstadens egne dokumenter.	

Arkivalieronline

På Arkivalieronline finder du alle Rigsarkivets digitaliserede dokumenter. Bemærk at kun ca. 2 % af samlingerne er digitaliseret.

Andre søgemuligheder

Daisy

I Arkivdatabasen Daisy kan du søge i Rigsarkivets arkiver og bestille materiale til brug på en læsesal.

Søg i samlingerne

Her finder du en samlet søgeindgang til indtastningsportalen, Arkivalieronline, arkivdatabasen Daisy.

Søg efter digitalt skabte arkivalier

Du kan søge i metadata for digitalt skabte data (administrative og

Udsnit fra temaet "Lokaladministrationen" i Arkivalieronline, hvor der bl.a. er en indgang til "Amter og len".

i for at få sagsnummeret. Spørgsmålet er nu, hvor langt, man kan nå online i "Arkivalieronline" i sin søgning efter en faderskabssag.

Rigsarkivets Arkivalieronline og faderskabssager

I takt med at Statens Arkiver (nu Rigsarkivet) har gjort arkivalier og diverse registre tilgængelige på nettet, er vi slægtsforskere i høj grad blevet "hjemmeslægtsforskere", og vi er meget afhængige af, hvad der er blevet gjort net-tilgængeligt.

I skrivende stund varierer det fra amt til amt, hvad Rigsarkivet har fået lagt på nettet omkring faderskabssager. Via "Arkivalieronline" på Rigsarkivets hjemmeside og temaet "Lokaladministrationen", og hvor man efterfølgende vælger "Amter og len", kan man se, hvad der amt for amt hidtil er blevet online tilgængeligt af amtsarkivalier.

Vores særlige interesse gælder journalerne, som er indgangen til faderskabssagerne, og fra næsten alle danske amter er disse journaler tilgængelige indtil 1930-1935. Nogle amter

har som tidligere nævnt opereret med særlige journaler til faderskabssager – alimentationsjournaler – og for de fynske amter Svendborg og Odense samt de to jyske amter Hjørring og Randers er disse særlige journaler også tilgængelige via Arkivalieronline. Der er en 75 års tilgængelighedsfrist på faderskabssager, og med bl.a. GDPR-reglerne i tankerne, kan vi nok ikke forvente, at der i den nærmeste fremtid kommer journaler på nettet efter 1930'erne.

Uden at skulle rejse til den aktuelle afdeling af Rigsarkivet kan vi – via de online tilgængelige journaler i Arkivalieronline – bladde de relevante journaler igennem for at se, hvem barnemoderen og eventuelt det offentlige har ført en faderskabssag imod – hvis der altså er ført en sag. For nogle amters vedkommende (Hjørring, Randers, Viborg, Svendborg og Odense) er der også lagt navneregistre på nettet – de fleste registre bygger på mødrenes navne.

Hjemmefra kan man således se, om der skulle være en faderskabssag, og hvis der er en sådan, vil der i journalen være

en henvisning til sagens nummer. For at se selve sagen må man dog rejse til den aktuelle afdeling af Rigsarkivet og her bestille sagen frem på læsesalen via Daisy. Man kan nogle gange overraskes over, hvor mange sider en sag faktisk kan fylde.

Der er vist ingen overordnede planer om at lægge faderskabssagerne på nettet. Alligevel kom der en lille smule af de ældste sager fra Hjørring Amt på nettet i 2023 – det drejer sig om sager fra årene 1868-1874.

Hvad indeholder en faderskabssag

Når man har fundet frem til selve faderskabssagen, kan man ikke alene se navnet på den (eller de) udlagte barnefædre, men typisk også få meget detaljerede oplysninger om ham (dem). Det kan være i form af forhørsreferater fra retten, hvor detaljerede oplysninger om barnefaderens hidtidige livsforløb (tjenestesteder), familieforhold, indkomst, formue m.m. fremgår, men sagen kan også indeholde diverse korrespondance og detaljer om deres samliv i tiden omkring barnets undfangelse. Ja, nogle gange ved man pludselig mere om den udlagte barnefader end om moderen til barnet.

En faderskabssags indhold slutter ikke nødvendigvis ved, at en barnefader (eller flere) bliver udpeget til at skulle betale alimentationsbidrag i hele barnets opvækst. Sagen kan også indeholde senere indkomne breve fra den udlagte barnefader, som har fået betalingsproblemer eller fra moderen, som f.eks. har anmodet om en ekstrabetaling i forbindelse med barnets konfirmation.

Vedrørende København

Som i forbindelse med flere andre arkivalietyper er der også her særlige forhold, som gør sig gældende, hvis man søger efter udlagte barnefædre i København.

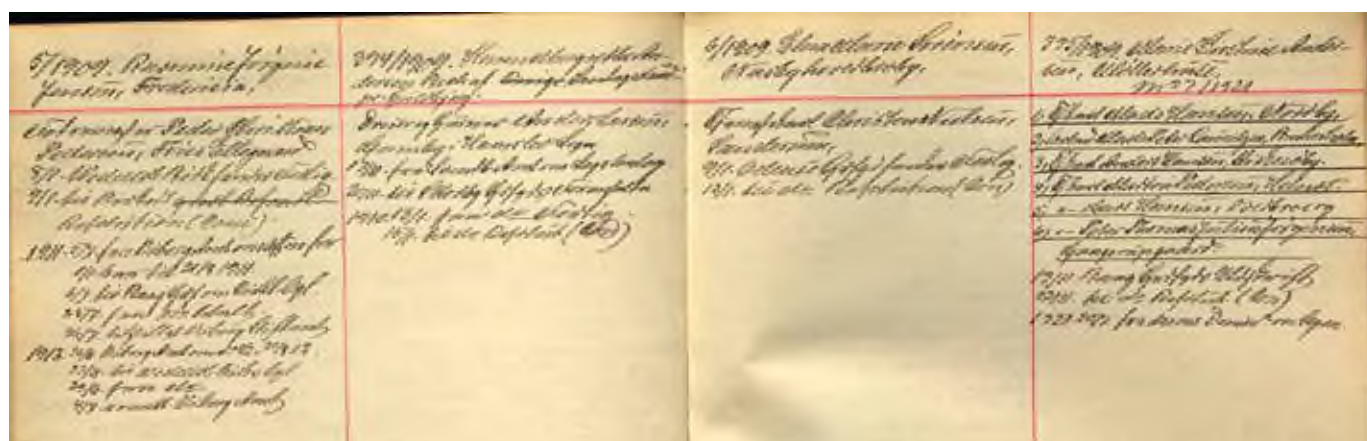
I København skal man **indtil 1858** finde eventuelle faderskabssager i protokollerne fra Københavns Rådstue. Dette arkiv er ikke afleveret til Rigsarkivet, men i stedet til Københavns Stadsarkiv. Via kronologisk førte referatprotokoller kan der bl.a. findes en indgang til faderskabssagerne via et journalnummer eller dato. I referatprotokollerne er der også navneregistre. Materialet er tilsyneladende ikke online tilgængeligt.

Faderskabssager i København skal **efter 1858** findes i Rigsarkivet med Københavns Overpræsidium som arkivskaber – altså ikke amtet. Via Arkivalieronline på Rigsarkivets hjemmeside og temaet "Lokaladministrationen", hvor man efterfølgende vælger "Amter og len", kan man også se, hvad der er digitaliseret fra Københavns Overpræsidium. Lidt forvirrende står det placeret alfabetisk under "Statsamtet Overpræsidiat".

For årene 1858-72 skal eventuelle faderskabssager findes via de generelle journaler for Overpræsidiat – kaldet OJ-journaler. Fra 1873 indføres selvstændige journaler til faderskabs- og bidragssager – kaldet AJ-journaler.

Både de generelle OJ-journaler og de fra 1873 indførte selvstændige protokoller er online tilgængelige indtil 1936. I samme periode er der udarbejdet navneregistre til hver årgang, og de findes som OJ-register. Indtil 1910 er der et fælles alfabetisk register for mænd og kvinder, og herefter er registeret opdelt i mænd og kvinder – i hele perioden er registrene ordnet alfabetisk på efternavnets første bogstav. Online kan man således finde frem til, hvem der har lagt sag an mod hvem, og få en henvisning til selve sagen.

Faderskabssagerne for København for årene 1873-1891 er tilgængelige via Arkivalieronline. Har man fundet henvisnin-

Side i alimentationsjournal fra Odense Amt i 1909. Længst til højre ses en sag, hvor en ugift kvinde har udlagt ikke mindre end 6 mænd som barnefædre til sit barn.

ger til nyere sager, må man møde op på Rigsarkivets læsesal i København og bestille dem via Daisy.

For Københavns vedkommende bør der også nævnes nogle særlige bidragsprotokoller for årene 1859-1896 (såkaldte AJ-bidragsjournaler). Heri er betalingerne af børnebidrag (alimentation) og hustrubidrag blevet registreret.

Vedrørende Sønderjylland

Faderskabssager fra tiden før Danmarks nederlag i 1864 er som i det øvrige Danmark sjældne i det sønderjyske, og hvis der er nogle sager, så gemmer de sig typisk blandt amtsarkivernes fattigsager.

Efter Danmarks nederlag i **1864 og indtil 1920** var det sønderjyske område (svarende til amterne Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder) under preussisk styre. Faderskabssager fra den periode skal findes i amtsretsarkiverne, som eksisterer for årene 1867-1920, og eventuelle sager skal findes under "Formyndersager". For to af amterne (Haderslev og Aabenraa) er sagerne på nettet. Sagerne er dog lettest at finde via link i Daisy. Søg i Daisy med f.eks. "Aabenraa amtsret" som Arkivskaber, og via "Vis arkivserier" findes "Formyndersager" og ved klik på "Læs arkivaliet" får man adgang til perioden 1871-1920. Det bør fremhæves, at sagerne er ordnet alfabetisk på efternavn for hele perioden og ikke bare pr. årgang.

Efter 1920 er de sønderjyske faderskabssager ordnet amtsvis efter de samme principper som i det øvrige Danmark.

Fødselsanstalten i Århus og udlagte barnefædre

I 1910 åbnede Fødselsanstalten i Århus, og her kunne både ugifte og gifte kvinder føde under betryggende forhold. For ubemidlede ugifte og gifte kvinder var det gratis at føde her. I forbindelse med Fødselsanstalten oprettedes også en børneafdeling, hvor den nybagte mor og barnet kunne bo i kortere eller længere tid. I børneafdelingen anbragtes også spædbørn, som skulle bortadopteres.

Fødselsanstalten lå i Skt. Johannes Sogn, men havde sin egen kirkebog lige fra starten i 1910, og den kan naturligvis også ses online via Arkivalieronline. Ofte ser man fødslerne indført i både Fødselsanstaltens kirkebog og i kirkebogen fra det sogn, som den nybagte mor stammer fra. Almindeligvis er der gensidig henvisning i de to kirkebøger. Ikke sjældent ses det, at barnet er blevet (nød-)døbt på Fødselsanstalten med et par tilstedeværende sygeplejersker som faddere.

Fødselsanstalten fundet i Daisy

Ved søgning i Rigsarkivets Daisy kan man se, at der er blevet afleveret mange arkivalier fra Fødselsanstalten i Århus. Det meste af det afleverede har ikke så stor relevans for os som slægtsforskere, og vi har heller ikke umiddelbart adgang til det, da materialet er omfattet af tilgængelighedsgrænsen på 75 år. Blandt de afleverede arkivalier er også de såkaldte indlæggelsesprotokoller, som man bør være særligt opmærksom på.

Disse protokoller er ført kronologisk efter barnets fødselsdato, og de indeholder oplysninger om alle fødsler, både for børn født af ugifte og gifte mødre. For fødsler uden for ægteskab er anført moderens navn, hendes fødselsdato og -sted og hendes opholdssted på 10-månedersdagen. Det sidste var fra gammel tid vigtigt, da man kunne sende udgifter til mor og barn videre til kommunen, hvor "gerningen" var sket. Og for det nyfødte barns vedkommende er der anført, om det er en dreng eller pige, og en eventuel døbsdato kan også være anført, men som sidste rubrik er der et felt, hvor den udlagte barnefaders navn kan anføres. Ved langt de fleste ugifte mødre er der her anført en udlagt barnefader.

Fødselsanstalten fundet i Arkivalieronline

Det eneste fra Fødselsanstalten, som på nuværende tidspunkt er tilgængeligt via Arkivalieronline, er netop de ældste af disse indlæggelsesprotokoller. Det drejer sig om protokollerne fra 1910-1935, og de kan findes via Arkivalieronline og temaet "Social- og Sundhedsvæsen". Her er der en indgang til "Fødselsanstalten i Jylland". Det er dog kun for årene 1910-1930, at der er en særlig rubrik til angivelse af den udlagte barnefader.

Når det drejer sig om fødsler i ægteskab, er faderens navn, adresse og stilling oplyst.

Fødselsstiftelsen i København

Allerede i 1750 var Fødselsstiftelsen i København blevet oprettet, men her var oprettelsen sket for at skabe et sted, hvor unge kvinder kunne føde anonymt og som anonym aflevere et nyfødt og uønsket barn. Med oprettelsen af Fødselsstiftelsen håbede man på at kunne reducere datidens høje antal af fødsler i dølgsmål. Oprindeligt var de fødende mødre her blevet lovet evig anonymitet, men ved en lovændring i 2007 "åbnedes" for den ældste del.

Børnenes fædre nævnes meget sjældent i Fødselsstiftelsens arkivmateriale.

EMIL FERDINAND KRAUSE OG ELISA PETERSEN

Af Klaus Guldager
Snestrup Have 33, 1.tv.
5210 Odense NV
Tlf. 29829061
guldager@nypost.dk

Emil Ferdinand Krause, der var min tipoldefar, levede fra 1840 til 1900 og var gift med Elisa Augusta Henriette Petersen med hvem han fik 14 børn. Han deltog med stort heldmod i kampene ved Dybbøl i 1864, og han vandt de navnkundige løjtnanter Anker og Castenschiolds gunst. En gunst, især fra Castenschiold, der mange gange hjalp Krause gennem retssager og økonomisk uføre. I en karriere som købmand, handelsrejsende, materialforvalter og politibetjent. Og han tog aktivt del i erindringskulturen efter 1864. Men hans ægteskab var ikke lykkeligt. De blev, efter hans hustrus begæring, separeret to gange, men det lykkedes hende aldrig at blive skilt trods anklager om vold og utroskab. I Justitsministeriets arkiv findes alle Elisass ansøgninger og andre dokumenter, der vidner om hendes ulykkelige og dramatiske ægteskab. Derfor blev det til "Historien om Emil Ferdinand Krause og Elisa Petersen".

I vores familie har vi en lille bog om Krause-slægten, hvori gengives en anbefaling, som løjtnant Anker skrev nogle år efter krigen:

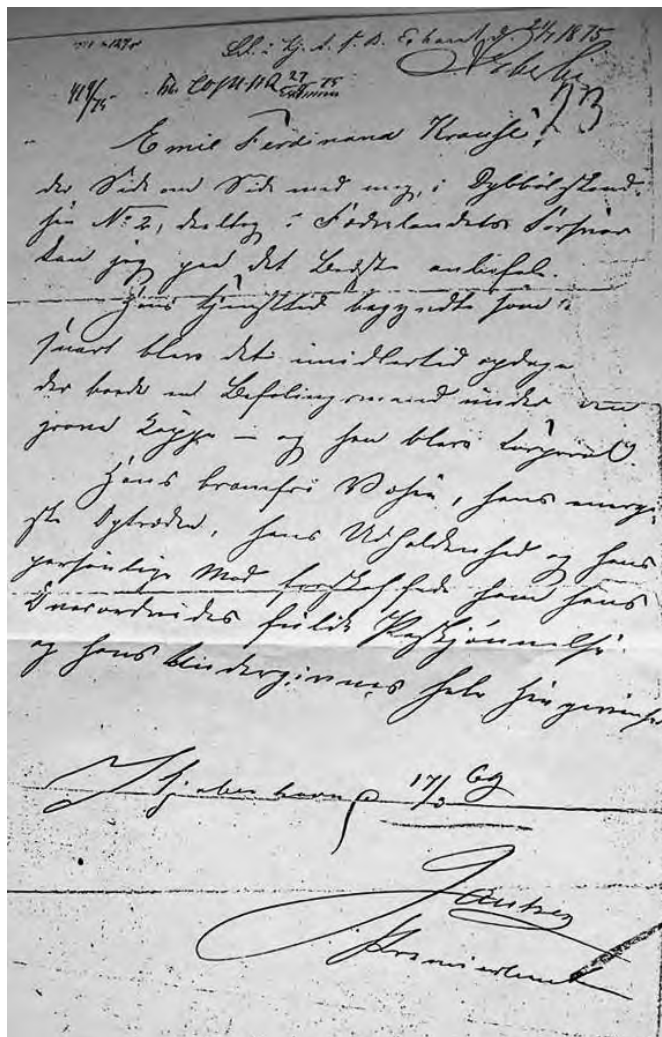
"Emil Ferdinand Krause, der Side om Side med mig i Dybbølskandsen Nr. 2 deltog i Fædrelandets Forsvar, kan jeg paa det Bedste anbefale.

Hans Tjenestetid begyndte i Juni [1863]. Snart blev det imidlertid opdaget, at der boede en Befalingsmand under den Graae Kappe - og han blev Korporal.

Hans bramfri Væsen, hans energiske Optræden, hans Udholdenhed og hans personlige Mod forskaffede ham hans Overordnedes fulde Paaskønnelse og hans Undergivnes hele Hengivenhed.

Kjøbenhavn, d. 17/3 69. J. Anker, Premierlieut."

Løjtnant Ankers anbefaling

Hvad slægtsbogen fortalte om Emil Krause

Emil Krauses forældre var indvandret fra henholdsvis Østeuropa og Holsten, og der blev talt tysk i hjemmet. Han blev udlært i købmændskab og arbejdede senere som materialforvalter ved et jernbanebyggeri og endelig som politibetjent. Hans arbejdsliv var således forbundet med udviklingen af nogle vigtige brancher og fag i sidste del af 1800-tallet. I 1867 blev Emil Krause gift på Frederiksberg med den kun 17-årige Elisa Augusta Petersen fra Næstved. Ægteparret flyttede til Vordingborg, hvor Elisa – knap ni måneder efter vielsen – fødte deres første barn, som imidlertid døde 14 uger gammel. Elisa fik 14 børn, hvoraf fem døde, de fleste som helt små.

Det var oplagt at gå til kirkebøger, folketællinger mv. for at finde oplysninger til en historie om tipoldefars liv. I arkiverne fandt jeg desuden mange kilder, som bidrog til billedet

af Emil Krause. Han var en overraskende sammensat personlighed.

Castenschiold – "velynderen"

Der er dog en tredje hovedperson i historien, som i slægtsbogen kaldes Emil Krauses "formående velynder alle dage". Den senere godsejer og kammerherre Castenschiold til Borreby var korporal Krauses overordnede i Skanse nr. 2 i Dybbøl i 1864. Man kunne let forestille sig, at en bestemt begivenhed i krigen var grunden til, at Castenschiold blev Emil Krauses "formående velynder alle dage", men der er ikke andre vidnesbyrd end anbefalingen fra løjtnant Anker. Castenschiolds hjælp til Emil Krause var af tre slags: kauti-
oner, lån og anbefalinger. Han var, som vi skal se, en stadig betydende faktor i Krauses liv. Derfor må han indledningsvis kort introduceres.

Carl Vilhelm Castenschiold 1864. Fotograf: Clara Braamunk.
Museum Sønderjyllands Mediearkiv

Den berømte løjtnant fra Dybbøl Skanse nr. 2 overtog efter krigen godset Borreby ved Skælskør og blev en fremtrædende erhvervsmand, som politisk tilhørte Højre. Han brugte i perioden fra 1875 til 1893 både sin økonomiske "formåen" og sin prestige samt position til fordel for sin korporal fra Dybbøl.

Men for Castenschiold var Emil Krause ikke bare korporalen fra Dybbøl. Krause blev, som nævnt, gift i 1867 med den me-

get unge Elisa Petersen fra Næstved. Hendes far, værtshusholder Peter Petersen, havde siden 1851 være nabo til distriktslæge Lorentz Vilhelm Castenschiold, som var farbror til Castenschiold. Familierne Castenschiold og Petersen har kendt hinanden godt, og Emil Krause er i en kilde omtalt som Castenschiolds ven og tidligere våbenfælle.

I Borrebys godsarkiv på Rigsarkivet ligger en mappe med en lang række breve til Castenschiold fra blandt andre Emil Krause. Brevene er en unik kilde til denne historie. De vidner om et særligt forhold mellem Castenschiold og Krause, men forklarer det ikke.

Købmand Krause i Vordingborg 1867-1869

Købmand Emil Krause i Vordingborg var gået fallit. Det kunne man læse i avisen "Næstved Tidende" den 15. januar 1869. Dette og meget andet i datidens aviser har jeg fundet med søgeredskabet "Mediestream", hvor man ved at variere og kombinere sine søgeord kan komme rigtigt langt. I byfogedens skifteprotokol kan man læse, at Emil Krause den 11. januar 1869 havde erklæret sig fallit.

Skifteretten mødte op hos Krause, der forklarede, at han på grund af langvarig sygdom og manglende omsætning ikke kunne betale sine kreditorer. Skodderne blev sat for vinduerne til butikken, dørene låst og ejendommen forseglet. Derefter registrerede skifteretten varelageret og inventaret. Listen over Krauses varer viser, at han havde det, vi kalder en blandet landhandel: kopper, blyanter, fine vine, klipfisk mv. Varelageret og Krauses indbo blev solgt på auktion. I skifteprotokollen er hans gæld opgjort til næsten 5.000 rigsdaler.

Krause havde i september 1867 fået borgerskab som købmand i Vordingborg. Det kan undre, at han efter mindre end 1½ år kunne skylde sine kreditorer så mange penge. Han havde stiftet gæld, og han må have modtaget varer for op mod 4.000 rigsdaler og solgt en god del af dem, men bare ikke betalt leverandørerne.

I 1869 flyttede familien med et barn til Frederiksberg, Falkoner Allé 17, hvor de boede de næste fem til seks år. I 1875 var der fire børn.

Handelsrejsende og retssag 1869-1878

Emil Krause havde kort efter sin fallit i januar 1869 henvendt sig til løjtnant Anker, der skrev den anbefaling, som er gengivet ovenfor. Den skulle givet bruges til at hjælpe ham videre.

Krause fik arbejde som "Handelsrejsende" eller "Handelsagent". Fra 1871 og fire år frem solgte han vin og spiritus for det københavnske firma "Hoffmeyer & Eegholm". I januar 1875 blev han imidlertid fyret og meldt til politiet for bedrageri. Det kom til en retssag, hvor Krause ved underretten fik en kort fængselsstraf, men han blev senere frikendt ved

Landsoveretten og ved Højesteret. Sagen var, som det hed, meget "vidtløftig". En tommetyk bunke med retsprotokol og andre dokumenter i Højesterets arkiv giver et godt billede af Krauses tilværelse som handelsrejsende. Selve retssagen kaster samtidig lys over mennesket Emil Krause, fordi der i retten så at sige blev ført en kamp om Krauses karakter eller personlighed.

"Hoffmeyer & Eegholm" var fra 1871 begyndt at sælge vin og spiritus. Emil Krause skulle skaffe firmaet ordrer på Sjælland og på Lolland-Falster, og han skulle desuden modtage betaling for varerne. Det lykkedes ham at opbygge en vin- og spiritusforretning med ca. 300 kunder, som han besøgte tre til fire gange om året. I 1874 var der i alt 790 ordrer og en omsætning på over 20.000 rigsdaler.

Krause fik 12 % i provision, men skulle selv afholde alle udgifter i forbindelse med sine rejser, som ikke kun gik til byerne med måske ti kunder, men også til kroer og større gårde på landet, hvor der kunne være langt mellem kunderne.

I 1873 købte Krause en firehjulet hestevogn med bænke, en såkaldt Charabanc (efter det franske Char-à-banc), og to små gulbrune heste. Til dette køb lånte han 500 rigsdaler af firmaet mod at pantsætte vognen og hestene. En opgørelse af salg af vin mv. fortæller om en godt 40 km lang tur på Vestsjælland. Den 12. marts var han i Slagelse, den 13. marts besøgte han Løve Kro og den 14. marts Beks Kro i Jorløse. Endelig var han den 15. marts i Kalundborg for at indkassere penge hos tre kunder. Man får indtryk af sortimentet gennem en regning til "Vordingborg Landsogns Forbrugsforening", der blandt andet havde fået leveret 12 flasker sherry, 12 flasker portvin, 25 flasker akvavit og 50 flasker rødvin fra slottet "St. Estephe". En flaske fin fransk rødvin kostede 2½ mark.

Meldt til politiet

Grossererne Hoffmeyer og Eegholm havde meldt Krause til politiet for to forhold. Krause havde i 1874 udskiftet sine heste og solgt sin Charabanc for at købe en anden hestevogn. Det var ulovlig omgang med pantsatte genstande. Desuden var grossererne blevet klar over, at han ikke afregnede alle de beløb, han modtog fra kunderne på sine rejser. Krause vedgik forholdene og blev fængslet, men løsladt dagen efter mod kaution. Kautionisten var Hans Olsen, der var en slægtning til Krauses hustru.

Nyt arbejde og fortsatte retssager

Krause fik hurtigt nyt arbejde som sælger for "Kjøbenhavns Viinlager". Han skrev til sin kundekreds, at han mundtlig ville forklare, hvorfor han ikke ville arbejde for "Hoffmeyer & Eegholm". Grossererne svarede igen med brev til kunderne, herunder til Krauses svigerfar, gæstgiver Peter Petersen i Næstved. De oplyste, at Krause var blevet "*arresteret og*

kriminelt tiltalt" for bedragerier mod deres firma, og han havde tilstået alt. Nu skruede Krause op for retorikken i en længere, mangfoldiggjort skrivelse til kundekredsen. Han skrev blandt andet, at firmaet bevisligt havde bedraget toldvæsenet og sine kunder. Han forklarede, at uenigheden med firmaet handlede om provision for varer, der i stigende grad blev returneret "*paa Grund af disses Slethed*".

Det blev i Politiretten klart, at Krause havde tilbageholdt et samlet beløb, der oversteg, hvad han eventuelt kunne forklare med manglende provision af returnerede varer. Han erkendte at skyldte firmaet 1.696 rigsdaler 3 mark 13 skilling, som han ikke havde afregnet. Han havde tilbageholdt pengene, fordi han på sine rejser havde brugt flere penge end han tjente.

Der blev indgået forlig

Hoffmeyer og Eegholm ønskede Krause straffet for bedrageri, men parternes sagførere forhandlede imidlertid et forlig på plads, der blev indgået den 9. juni 1875. Som led i forliget skrev Krause til Hoffmeyer og Eegholm: "*Hermed erkjender jeg, at de ærekrænkende og fornærmelige Beskyldninger, jeg har fremført imod Dem (...) ere Usandhed fra Ende til Anden, hvorfor jeg tilbagekalder disse Beskyldninger*". Han lovede desuden næste dag at betale 4.393 kr. og 31 øre. Beløbet er nu i kroner og ører, da rigsdaleren i 1875 blev afløst af kronen i forholdet 1 til 2.

Krause modtog kvittering for 4.393 kr. og 31 øre fra firmaet, der samtidig frafaldt kravet om en straffesag. Det var imidlertid en hemmelig del af forliget, at han kun betalte de 500 rigsdaler, han i sin tid havde lånt til køb af heste og vogn.

Med dette forlig var Krause sluppet af med en stor gæld og kravet om en retssag, der kunne have kostet ham en fængselsstraf. Til gengæld måtte han ydmygende fremstille sig selv som bagvasker. Grossererens sagfører forklarede senere i et brev, at han havde frarådet at anlægge injuriersag mod Krause, fordi han frygtede "*for den Skandale, en slig Proces ledet af et saa forbittret og udholdende Menneske som Krause vilde medføre*". Sagføreren havde i forhandlingerne om forliget fastholdt som det væsentligste, at Krause skulle tilbagekalde sine beskyldninger mod Hoffmeyer og Eegholm som løgn, og at pengespørgsmålet for firmaet var en biting, efter at de havde fået orden på deres regnskaber.

Fortsat tiltale for bedrageri m.m.

Anklagemyndigheden fastholdt imidlertid, at Krause skulle tiltales både for bedrageri og for ulovlig omgang med pantsatte genstande.

Underretten afsagde dom den 7. september 1875. Krause blev kendt skyldig i bedrageri, selv om han havde indrømmet uregelmæssighederne, og selv om de manglende beløb til firmaet var afregnet. Dommeren fandt det dog formilden-

de, at firmaet ikke havde lidt tab, så det blev en mild straf. Nemlig fængsel på vand og brød i fire gange fem dage. Krause appellerede dommen til Landsoverretten.

I Landsretten lå anklageren på linje med kollegaen i Underretten. Emil Krauses nye forsvarer var velforberedt. Udgangspunktet var, at Krause rigtig nok havde opkrævet og fortiet en række beløb, men at dette ikke var for sket for at bedrage firmaet. Alligevel kaldte defensor Gottschalck i sin procedure Krauses fremgangsmåde "aldeles uberettiget". Og han tilføjede, at det fortjente den største misbilligelse, at Krause ikke havde forstået at holde orden i sin økonomi og begrænse sine rejseudgifter samt udgifterne til sin families underhold, så de passede til den indkomst, som han nu engang var gået ind på at arbejde for. Forsvareren satte fokus på et ømt punkt i Krauses liv: Hans altid dårlige økonomi.

Forsiden af Struensees forordning fra 1771, som indførte Hof- og Stadsretten i København, der var rettens oprindelige navn. Siden kaldet Landsretten.

Forsvareren prøvede på den anden side at påkalde rettens velvilje for Krause ved at fremlægge en række gode vidnesbyrd. Han fremhævede Krauses indsats ved Dybbøl i Skanse 2 under de berømte løjtnanter Anker og Castenschiold, og han fremlagde samt citerede den anbefaling, som Anker i 1869 havde skrevet.

Forsvareren fremhævede især Krauses forhold til løjtnant Castenschiold, "der som bekendt tilhører en af Landets for-

nemste Familier", og i "hvis Huus han til enhver Tid som Ven og forhenværende Vaabenfælle er en velseet Gjæst." Forsvareren henviste her til to skrivelser fra Castenschiold i anledning af sagen mod Krause. Forsvareren sagde: "Den ærede Ret vil vistnok finde det uantageligt, at en Mand, der paa en saadan Maade, som er sket i disse 2 Actstykker, omtales af Godseier Castenschjold, og som hædres med hans Interesse og Venskab, i Virkeligheden skulde fortjene at staa i et saa slet Lys, som det, hvori man fra flere Sider under nærværende Sag har søgt at stille ham."

De to aktstykker fra Castenschiolds hånd ligger ikke i sagen, men det fremgår, at det dels var en erklæring, som Krauses svoger, løjtnant Valdemar Hatting, havde bedt Castenschiold om, dels et følgebrev fra Castenschiold. Hatting var gift med en søster til Krauses hustru Elisa Petersen, og han var ligesom hende fra Næstved, hvor hans far var købmand og konsul. Forbindelsen mellem familierne Castenschiold og Petersen ligger måske bag, når forsvareren bruger ordene "Ven og forhenværende Vaabenfælle" om Krause som en altid velkommen gæst på Borreby.

Frifindelse og betaling af sagens omkostninger

Landsoverretten afsagde dom den 28. april 1876 og frifandt Emil Krause. Med hensyn til de tilbageholdte penge fandt dommerne ikke, at der lå en bedragerisk hensigt bag. Krause havde fortiet de indkasserede beløb, fordi han havde brugt pengene. Ifølge Underretten var fortielsen bedragerisk, men landsretten påpegede, at Krause ikke svigagtigt havde benægtet modtagelsen af beløbene. Han havde kvitteret for modtagelsen af pengene hos kunderne, så den manglende afregning ville jo blive opdaget. I det andet forhold fandt Landsretten, at Krauses dispositioner med det pantsatte befordringsmiddel udelukkende havde handlet om at skaffe sig et hensigtsmæssigt køretøj.

Landsretten frifandt således Krause i begge forhold i tiltalen, men fastholdt at han skulle betale sagens omkostninger. Senere på året 1876 stadfæstede Højesteret denne afgørelse.

Flytning fra Frederiksberg til Vesterbro

Da Krause mistede sit indbringende arbejde, flyttede familien fra Frederiksberg. Ifølge det københavnske politis halvårslige opgørelser, de såkaldte "Mandtaller", boede familien i november 1875 i Absalonsgade 19, der var en af de talrige nybyggede ejendomme på Vesterbro og i øvrigt opført samme år. Der var fem etager, og på anden sal boede Krause med hustru, fire børn og en tjenestepige. Det har givet været en 2-værelses lejlighed ligesom i nabohusene. Mange af lejlighederne var af ringe kvalitet med kun én kakkellov, men dog med gas og vand indlagt. I december døde familiens yngste barn af lungebetændelse. En dødsannonce i "Ber-

Emil Ferdinand Krause

lingske Politiske og Avertissementstidende" fortæller, at Charles "knap 2 Aar gammel, døde efter et haardt Sygeleie."

Veteran Krause

Emil Krause deltog i det man kalder erindringskulturen efter 1864. Han var aktiv i det foreningsliv, der dyrkede det heltemodige forsvar af fædrelandet. Her omgikkes han løjtnanterne Anker og Castenschiold, der allerede under kampene i marts og april 1864 blev omtalt med beundring. De var blevet et tilbagevendende omdrejningspunkt i den fortælling, der gjorde Dybbøl til et af de mest betydningsfulde nationale symboler.

Den 14. januar 1876 holdt nogle veteraner fra Dybbølskan-sen Nr. 2 en selskabelig sammenkomst hos restauratør Worm. Ifølge "Dagens Nyheder" herskede der "*den livligste Stemning*". Løjtnant Anker skulle have været festens midtpunkt, men var blevet syg. Der blev skålet for kongen, og løjtnant Castenschiold blev hyldet med et telegram. Efter middagen blev restauratør Worm og handelsrejsende Emil Krause valgt til at forberede "Foreningen af 4de Batteri til Minde om Krigen 1864", der skulle understøtte trængende kammerater og dissers efterladte.

Løjtnant Anker døde to uger senere. Hans deltagelse i de mange fester til hans ære blev vanedannende og førte til et værtshusliv, der tog hårdt på hans helbred. Han blev kun 38 år. Flere tusinde mennesker fulgte ham til graven på Garnisons Kirkegård, og den nystiftede forenings bestyrelse med blandt andre Emil Krause opfordrede i en række aviser til at indsende bidrag til et mindesmærke for løjtnant Anker.

Baches maleri af Christian IX ved skanse nr. 2

Otto Bache maler Christian IX i Dybbøl Skansen

Da Christian IX i 1888 kunne fejre 25-års regeringsjubilæum, blev maleren Otto Bache bedt om at forevige det besøg, kongen aflagde i den berømte Skanse Nr. 2 en martsaften i 1864. Som forberedelse til opgaven forhørte Bache sig hos Castenschiold, der gennem Emil Krause satte ham i forbindelse med veteraner fra den pågældende aften. Bache skrev i sine erindringer, at han havde gjort meget grundige studier til dette billede, og "*Resultatet var ogsaa blevet saa troværdigt, at Kongen sagde, da han saa det: „De maa jo have været tilstede der, for det er akkurat, som det foregik.“*"

Der var i januar-februar 1876 megen aktivitet i kredsen omkring Krause i forbindelse med stiftelsen af **veteranforeningen "Foreningen af 4. Batteri"** og Ankers død. Samtidig opsigte Hans Olsen, en slægtning til Krauses hustru, sin kaution. Det betød, at Krause risikerede fornyet fængsling. Her trådte Castenschiold til med en kaution på 4.000 kr. Han havde, som før nævnt, i efteråret 1875 givet Krause en anbefaling, der blev fremlagt i Landsoveretten, og han garanterede nu for Krauses "Tilstedeblivelse". Formidleren var også denne gang Krauses svoger, løjtnant Valdemar Hatting, der som assistent i Finansministeriet har haft kompetence til at bistå i en sag som denne.

Separation

Elisa fødte den 10. februar 1876 en datter, Ellen Marie, som døde kun 7 måneder gammel. Krause familien havde i det første år på Vesterbro mistet deres to yngste børn. I april 1877 fik de en datter, der blev døbt Olga Marie Henriette, og familien flyttede med nu fire børn til Nansensgade i Voldkvarteret mellem Søerne og Indre By. Der var krise i ægteskabet. Deres præst forsøgte flere gange at mægle, men "*da deres Uforligelighed ikke er bleven mindre, men snarere større*", måtte han opgive.

Den 2. januar 1878 ansøgte Elisa om separation fra sin mand. Hun henviste til den uoverensstemmelse i deres gemytter, der havde vist sig siden vielsen i 1867. Det var en gængs begrundelse, og da parterne var enige, kunne Københavns Overpræsidium straks bevilge separationen. Elisa fik den ældste og den yngste af de fire døtre, nemlig Emilie på ni år og Olga på ni måneder, mens manden fik Julie på syv og Agnes på seks år. Mandens underhold til konen blev fastsat til 15 kr. om måneden plus fem kr. for hvert barn.

Faxe banen 1878-1880

Krause med to børn flyttede i 1878 til Store Heddinge, da han, på en anbefaling fra Castenschiold, var blevet ansat ved anlæggelsen af den "Østsjællandske Jernbane" fra Køge til Faxe, hvor han blev oplært til sit job som materialforvalter.

Krav om kaution fra Castenschiold

Men dagen efter første spadestik den 10. maj 1878 skrev Krause til Castenschiold, at nogen måtte have bagtalt ham, da den ledende ingeniør ved byggeriet, kaptajn Clausen, havde udbedt sig en kaution fra Castenschiold, før man ville fastansætte ham. Han bad på det indstændigste Castenschiold om at kautionere for sig, da det var hele hans fremtid om at gøre. *"Mister jeg denne Plads, som jeg har offret saa meget for at erholde, saa ved jeg ikke hvad jeg skal gjøre."*

Krause skiftede herefter emne i brevet med disse ord: *"Hvad min Familie angaaer."* Det var få måneder efter separationen, og han var netop flyttet til Køge for at tiltræde sit nye job. Man kan forstå, at Castenschiold havde spurgt til familien, og at han kendte til separationen i januar. Krauses svar er typisk for hans selvopfattelse og hans måde at fremstille forholdene: *"Min Kone(...) trygler og beder mig om at maatte komme til mig igjen, men hvor meget det end piner mig at have mine Børn saaledes adsplittet, kan jeg dog ikke bekvemme mig til at tage en Qvinde til mig, for hvem jeg har tabt Agtelsen og som har vist sig saalidet kvalificeret til at være Moder for sine Børn; [...] nu vil jeg offere mig aldeles for mine Børns Opdragelse, og med Guds Hjælp skal de ogsaa blive opdraget saaledes, at jeg ingen Skam skal have af dem."*

Krause vendte derefter tilbage til "ovenommeldte Sag", og sluttede: *"Haabende at De ikke nægter at gjøre mig den Tjeneste, forbliver jeg Deres med Høiagtelse altid forbundne Emil Krause."*

Der er ikke fundet noget, som kan belyse Krauses udfald mod hustruen. De flyttede imidlertid sammen i Køge, og dermed var separationen ophævet. Mange år senere, i 1894, gav Elisa sin version af genoptagelsen af samlivet. Nemlig, at hun dengang på en læges anbefaling var flyttet

tilbage til manden, fordi en af deres døtre var livsfarligt syg og behøvede hende.

Indvielsen af den østsjællandske jernbane

Anlægget af jernbaner havde stor bevågenhed og blev fulgt i aviserne. Arbejdet med Faxe-banen tog kun et år, og flere aviser skrev om en her til lands "exempelløs hurtighed". Nationaltidende skrev den 6. juni 1879, under overskriften "Østsjællandske Jernbane", at ombygningen af Køge Jernbanestation nu næsten var færdig. *"Et tysk Dampskib ankom i Mandags med 2 nye Lokomotiver; under Udlosningen af disse var Materialforvalter Krause saa uheldig at faa nogle af Tærerne paa den ene Fod knuste."*

Den 30. juni 1879 blev banen indviet med særtog, kongefamilie, flag, æresporte, hurraråb og festmiddag. Anlægget var færdigt, og Krause fratrådte derfor sin stilling som materialforvalter. Kaptajn Clausen skrev i den anledning til Castenschiold, at kautionsforpligtigelsen hermed bortfaldt, og han tilføjede: *"Herr Krause har udført sin for ham i Begyndelsen tildels uvante Funktion med særdeles Iver og Flid, og jeg kan derfor med Føie anbefale ham og bede ham støttet i hans Bestræbelser for at erhverve sig en ny Stilling."*

© Arkiv. FJ lok, FJ mellemvogn, FJ C 1, FJ bistadet og FJ A 1, Faxe Ladeplads 1910.

Faxe Ladeplads Station 1910

Ved folketællingen 1. februar 1880 boede familien fortsat i Store Heddinge, Nørregade matrikel nr.59, med fem børn. Senere på året må familien være flyttet til København, hvor Krause havde fået arbejde som betjent i Sundby på Amager.

Nykøbing Falster 1882-1895

Nu fulgte godt ti år på Falster. Krause fik igen arbejde som materialforvalter. Denne gang ved anlægget af en ny havn i Orehoved. Herfra skulle en færgerute forbinde jernbanerne på Sjælland og Falster, hvor senere Storstrømsbroen blev bygget. Lolland-Falsters Folketidende skrev i marts 1883, at Krause var udnævnt til *"Politibetjent i Orehoved saa længe som Arbejderne ved Anlægget varer."* Ved større anlægsarbejder var et stort antal arbejdere fra nær og fjern sam-

Familien boede i Slotsgade 67 i Nykøbing Falster. Rækkehuset er opført i 1867.

Hoved liste.									
Optægnisse paa Folketallet den 1 ^{ste} Februar 1890 i Ejendommen (Husnr. 40) i Slotsgade, og af hollere de af Staden Nykøbing, som indtægtslignende er indførte, a.									
Husnr.	Ejendomsnavn	Ejendomsart	Ejendomsnr.	Ejendomsnr. i 1880	Ejendomsnr. i 1870	Ejendomsnr. i 1860	Ejendomsnr. i 1850	Ejendomsnr. i 1840	Ejendomsnr. i 1830
1	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
2	Pia Christiane Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
3	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
4	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
5	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
6	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
7	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
8	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
9	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
10	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
11	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40
12	Carl Frederik Krause	R.	40	40	40	40	40	40	40

Familien boede ved folketællingen 1890 i Slotsgade i Nykøbing Falster. Med ti børn i alderen 6 måneder til 20 år. I 1892 flyttede de to ældste piger til København.

let, og det kunne godt kræve lidt ordenshåndhævelse. Da havnen var færdig i 1884, blev Krause politibetjent i Nykøbing. Ifølge "Lolland-Falsters Stifts-Tidende" gjorde byens udvikling, med blandt andet byggeriet af en sukkerfabrik, det nødvendigt at ansætte en tredje betjent. I 1885 fik Emil Krause en årlig løn på 800 kr. samt uniformstillæg og evt. gratiale på f.eks. 200 kr.

Castenschiolds vedvarende økonomiske hjælp

Emil Krause havde i 1887 købt ejendommen i Slotsgade for 6.500 kr. Castenschiold havde gjort det muligt med et lån. Ikke bare til udbetalingen på 1.500 kr., men med yderligere 700 kr. Krause skulle formentlig gøres gældfri, før huskøbet kunne blive til noget.

Brevene fra Emil Krause til Castenschiold i de kommende år fortæller sammen med skøde- og panteprotokollerne i Nykøbing, at udtrykket "formående Velynder" også skulle forstås som "formuende". Krause fik henstand med renterne til Castenschiold, men misligholdt de øvrige lån i Slotsgade. I februar 1891 var en tvangsauktion over Slotsgade kun fire dage borte, da Krause skrev til Castenschiold og bad om hjælp - og fik den. Slotsgade måtte dog sælges, og derefter gjorde Krause et godt køb ved erhvervelsen af en ejendom i Benzonsgade, og også her trådte Castenschiold til. Sælgeren var i øvrigt landstingsmedlem for Højre, P.G.C. Jensen fra København. Han havde tidligere siddet i byrådet i Nykøbing, og med på sidelinjen var borgmester Holch, der som politimester var Krauses chef og i øvrigt sad i Folketinget for Højre.

I efteråret 1891 blev Krauses gæld til Castenschiold gjort op. Den bestod ud over de nævnte lån desuden af ubetalte renter til Castenschiold, nogle handelsomkostninger og betaling af hans løse gæld på 950 kr. Det blev til i alt 6.500 kr.

Castenschiold havde sikkerhed for sine lån i ejendommen i Benzonsgade, men det rakte ikke. Derfor fik Castenschiold pant i en stor del af Krauses indbo. En fortegnelse over det pantsatte indbo til en værdi af godt 2000 kr. er indført i Nykøbing Falsters skøde- og panteprotokol. Her får vi et fint billede af, hvad der blandt andet fandtes i Krause familiens hjem.

Det var et hjem med adskillige mahognimøbler som f.eks. en kommode, et skrivebord, en servante og et sybord. På væggene var der malerier og litografier med bl.a. kongefamilien og "Nadveren". Udover det fornødne husgeråd til den store familie var der slebne karaffer, vinglas og sølvskeer m.m., hvis der skulle dækkes fint op.

To år senere gentog historien sig med Krauses misligholdelse af et lån, der så blev opsagt. Det var sagfører Andreassen, der i marts 1893 gav Castenschiold underretning om

Emil og Elisa Krause ca. 1891 med deres ti børn: Emilie, Julie, Agnes, Olga, Elfrida, Ellen, Viggo, Hjalmar, Carl Emil og Otto Heinrich

Køsten for 10 Mennesker i 1 Dag	
Thue og Brød	45 p
Forkast { 1 1/2 Brød	58 p
7 { 2 1/2 Margarine 20 p 2 1/2 Fisk 30 p	60 p
3 pot. Kalk 10 p	20 p
3 pot. Kalk 10 p	1 1/2 60 p
Middag	25 p
Buffe	25 p
Thue uden Brød	25 p
	3 1/2 143 p
365 Dage ca. 1438 kr. 10 p	
Hjælpebrændsel og Lys	135 Krone
Apoteket 9	100 Krone
Skatter	25 Krone
og de Klæder og Fodtøj Vadsk m.m.	

Kiddag for 10 Personer i en Dag	
Grød	2 1/2 Gjær 22 p
2 pot. Kalk	10 p
Fisk	2 1/2 - 1 Krone Kistofte 10 p
	1 1/2 10 p
	1 1/2 42 p
Kalk og Kistofte	
3 1/2 Fisk = 50 p	1 - 50 p
	1 1/2 85 p
Velling	Gjær 20 p Kalk 20 p
Tørsk	4 1/2 60 p Lønne Kistofte 20 p
	1 1/2 20 p
Tilbage	
Uster og Kistofte	35 p
4 1/2 Fisk = 45 p	1 - 80
	2 1/2 15 p
	1 1/2 42 p
	1 - 85
	1 - 20
	3 - 15
	4 1/2 62 p
	1 1/2 65 p

Emil Krauses specifikation over udgifter for 10 personer

den truende tvangsauktion. Castenschiold skrev derfor et vredt brev til Krause. Det fremgår af et svar fra Krause, der blandt andet skriver: "At Borgmesteren ikke har omtalt mig rosende gjør mig ogsaa ondt". Han skrev videre, at "den Dag skal ikke komme hvor min Opførsel skal blive saaledes at De behøver at fortryde den Tillid De har viist mig, det eneste der kan siges er at jeg har været trykket i pecuniær Henseende."

Krause forklarede, at med kun 1500 kr. om året kunne han ikke undgå at komme i gæld. Han vedlagde en "aldeles nøiagtig Specification over hvad det koster et leve for 10 Mennesker", og mener at "Hr. Kammerherren (vil) indrømme at stort tarveligere kan det ikke være". Hans specifikation opregner eksempler på indkøb til middag i fire dage og kommer frem til årlig udgift 1438 kr. og 10 øre! Dertil kom udgifter til brændsel, apoteket og skatter samt "Klæder og Fodtøj, Vadsk m.m."

Den truende tvangsauktion blev afværget. Castenschiold overtog det opsagte lån på 2.000 kr. i "Kjøbstædernes Brandforsikring". Dermed skyldte Krause nu Castenschiold 8.500 kr. med pant i ejendommen i Benzonsgade og Krauses indbo.

Den "formående Velynder" havde faktisk overtaget Krauses økonomi. Alt var blevet kørt forretningsmæssigt med regnskaber, obligationer og tinglyste pantsætninger. Men for Castenschiold handlede det ikke kun om penge. Han havde

sat sin prestige ind ved gentagne gange at hjælpe Krause med kautioner, med anbefalinger og med lån.

Et par uger senere takkede Krause for "Hr. Kammerherrens imødekomende Skrivelse". Man fornemmer, at Castenschiold var blevet mildere stemt. Krause slutter sit brev med at ønske kammerherren og hans familie glædelig påske. Det er det sidste brev fra Emil Krause i Borreby-arkivet indtil 1899.

Separation

Det var ikke kun økonomien, der trykkede Krause. I slutningen af januar 1894 skrev Elisa til Stiftamtmanden, at hun ville separeres fra sin mand med denne eneste begrundelse: "Livet er mig aldeles uudholdelig med ham, af flere forskellige Grunde, som kan bevidnes."

Ved den gejstlige mægling hos præsten kom Elisa ikke med nogen anden begrundelse end "Mandens Uvenlighed", og ved den verdslige mægling hos amtet modsatte manden sig separation. Derfor kunne amtet ikke foretage mere i sagen. Sådan var reglerne.

Elisa havde brug for hjælp. Den fik hun af Castenschiolds sagfører Andresen, som den 19. februar 1894 på Elisas vegne sendte en ny ansøgning om separation, denne gang til Justitsministeriet. Elisa begrundede denne gang, hvorfor hun umuligt kunne udholde samlivet længere: "Jeg skal med Hensyn hertil anføre, at min Mand stedse er grov og brutal i Hjemmet, at han af og til lader os mangle det Nødvendigste

i Huset, saasom Føde og Klæder, at han lukker mig ude af Huset, undertiden endog ved Nattetid, naar jeg har forladt det i et eller andet Ærinde, at han overøser Børnene og mig med Skjældsord, tildels af gemén Natur, at han jævnlig er beruset og da mishandler sine Børn, og at han endelig fører et saadant Levnet, at jeg efter Danske Lov 3-16-15-1 vilde være berettiget til at fordre Skilsmisse ved Dom."

Danske Lov fra 1683 var stadig gældende lov vedrørende ægteskab, og den slog fast at hor, altså utroskab, var grund til at forlange skilsmisse ved dom. Hvis mandens utroskab var en af de "forskjellige Grunde, som kan bevidnes", kunne Elisa opnå skilsmisse ved dom.

Christian V's lov fra 1683

Elisas ansøgning til justitsministeriet skulle forbi Stiftamtmanden. Han fandt det rigtigst at orientere den tidligere nævnte borgmester Holch i Nykøbing, som også var både politimester og dommer. Han ville blive den, der for Justitsministeriet skulle undersøge Elisas anklager mod politibetjent Krause.

Holch kaldte ægtefællerne til møde hos sig. Han foreholdt Krause de følger, det kunne få for ham, hvis hustruens anklager mod ham blev undersøgt. Herefter gav Krause sit samtykke til separation på Elisas vilkår. Elisa havde trukket tæppet væk under sin mand og trak sin ansøgning til Justitsministeriet tilbage. Ægteparrets fælles ansøgning om separation kunne derefter imødekommes. De var enige om en fordeling af børnene og om, at manden skulle betale 25 kr. om måneden i underholdsbidrag. Manden skulle desuden overtage den gæld, der var i det fælles bo, og endelig var der vedlagt en fortegnelse over den del af indboet, som Elisa havde foreslået, at hun skulle have.

Bodelingen forudsatte Castenschiolds samtykke, når det drejede sig om de ejendele, Krause havde pantsat. Sagfører Andresen skrev derfor til Castenschiold. Han nævnte, at Elisa havde opnået separation med henvisning til "*Omstændigheder, der naar de bevistes, vilde give hende en lovhjemlet Ret, ogsaa til Skilsmisse*". Det var en formulering, som Castenschiold givet forstod. Og Andresen gav udtryk for sin egen mening: "*Jeg har, jo mere jeg har erfaret om Forholdet mellem Krause og hans Hustru, des mere faaet den Anskuelse, at den væsentligste Skyld ligger hos Krause og at det*

er med Rette, naar hans Hustru erklærer ikke længere at kunne udholde Samlivet med ham, hvorfor jeg tror, at Hr. Kammerherren gjør en Velgjerning mod Fru K. og ingen Uret imod Krause ved at meddele Deres Samtykke."

Med Castenschiolds samtykke fik Elisa ejendomsret over de ejendele, der havde været pantsat. Herefter pantsatte hun indbo til Castenschiold som sikkerhed for et lån på op til 1.200 kroner.

I marts 1894 flyttede Elisa fra sin mand. Hun blev i første omgang boende i Nykøbing, men ønskede at flytte til København, hvor hendes store døtre boede. Med hjælp fra blandt andre Castenschiold fik hun i marts 1895 en lejlighed i Mysundegade på Vesterbro, hvor hun skaffede sig indtægter, blandt andet som hjemmesyerske.

Krause afskediget 1895 pga. uterlighed

Emil Krause blev afskediget fra sit arbejde som politibetjent. Han forklarede til Castenschiold, at årsagen var et brækket ben. Men fra sagfører Andresen lød det: "*Det overrasker mig at høre, at han meddeler Hr. Kammerherren, at han har faaet sin Afsked, fordi hans Ben ikke vil komme sig; her mener man, at Grunden er en ganske anden."*

Den 21. maj 1895 blev politibetjent Krause fremstillet i politiretten i Nykøbing. Den 20-årige, gifte og højgravide Anna Liljegren havde meldt ham for uterlighed. Ifølge politiprotokollen fortalte hun under vidneansvar, at Krause dagen før havde besøgt hendes hjem, og efter nogle spørgsmål i forbindelse med sit egentlige ærinde havde han gjort tilnærmelser. Han tog hende flere gange på brysterne, og da han tre-fire gange tog hende hårdt i skridtet, slog hun til ham og sagde, at han skulle lade være. Det gjorde han så, men kort efter tilbød han hende to kroner. Hun opfattede det som et ønske om samleje og sagde, at hun var gift og ikke til den slags. Hun forklarede, at Krause desuden havde taget hendes hånd og forsøgt at presse den mod sine kønsdele. Da hun havde afvist Krauses tilbud, sagde han farvel og gik. Krause blev afhørt og afviste Anna Liljegrens beskyldninger. Hun blev afhørt endnu en gang, og direkte adspurgt forklarede hun, at Krause på ingen måde havde været voldelig, men kun "med det gode vilde have hende til at føje ham og forføre hende til at overtræde sin Ægteskabspligt."

Sidst på eftermiddagen blev retsmødet genoptaget, og her mødte to andre kvinder og fortalte om lignende oplevelser med politibetjent Krause. Den ene, Caroline Struve, forklarede, at Krause for 15-16 måneder siden havde opsøgt hende, da hun var højgravid. Da han havde fremført sit ærinde, tog han fat i hende og spurgte, om de ikke skulle elske. Hun havde selvfølgelig sagt nej. Krause blev ved at trænge ind på hende og "gjorde meget alvorlige Forsøg paa at opnaa Samleje med hende." Da hun så sagde, "at hun vilde kalde paa sine smaa Piger, svarede Krause, at dem skulde hun

ikke bryde sig om; dem havde han sendt ud til Købmand Friss for at købe nogle Bolcher, hvilket ogsaa viste sig at være rigtigt." Det endte dog med, at Krause bad hende om undskyldning. Hun var dengang ikke gået videre med sagen, blandt andet for ikke "at skaffe Krauses Hustrue som boede ved Siden af flere Ulykker, end hun allerede havde." Caroline Struve i Løyesgade havde ganske givet talt med Elisa, der boede lige om hjørnet i Benzonsgade, om hendes mands opførsel. Episoden fandt i hvert fald sted umiddelbart før, Elisa begærede separation fra sin mand og skrev, at der her til var "flere forskellige Grunde, som kan bevidnes."

Retsmødet sluttede, og dommer Holch bemærkede, at politibetjent Krause "allerede i Dag vil blive afskediget fra sin Tjeneste". Herefter blev forhøret udsat, men der er intet, der tyder på, at disse krænkelssager fik yderligere konsekvenser for Emil Krause.

Separationen "hæves" - Elisa med fornyede ansøgninger 1895-1899

I begyndelsen af august 1895 flyttede Emil Krause til København med de tre drenge, der var hos ham. Han op søgte i slutningen af august Elisa og forklarede, at han havde fået arbejde i Svendborg ved jernbaneanlægget, og at han vanskelig kunne have de tre drenge med til Fyn. Han opfordrede derfor Elisa til at flytte til en lejlighed på Enghavevej, hvor hun kunne have alle børnene. Han ville selv et par dage senere flytte til Svendborg og lovede at betale huslejen samt underhold til både hende og børnene.

Elisa accepterede forslaget og flyttede den 5. september ind i Enghavevej 27. Hun fortalte senere, at "det viste sig straks, at det var en snedig Plan han havde lagt, for at faa mig til at forspilde min Ret med Hensyn til Separations Vilkaarene." Han havde ikke fået arbejde i Svendborg og blev i stedet boende hos Elisa sammen med børnene.

Separationen var juridisk set hævet, men Elisa ville ikke leve sammen med sin mand. "Studentsamfundets Rets-hjælp for ubemidlede" hjalp hende med en ansøgning om igen at blive separeret. Den er dateret 3. januar 1896, og Elisa skriver bl.a., at "min Mands Opførsel overfor mig og mine Børn fremdeles er i højeste Grad brutal".

Ingen separation men Elisa flytter fra Emil

Ægteparret mødte til mægling den 13. januar 1896. Manden afviste separation, så derfor kunne Overpræsidi et ikke umiddelbart gøre mere. Elisa fik dog myndighedernes tilladelse til at flytte fra manden, og da Krause en aften kom hjem, var hans hustru flyttet og havde taget sin del af indboet med sig. Elisa opnåede desuden at få hele sin sag nærmere undersøgt med henblik på at få den indsendt til afgørelse i Justitsministeriet.

Elisa søger fortsat separation

Overpræsidi et rekvirerede sagsakterne fra ægtefællernes separation i 1894, som derefter fulgte sagen. Overpræsidi et, og senere Justitsministeriet, fik altså kendskab til de alvorlige anklager om utroskab, som Elisa dengang rettede mod sin mand. Det synes ikke at have påvirket sagen.

Desuden blev Københavns politi bedt om at undersøge parrets forhold. Politibetjent Fremming fra Station 5 blev sat på sagen. Hans rapport er på mange måder interessant. Elisa og Emil Krause afgav den 24. januar 1896 hver for sig forklaring på stationen og blev først bedt om kort at redegøre for deres liv indtil nu. Herfra stammer en del oplysninger, der er brugt i det foregående. Derefter blev de udspurgt om deres ægteskabssag.

Vicevært afhøres af betjent Fremming

Dagen efter op søgte betjent Fremming en række personer på Enghavevej for "at søge nærmere Oplysning i Sagen." Med denne del af Fremmings rapport kommer vi tæt på familien Krause. Den første afhørte var fhv. Overpolitibetjent J. Jørgensen, Enghavevej 5, som var vicevært i den ejendom, hvor familien Krause boede. Han forklarede, at han var gift med Emil Krauses søster og havde kendt ægteparret siden 1867. Han så Krause som "en flittig og ædruelig Mand, der stedse har ført en hæderlig og ulastelig Vandel, hvorimod dennes Hustru har været en daarlig Husmoder i økonomisk Henseende; hun lider af hysteriske Anfald og stedse har forsøgt at fortrædige sin Mand ved at dadle denne overfor Andre, selv paa saadanne Steder, hvor Krause har søgt Beskæftigelse eller modtaget Hjælp."

Ballade i opgangen

Ægteparret havde boet sammen på 1. sal i Enghavevej 27, indtil Elisa var flyttet den 15. januar. Betjent Fremming afhørte her Ingeborg Buck fra 4. sal, som fortalte, at "hun en Dag fra sin Leilighed hørte Skrig fra Trappegangen, hvorfor hun gik ud paa Gangen, hvor en af Krauses mindreaarige Døtre kom løbende op ad Trappen, og bad (hende) om Beskyttelse, samt klagede over at være bleven slaaet af Faderen, hvilket (hun) eiheller var i Tvivl om, eftersom Barnet dengang var stærk ophovnet i Ansigtet af slag."

Smedemester Herman Frederiksen på 2. sal havde ofte i sin lejlighed kunnet høre "Spektakler mellem Krause og dennes Familie" og forklarede desuden, at for ca. 14 dage siden, da døren ind til Krause stod åben, hørtes skrig inde fra lejligheden, og kort efter kom børnene løbende ud på gangen og råbte: "Fader vil myrde os." Fremming skrev i rapporten, at den afhørte ingen mening har om, hvem i familien, der giver anledning til ufreden.

Man kan ikke se, at rapporten fra politibetjent Fremming påvirkede sagen.

Elisa og Emil Krause enes om - og søger skilsmisse

Ægtefællerne mødte flere gange i Overpræsidiets, men Elisas meget dårlige helbred var med til at forsinke sagen. I 1898 blev ægtefællerne enige om vilkårene for en skilsmisse. Elisa ville frafalde kravet om underholdsbidrag, og manden ville nu påtage sig de børn, der var under 18 år. Så nu var det kun spørgsmålet om, hvorvidt parret havde levet adskilt i de tre år, som loven krævede.

Overpræsidiets skrev nu til Justitsministeriet for at få en afgørelse i sagen. Separationen fra 1894 var trådt ud af kraft ved et kortvarigt senere samliv, men ægtefællerne havde fremlagt vidnesbyrd om faktisk at have levet adskilt i en årrække, og ægtefællerne var nu enige om vilkårene ved en skilsmisse.

Kommunehospitalet i København ca. 1895.
Københavnske billeder

Det ansøgte kunne ikke bevilges

I januar kom svaret fra Justitsministeriet, og det lød kort og godt, at "det ansøgte ikke kan bevilges". Der var ingen begrundelse for afslaget, men der findes i Justitsministeriets sagsmappe en seddel med de overvejelser, der lå bag afslaget. For det første anså man, at den faktiske adskillelse kun havde været to år. Og manden ville ikke betale underholdsbidrag, men havde været "villig til at modtage hende i sit Hjem - hvor han vel saa maa antages at ville behandle hende ordentligt -". Herefter indstilles det, at ministeriet nøjes med at svare, at det ansøgte ikke kan bevilges. Det ubegrundede afslag blev meddelt ægtefællerne den 13. januar 1899, og dermed var der sat punktum for Elisas separations- og skilsmisssesag.

Elisa Petersen døde i 1899

Den 50-årige Elisa Petersen døde den 7. juli 1899. Hun var formelt set hustru til Emil Krause, som næste dag mødte op i skiftekommissionen og meddelte, at han ønskede at sid-

de i uskiftet bo, hvilket blev taget til efterretning. Hermed accepterede skifteretten, at ægtefællerne havde formuefællesskab. Dermed begyndte et slagsmål om, hvem Elisas efterladenskaber tilhørte.

Slagsmål om Elisas efterladenskaber

Castenschiold skrev til Emil Krause og må have foreholdt ham, at Elisas indbo efter separationen i 1894 var hendes ejendom. Krause svarede, at Overpræsidiets i 1896, efter en politimæssig undersøgelse, havde afslået hans hustrus ansøgning om separation, og at Justitsministeriet i januar 1899 havde afslået hendes ansøgning om skilsmisse. Han fastslog derfor: "Jeg (er) altsaa ikke separeret fra min Kone og kunde hvilken som helst Dag taget alt hvad hun var rendt med fra Hjemmet tilbage."

Castenschiold gav Krause døtrene lov til at dele de ejendele, der i 1894 var pantsat til ham. De tog så sagen i egen hånd og hentede alt indboet i Elisas lejlighed.

Nu forlangte Krauses sagfører skriftligt, at de fjernede efterladenskaber blev leveret tilbage inden to dage, da sagen ellers måtte gå rettens vej. Datteren Julie skrev til Castenschiold: "Da vi Søstre efter Kammerherrens Udtalelse til mig nu har delt de forskellige Efterladenskaber mellem os, risikerer vi altsaa en skrækkelig Skandale med Hensyn til Sagfører, Politi osv., hvis Kammerherren ikke vil tage Af-fære og Skrive til Sagføreren at han holder inde." Der er ikke fundet noget om udfaldet af denne familiekonflikt. Formentlig beholdt døtrene deres moders indbo.

Alle Emil Krauses breve fra 1878 til 1893 var underskrevet med varianter af følgende formulering: "Hr. Kammerherrens med Høiagtelse altid hengivne og forbundne Emil Krause". I juli 1899 undlod han først "hengivne", og derefter stod der "Med særdeles Høiagtelse" og til sidst blot "Med Høiagtelse Emil Krause".

Castenschiolds tålmodighed på bristepunktet

Castenschiold havde, så vidt man kan forstå allerede i forbindelse med separationen i 1894 efter bl.a. Elisas beskyldninger mod sin mand om utroskab, valgt side i striden mellem dem. Efter Emil Krauses afskedigelse i 1895 og hans bortforklaring med henvisning til det dårlige ben har der næppe været kontakt mellem dem. Castenschiold havde stadig undladt at kræve renter af Krauses gæld på 8.500 kr., og han havde endda ladet ham opkræve husleje i Benzons-gade i Nykøbing.

Castenschiold forhørte sig nu hos sagfører Andresen blandt andet om muligheden for et salg af Benzonsgade. Andresen vurderede, at Krause næppe ville være med til at sælge sin ejendom. I oktober ville Castenschiold vide, om man kunne forhindre udbetalingen af huslejen til Krause. Andresen svarede, at han kunne kræve sine renter betalt og derefter

Udført i anledning af slægten Krauses 150 års jubilæum

få foretaget udlæg. Dermed ville han sikre sig huslejen. Eller med andre ord forhindre, at Krause fik den. Det ser ud til, at Krause havde mistet ikke bare sin ven, men også sin velynder. Men Castenschiold besluttede sig ikke. Eller måske nåede han det ikke.

Emil Krause døde i 1900

Emil Krause døde den 11. januar 1900 på Kommunehospitalet, hvor han var blevet indlagt med tuberkulose. Han efterlod sig ikke noget af betydning i hjemmet. Heller ikke det indbo, der var pantsat til Castenschiold. Men han ejede jo på papiret stadig huset i Benzonsgade i Nykøbing Falster. Castenschiold overtog ejendommen og solgte den for 5.500 kr. Ifølge skøde- og panteprotokollen begærede han den 21. juni 1900 Krauses gæld på 8.500 kr. slettet. Han havde dermed indfriet Krauseboets gæld, og han noterede, at mellemværendet med Emil Krause var afviklet "med Tab".

Afslutning

Emil Krauses liv blev aldrig snorlige. Han var, som løjtnant Anker skrev, en energisk og bramfri mand, der ifølge kilderne også kunne være krænkende. Vi har set, at han ofte kunne have sin egen version af begivenheder og forhold. Man kan fornemme, at dybe traumer fra krigens begivenheder kan have formet den Krause, som vi på godt og måske særlig ondt har fulgt. Arkivernes bevarede kilder til en persons historie vil ofte have en slagside. Tilbage står, at Emil Krause alle dage var en stridsmand. Han var opfyldt af stolthed og forsvarede sin ære – også når den ikke var der.

Vi har desuden kunnet følge Elisa, der på kort tid i foråret og tidlig sommer i 1867 blev knyttet til Emil Krause og med ham fik 14 børn. Hun forlod to gange sin mand, der synes i stigende grad at have været tyrannisk og brutal mod sin familie. Elisa kæmpede forgæves mod tidens regler og normer, som forhindrede hende i at opnå skilsmisse og en endelig frigørelse fra sin måske traumatiserede mand.

Kilder

Foruden almindelige kilder som folketællinger, kirkebøger, skøde- og panteprotokoller, retsprotokoller, aviser m.v. er anvendt:

Krause-Slægten. Store-Heddinge. 1801-1951, af N.P. Krause

Findes på: "Danskernes Historie Online" (<https://slaegtsbibliotek.dk/937012.pdf>)

Breve fra Emil Krause og andre til Castenschiold ligger sammen med meget andet i Rigsarkivet:

Castenschiold, Borreby, familien: Privatarkivalier (1801-1919)

16: Sager vedrørende krigen 1864 m.m. 1863 - 1919

21: Låne- og kautionssager 1836 – 1919

Retssagen mod Emil Krause i 1875-1876 er fyldigt beskrevet i Højesterets dom af 7. november 1876 (sag nr. 124), som er trykt i "Højesteretstidende" (1876-1877, side 414 ff.). Findes på "Danskernes Historie Online" (<https://slaegtsbibliotek.dk/908107.pdf>) - Dokumenterne i sagen findes i "Højesteret: Domssager", Rigsarkivet.

Elisa Krauses skilsmissesag: Alle de vigtigste dokumenter i sagen er samlet i Rigsarkivet: Justitsministeriet 1. Kontor, Journalsager, 1898 (Sag nr. 6939).

I øvrigt af Klaus Guldager:

"Er der da ingen nåde?", af Klaus Guldager. "Siden Saxo", Rigsarkivet, nr. 4, 2015.

Grev Wedell (1640-1706) var en af rigets mægtigste mænd. I portrætter og historier om ham nævnes som eksempel på hans brutalitet, at han lod sin staldmesters kone, Maria Borger, kagstryge på godset Wedellsborg. Historikere gættede på årsagen til denne straf, men ingen har før undersøgt sagen, der ellers er velbelyst i dokumenter på Rigsarkivet.

"Historien om byfoged Friis i Bogense", af Klaus Guldager. "Sletten". Årsskrift for nordfynsk lokal- og kulturhistorie, 2023.

Byfoged Friis i Bogense blev i oktober 1821 suspendet fra sit embede. Byens borgerskab havde klaget over hans mildt sagt slingrende embedsførelse og hans påståede gæld til byens kasse. Friis blev desuden beskyldt for umådeholden druk, fysiske udfald mod borgerne samt husspektakler og hustruvold. Der blev gennemført omfattende afhøringer og undersøgelser, men Friis døde, inden sagen kom for retten.

LÆRERUDDANNELSEN I 1800-TALLET PÅ JONSTRUP SEMINARIUM

Af Ingrid Bonde Nielsen
43 90 80 60
ingrid@bnielsen.dk

I Slægtsforskeren nr. 3 i 2023 fortalte jeg ud fra min morfars, Christian Severin Nielsen Møllers, gamle breve om livet til søs i sejlskibstiden. Nu vil jeg sætte lidt lys på hans fars uddannelse i et helt andet miljø – på seminariet Jonstrup ved Værløse i Nordsjælland.

Min oldefars opvækst og skolegang

Min oldefars navn var Christian Nielsen – siden hen kom navnet Møller til. Christian var født i Hårby på Fyn i 1841 som søn af kvæghandler Niels Larsen og Zerine Fristrup, men levede en del af sin barndom i den nærliggende landsby, Strandby, som plejesøn hos farens familie. Hans mor døde, mens han var i pleje; sandsynligvis var det sygdom i familien, der gjorde, at han kom i pleje? Efter endt skolegang og konfirmation flyttede Christian til Assens for at fortsætte sin skolegang der og dygtiggøre sig til optagelse til uddannelse som skolelærer.

I hans slægt skal man flere generationer tilbage, før der var en af hans forfædre, på morens side, der var skolelærer, men farens bror var meget optaget af skolesagen i Hårby. Dette har måske givet Christian lysten til at blive lærer. Han søgte optagelse på Jonstrup Seminarium og blev optaget til start på uddannelsen i efteråret 1859. At tage turen fra Fyn til Sjælland har næppe været fjern for ham, da han havde en del af sin mors familie i København, og faren rejste som kvæghandler jævnligt til Kvægtorvet i København for at handle med kvæg.

Seminariet

Men hvad var Jonstrup så for et seminarium, og hvordan var det at studere der? Seminariet var tidligere beliggende på Nørrebro i København og hed Blaagaards Seminarium. I forbindelse med englændernes bombardement af København i 1807 brændte seminariets bygning, og man skulle finde et andet sted til undervisningen. Da en klædefabrik i Jonstrup

ved Værløse gik fallit, købte man bygningerne, og seminariet genåbnede i 1809 under navnet Jonstrup Seminarium, og mange år fremover havde det sit virke her ved Værløse. Skolen lå omgivet af marker og i kort afstand fra bl.a. Sønder sø, og som nabo lå en nyere vindmølle. De landlige omgivelser har virket hjemlige for Christian, der var vokset op på landet på Fyn. På billedet ses møllen med Jonstrup helt til venstre, og Sønder sø anes helt til højre. Stikket er udført af N.A. Lützen og befinder sig på Jonstrup Samlingen i Jonstrup ved Værløse.

Vindmøllen og Jonstrup Seminarium

Bestemmelser og fag

For seminarier var der bestemmelser, der gik tilbage til 1818, og nye bestemmelser, som kom til i 1857; de sidste drejede sig dog mest om lærernes aflønninger. Om reglerne kan man læse på: <https://jonstrupsamlingen.dk/index.php/kilder>. Bestemmelser angående fag og forhold ved seminarierne var bl.a., at der skulle undervises i 42 timer om ugen. Fagene, der skulle undervises i, var: religionskundskab, boglæsning, dansk sproglære, litteraturkundskab, skriftlig udarbejdelse i dansk, regning, skrivning, historie, især den danske historie, geografi, især angående Danmark, matematik, naturhistorie, naturlære, opdragelses- og undervisningslære, sang, musik, tegning og gymnastik.

Gymnastiksal og petroleumslamper

Da skolen fra begyndelsen ingen gymnastiksal havde, fandt undervisningen sted udendørs, bortset fra i rigtigt dårligt

vejr. En gymnastikbygning i to etager kom til i 1858. Svømmeundervisning foregik sommerdage i Sønderød. Da der nu var gymnastikbygning, foregik svømmeundervisning om vinteren i gymnastiksalen ved hjælp af stropper i loftet, eleverne kunne hænge i for at lære svømmetægene. I gymnastiksalbygningen var der blevet indrettet sovesal til 20 seminarister, samt nogle lærerboliger. Der blev indført petroleumslamper i stedet for tællelys i 1859, hvilket var forbundet med mindre fare for ildebrand og var mere komfortabelt, nok især ved læsning. Om Christian boede i den nyopførte bygning eller i hovedbygningen er uvist.

Seminaristernes geografi og alder

I folketællingen 1. februar 1860 kan man se, at seminaristerne kom fra stort set hele riget. Christian er dog den eneste fynbo blandt de 55 seminarister. Deres alder spændte lige fra 17 til 31 år, og gennemsnitsalderen var 20 år.

Lærerstaben

Seminariets forstander var Jens Jensen. Han var 64 år, professor og selv dimitteret fra Jonstrup. Religionen var et af de vigtigste fag, og seminariets bibliotek indeholdt en del religiøs litteratur. Forstanderen udarbejdede en liste over denne litteratur, hvoraf mange af bøgerne var på tysk. Jens Jensens udgav en bog om Jonstrup i 1859 i anledning af 50-års jubilæet, og deri kan man læse om det reglement, som man ønskede, at eleverne skulle leve efter i deres tid på seminariet.

I folketællingen er nævnt lærer Johannes Clausen, der var 39 år. Han stoppede året efter, at Christian var færdiguddannet, og han fik embede ved Trinitatis Kirke i Fredericia.

Lærer Niels Carl Wilhelm Mortensen var født i Kerteminde, så blandt lærerne var der dog en fynbo. Han var 29 år gammel og underviste i sang, musik og tegning. Sang og musik var vigtig, især hvis seminaristen i sit kommende embede desuden også skulle være kirkesanger, og Christian blev kirkesanger i det embede, han fik efter færdiguddannelsen. Carl Mortensen var en dygtig violinist og tog selv del i musikunderholdning ved lørdagsunderholdningerne. Han var også komponist og var den, der skrev musikken til de kendte sange "Sov mit barn, sov længe", "Rosen blusser alt i Danas have" og "Lær mig, o skov, at visne glad".

Regne- og matematiklæreren var Jørgen Beyerholm. Han var inspektør med ansvar for sovesalene og spisestuen. Han kunne i hovedet gange to cifrede tal med trecifrede. Om han kunne få lært sine elever dette, er uvist. Han underviste desuden i tysk. Inden den nye forordning havde Beyerholm stået for gymnastikken.

Gymnastik og skydefærdighed

Nu skulle en militærmand fremover have ansvaret for gymnastikken. Der skulle desuden undervises i skydning. At det var en militærmand, der underviste, betød, at der også blev undervist i eksercits og march. En skydebane blev oprettet i 1861 tæt på seminariet. Det med skydningen var måske ikke så dårlig en idé endda, for militærtjenesten ventede forude for flere af de studerende, og så har den første slesvigske krig måske også spillet ind, sammen med en eventuel fare for nok en krig. Christian fik nok glæde af skydefærdighed i årene, der kom. Man kan i hans bevarede regnskabsbog se optegnet udgifter til hagl, så han har sandsynligvis gået på jagt på markerne i det fynske.

Botanik

Botanik var også en del af undervisningen, og denne stod den 35-årige lærer Hans Mortensen for. Han var meget optaget af botanik og var medlem af Dansk Botanisk Forening, der sidenhen gjorde ham til æresmedlem. Han havde udgivet skriftet "Nordøstsjælland's Flora", og der skulle ikke være den sjældne plante i Nordsjælland, han ikke vidste, hvor voksede. Han fik i foråret 1860 udgivet en bog med titlen "Naturlære for Borger- og Almueskoler". Dette blev omtalt i Dagbladet den 9. marts 1860. Foruden naturlære underviste han i fysik og geografi. Mortensen var selv udgået fra Jonstrup.

De gifte lærere havde hustru og børn boende. Søger man i Mediestream i aviser, med ordene "Jonstrup Seminarium", vil man se, at seminariet havde den sorg, at lærer Beyerholm og hans familie mistede en 2-årig søn i foråret 1862. Nogle af lærerfamilierne havde også en tjenestepige ansat, og man kan se, at nogle af lærerne havde en mor boende.

Vi har her hørt lidt om lærerne og hvilke fag, de underviste i. I bogen "Den Jonstrupske Stat 1790-1884", der befinder sig på Danskerne Historie Online (<https://slaegtsbibliotek.dk/900332.pdf>), kan man læse yderligere om lærerne.

Livet som seminarist

Men hvad med elevernes skoleliv i hverdag og fest? Nogle skikke blev indført tilfældigt, som f.eks. fastelavnsfejring. Seminaristerne så et år ved fastelavn, at lærer Jens Jensens udklædte børn om formiddagen slog katten af tønden. Dette fik seminaristerne til også at klæde sig ud om eftermiddagen, sværte ansigterne og løbe rundt i det, der blev kaldt Borggården, og lave løjer. Imens så lærerne smilende til fra seminariets vinduer. Resultatet blev, at de festende og udklædte elever blev kaldt op til Jens Jensen og familie og fik serveret kakao. Et initiativ, der dog ikke blev taget godt imod, var, da eleverne med velvilje fra Jens Jensen opførte

en teaterforestilling. Dette brød skolebestyrelsen sig ikke om, og scenen måtte fjernes igen. Det kan tænkes, at dette med en teateropførelse blev taget op igen siden hen?

Forplejningen

Det var et tilbagevendende problem, at elever i årenes løb klagede over den mad, de fik serveret. Men det så ikke ud til, at man gav dem medhold i deres klager. På dette tidspunkt hed økonomaen Jens Riddermann. I Jens Jensens bog kan man bl.a. læse om den madplan, der blev serveret efter, og den kunne ifølge Jens Jensen være som følger:

Morgenmaden blev serveret kl. 7. Når klokken lød, havde man at indfinde sig, og hverken før eller efter måtte man gå ind til bordet og spise. Der blev serveret bart smørrebrød med kogt mælk eller kogt vand til. Det var vigtigt, det var kogt, da vandet i den åbne brønd ikke var særlig rent. På et tidspunkt skulle et katteligt være fundet i brønden ved oprensning af denne.

Maden ved frokosttid blev serveret kl. 12 og var som følger: Søndage stod serveringen på kødsuppe med tilbehør af kogt kød med peberrod eller andre grøntsager. Det kunne også være steg eller grynsuppe, man fik. Mandage fik eleverne fisk eller grød. Tirsdag og torsdag vekslede mellem saltmad, hvidkålsuppe, kål eller ærter, dertil kød. Om onsdagen kunne det igen være grynsuppe, måske ragout eller frikadeller. Fredagen bød på æggespiser, mælkemad, pandekager eller æbleskiver, samt brødkage. Lørdage blev fejret med øllebrød, stuvede kartofler med saltede sild eller plukfisk.

Ved særlige lejligheder som jul, påske og pinse samt nytårsdag, var madplanen en anden:

Om morgenen kaffe med julekage. Ved særlige aftener som juleaften, mortensaften, ved seminariets stiftelsesdag og ved kongens fødselsdag kunne maden bestå af steg og kage. Til maden kunne eleverne nyde punch eller vin. Når afgangseksamen var overstået, fik samtlige elever et festmåltid.

Eksamenstider

De afsluttende eksaminer nærmede sig efter lang tid på seminariet. Fra søndag den 22. december 1861 til den 5. januar 1862 havde eleverne juleferie, og ved den lejlighed var Christian, som det ses af nedenstående brev, sammen med faren i København, hvor faren på det tidspunkt opholdt sig. Højest sandsynlig på besøg hos sønnen Jørgen, der også var kvæghandler og boede på Vesterbro. Desværre er det ikke blevet opklaret, hvordan Christian er kommet fra seminariet til København. Muligvis med diligence. Brevet er skrevet den 23. december 1861, og Christian fortæller i brevet, der er stilet til plejeforældrene i Strandby, følgende:

"Jeg skal hilse Eder fra Fader og mig selv, vi ere begge raske og har det godt. Jeg har for nylig havt den næstsidste Examen og har nu kun en at tage til nemlig den vi skal have i Juni Maaned. Nu har vi Juleferie og jeg kom ind til min Fader i aftes og blev ikke lidet forbauset med at han præ-senterede mig, som vi da vi fik baandene slaaet af saae vare fulde af Æbler. Di vare alle sammen i god stand og kun 2 af dem var begyndt at raadne lidt. Hvad de andre angaaer som I først sendte mig, da er der en halv snees Stykker tilbage af dem endnu som skal komme mig til gode naar vi kommer noget længere hen i Vinteren. Sluttelig maa jeg takke mange Gange for Varerne og I ønskes en glædelig Juul og et fornø-ieligt Nytaar

Eders Ven Christian Nielsen"

På Rigsarkivet findes i dag protokoller for Jonstrup Seminarium. I protokollen "Jonstrup Statsseminarium, den daglige undervisning 1861-63, eksamensprotokoller ved lærereksamen 1855-68" kan man læse om hverdagen på seminariet. Her vist for øverste klasse, som Christian gik i. Desuden er eksamensresultaterne i den nævnte protokol nævnt for de enkelte fag, som dog ikke er taget med her. Fra protokollen er følgende uddrag fra januar 1862 og indtil eksamen er helt overstået:

"Tirsdag den 14. Januar: Chr. Nielsen forkølet.

Onsdag den 5. Februar: Chr. Nielsen blev syg kl. 2 af Hovedpine.

Fredag den 7. Februar: Chr. Nielsen holdt et Foredrag om Tobak og dens Anvendelse og Virkninger.

Fastelavns Mandag og Tirsdagen var Fridage.

Fredagen den 14. Marts. De 2 sidste Timer læstes ikke, paa grund af Forberedelserne til Festen om Aftenen i Anledning af Seminariets Stiftelse Bal, og den paafølgende Dag (Løverdags) gaves fri.

Løverdags den 10. Mai: Botanisk tur 2½ - 4: Igiennem Vangen og Skoven, men paa grund af Regneveir intet synderligt udrettet. Dog fandtes en ganske mærkværdig form af Anemone Nemorosa.

Torsdagen den 22. Mai: I dag sluttedes Undervisningen for ældste Klasse.

Tirsdagen den 27. Onsdagen den 28. og Fredag den 30. Mai afholdtes skriftlig Examen.

Torsdag den 29. var Christie Himmelfartsdag.

Mandagen den 23. og Tirsdagen den 24. Juni afholdtes Dimissions Examen.

Ved denne afgik 17 af seminariets Elever (ældste Klasse) med hovedkarakterer fra 132 til 196, Christians karakter var Duelig – 151 Point."

Frøbjerg/Skydebjerg Skole. Privat foto fra omkring 1950'erne.

Tiden efter Jonstrup Seminarium

Nu var Christian så ved vejs ende med eksamen. Der skulle tages afsked med hinanden efter tre års fælles liv med læring, venskaber og oplevelser. Der skulle pakkes, og turen gik hjemover igen efter lærerige år og forhåbentligt gode oplevelser at se tilbage på. Tilbage på Fyn kunne Christian den

7. juli 1862 i Fyens Stiftstidende læse, at Jonstrup Seminarium havde afholdt den mundtlige del af afgangseksamen den 23. og 24. måneden før. Det nævntes, at der var dimitteret 17. Derefter blev da navnene nævnt efter, om karakteren var "meget duelig" eller "duelig". Christian blev nævnt under duelig.

Nu da uddannelsen var på plads, var det tid til at søge et embede, helst i hjemegnen. Den 20. november 1862 læste Christian i Fyens Stiftstidende følgende annonce:

"Skolelærerembedet i Frøbjerg, Orte Sogn, Baag Herred, er ledigt. Indtægterne ere: 50 Tdr. Byg efter Kapitelstaxt, Skolepenge c. 50 Rd., Bolig for en ugift Lærer. 2½ Læs Tørv til Skolens og eget Brug. Embedets Reguleringssum er 217 Rd. 72 sk. Ansøgninger om dette Embede, stiledes til Skoledirectionen for Baag Herred og bilagte med de befalede Attester i verificerede Gjenparter, sendes til undertegnede Provst inden 6 Uger fra Dato.

*Gamtofte pr. Assens, den 16de November 1862.
N. J. Bøgh."*

Frøbjerg Skoles skolelærerpar Christian Nielsen og hustru Dorthea Rasmussen med skolens elever, deriblandt 7 af ægteparrets 11 børn, samt familiens hund, "Pollo". Fotoet er fra omkr. 1889 og taget af fotograf Henrich Johan Barby. Skolen ændrer siden navn til Hestbjerg Skole.

Øjestenen ved Afrodites øje. Ved søen blev denne mindesten rejst af seminarieelever i 1917. Fotograf Per Lotz.

Christian ansøgte om dette embede i Orte og fik det. Det blev til 33 års tjeneste som enelærer i landsbyskolen Frøbjerg (der dog ændrer navn til Hestbjerg), indtil Christian som 55-årig døde den 30. oktober 1896 efter et langt sygdomsforløb af cancer. Men han passende sit embede stort set til det sidste. Han efterlod sig hustru og 10 ud af sine 11 børn. I efterslægten uddannede flere sig til lærere. En datter

blev lærerinde på Falster, sønnen Christian Severin underviste som reserveløjtnant i flåden de indkaldte i svømning. Et barnebarn uddannede sig til gymnastik- og svømmelærer, og to oldebørn blev lærere henholdsvis i Grønland og i Odense.

Kilder

Folketælling 1860 - Kbh. Amt – landdistrikter – Værløse – opslag 13, 14, 15

Eksamensprotokol for Jonstrup

Mediestream søgt for årene 1859 - 1862

Hjemmesiden for Jonstrupsamlingen <https://jonstrupsamlingen.dk/> hvor Slægtsforskernes Biblioteks skannede bøger om Jonstrup Seminarium er samlet under menuen "Kilder"

Årsskrift 2019 for Historisk Forening Værløse:

Jonstrup traditionerne – seminarielivets fest og farver/ Signe Holm-Larsen

Private breve

Mine tidligere artikler om Christian:

Christians liv som lærer kan læses i Aarup Lokalhistoriske Forenings årsskrift 2012:

Lærerfamilien på Hestbjerg Skole 1863-1897

Orte kirkes hjemmeside: Lærerfamilien fra Frøbjerg/Hestbjerg Skole, samt familiegravstenen

Fællesnummer for "Slægten og Slægt & Data", sommer 2015:

En fynsk skolelærers livshistorie i 1800-tallet

HUSK AT AFLEVERE DIN SLÆGTSBOG!

Slægtsforskernes Bibliotek modtager gerne din slægtsbog, fx på elektronisk form. Så stiller vi den til rådighed på bibliotekets side for alle og for eftertiden. Den bliver også en del af bibliotekets søgbare bestand af bøger.

Kriterier:

- Bogen skal være i Word- eller PDF-format
- Du giver os ret til at publicere bogen online
- Bogen må ikke indeholde kommercielle fotos med ophavsret
- Bogen må ikke indeholde personlige oplysninger om nulevende eller nyligt afdøde personer (10 år).

Hvis du er i tvivl kontakt os for råd. Vi modtager også gerne et eksemplar af din fysiske slægtsbog.

Kontakt: Per Hundevad Andersen, Slægtsforskernes Bibliotek, pan@slaegt.dk

FOLKEREKISTRET FYLDER 100 ÅR

Af Kathrine Tobiassen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

En institution, som alle danskere kommer i berøring med, runder i år et skarpt hjørne. Det er Folkeregistret, der kan fejre de første 100 år, og det er der grund til at markere. Måske forestiller man sig, at det er en knastør institution, hvis opgave er at gemme på kolde tal og fakta, men faktisk har det haft en ganske spændende historie.

Folkeregistret er egentlig en videreudvikling af den registrering af befolkningen, som kirkebøgerne og især folketællingerne stod for. Gennem næsten 150 år var det tilstrækkeligt, hvad folketællingerne kunne præstere af oplysninger om folks opholdssted. Men efterhånden som det offentlige fik flere opgaver, såsom fattigforsorg, lægehjælp m.v., steg behovet for, at skattekronerne kom i hus, så man havde noget at betale gildet med. Og når der skulle holdes styr på skatterne, var det også nødvendigt at holde styr på, hvor folk opholdt sig.

Alimentationsbidrag og barnedrag

En anden ting spillede ind: Når en mand havde besvangret en kvinde, han ikke var gift med, og han prøvede at stikke af fra alimentationsregningen, betød det et stort arbejde og masser af besvær for myndighederne. Det kunne også være mænd, der var blevet skilt og nu forsøgte at slippe uden om underholdsbidraget. Der var fra både amter og kommuner et stort ønske om at få bedre kendskab til, hvor folk havde deres adresser.

Og så var der en tredje ting. I 1920 førtes sagen mod Dagmar Overbye, der senere blev dømt for at have dræbt ni spædbørn, som var i hendes varetægt. Her argumenterede man for, at et krav om registrering af ethvert individ ved fødslen og melding af alle flytninger ville gøre det umuligt, at et individ, barn eller voksen, bare kunne forsvinde, uden at nogen myndighed spurgte til vedkommende.

Som det er sket mange gange siden, nedsatte man i 1920 en kommission med henblik på at løse problemet med regi-

streringen af befolkningen. Den slags tager tid, også for lang tid mente man i København, så her handlede man på egen hånd og oprettede allerede 1. februar 1923 et folkeregister. Det skete i samarbejde med nabokommunerne Gentofte og Frederiksberg, og man lagde praktisk ud med en lokal folketælling, der fandt sted netop 1. februar.

Under statens kontrol

Mens kommissionen arbejdede, glødede debatpalterne i aviserne. Der blev jævnligt bragt læserbreve, altid anonyme, som det brugtes dengang. En læser skrev 4. november 1920 i Korsør Avis med Big Brotherførmelser om foretagendet: *Tanken med et saadant Register er kort sagt den, at der skal føres Bog over enhver af Landets Indbyggere, der derved vil komme til at staa under Statens Kontrol fra Vuggen til Graven. Man tænker sig, at enhver af Landets Borgere skal være pligtig til at give Anmeldelse om Flytning og andre nødvendige Oplysninger. Det vil sikkert blive nødvendigt med et særligt Kontor, der faar med Sagen at gøre, og til dette Kontor er det saa Mening, at alle Myndigheder, der søger Oplysning om en eller anden Person, kan henvende sig. Af Alimentanter vil et saadant Kontor naturligvis ikke blive hilst med blide Følelser, men naar man hører, at alene Københavns Kommune venter at kunne spare op imod 100.000 Kr. paa Forsørgelsesvæsenets Konto ved, at det gennem et Folkeregister kan blive muligt at finde alle Alimentanter og andre lignende Personer, vil man forstaa, at Sagen ogsaa har sin Betydning rent økonomisk.*

Starten på et længere indlæg, som blev bragt i BT 27. september 1922.

FOLKEREKISTRET

Vi skal altsaa have Folkeregister, og de vise Mænd i Byens Raad er enige om, at det er baade bedre, billigere, finere og mindre indiskret end almindelige Mandtalslister.

Ja, tror De? Tror De for Eksempel, at det bliver billigere? Det er efter vor Formening ganske udelukket. Det københavnske Folkeregister vil blive Begyndelsen til et Lands-Folkeregister; vi vil faa Kartoteker i flere Etager, og paa disse Etager vil Statistikens mylrende Dyrkere vimse op og ned. Jo mere fuldkomment Systemet bliver, jo paapasseligere Samfundet ved dets Hjælp følger hvert af vore Skridt fra Vuggen til Graven, desmere Arbejde og Arbejdskraft og Bekostning vil det kræve. Og hvorledes skulde Statistiken modstaa Fristelsen til at finde nye Panskud til Statistik i et saa mægtigt og velordnet Materiale? Herlige Perspektiver —

Naa, Ordenssans skal man ikke laste. Men der er et andet Spørgsmaal, som uvilkaarligt indfinder sig: Hvad faar vi, der saaledes ordnes og rubriceres og forfølges ind i vort private Livs privateste Kroge, hvad faar vi, der i den Grad kan glæde os ved Samfundets Interesse, ud af al denne Omsorg? Ja hvad?

Administrationen på rådhuset i Kastruplundgade, der bl.a. husede folkeregistret. Billedet er fra perioden 1930-35.
Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B1086.

Og en anden vinkel i Skive Folkeblad 5. november 1924, hvor skribenten anerkendte Folkeregistrets gode sider, men: *Det, at et Menneske alle Dage skal anbetro sit Skudsmaal i fremmede Menneskers Hænder, kan i mange Tilfælde have sine Ubehageligheder.... Der er, med Hensyn til Registrets Førelse, truffet den udmærkede Bestemmelse, at eftergivet Fattighjælp skal slettes af Kortet. Hvorfor kan det samme ikke komme til at gælde Straf for hvilken, der er ydet Æresoprejsning. Forhaabentlig vil ogsaa denne Ændring blive foretaget.*

Næsten samtidig med, at det københavnske folkeregister åbnede, barslede kommissionen med sit arbejde, der byggede på den tanke, at registret skulle være grundlæggende for hele den offentlige administration, den base, som hele forvaltningen beroede på. Hver person skulle have sit eget kort med oplysninger om navn, fødselsdato og -fødested, bopæl, til- og fraflytninger, erhverv, ægteskabelig stilling m.v. Ægtepar og hjemmeboende børn blev dog opført samlet på et familiekort.

Hvem får opgaven?

Inden man kunne gå i gang, skulle det afklares, hvem der skulle stå for registreringen. Tre parter var i spil: kirken, som var vant til at registrere, politiet, som også til dagligt skulle holde øje med folk, og kommunerne, som havde hovedparten af det administrative arbejde. Som bekendt blev det kommunerne, der fik denne opgave, og fra 5. november 1924 og fremover fungerede folkeregistret som det solide fundament under administrationen. I folkeregistrets første tid kunne man i aviserne læse meddelelser som denne, der stammer fra Isefjordsposten 22. december 1925:

I Henhold til Lov om Folkeregistre af 14. Marts 1924 skal Anmeldelse om Flytninger, saavel indenfor som til og fra Kommunen, straks anmeldes paa Folkeregisterkontoret (Kæm-

nerkontoret), og denne Pligt paahviler saavel de Flyttende som Husejere og Husværter.

Overtrædelse af denne Bestemmelse vil uvægerlig medføre Straf af Bøder fra 5-200 Kr.

Frederikssund Byraad, den 18. December 1925. P. B. V. Kastrup.

Man tog sagen alvorligt fra myndighedernes side, og der vankede bøder til de syndere, der glemte at melde flytning.

Brande og ødelæggelser

De første årtier gik stille og roligt for de nye registre, men det ændrede sig med besættelsestiden, der bød på særdeles vanskelige forhold. Ikke blot kunne rådhusene blive udsat for bombninger og brande. Modstandsbevægelsen ødelagde eller fjernede i mange tilfælde kortene for at forhindre tyskerne i at udnytte dem. Aviserne fra den tid nærmest vrimer med korte notitser fra Reuters Bureau om tilsyneladende uforklarlige begivenheder på rådhusene over det ganske land. Her følger nogle eksempler.

18. oktober 1944:

Ildspasættelse i Folkeregister

Revolverbevæbnede Mænd tiltvang sig Adgang til Odense Raadhus.

I Gaar Eftermiddag er der forøvet Ildspasættelse i Folkeregistret paa Raadhuset i Odense. Kl. 14 blev der banket haardt paa Døren, hvorefter 3 unge Mænd stormede ind i Salen, hvor Folkeregistret opbevares. Medens den ene Revolvermand holdt Damerne i Skak, kastede de to andre Indholdet af Skufferne ud i Dynger og overhældte dem med en Væske, de havde medbragt.

Branden udviklede sig meget kraftigt. Størstedelen af Folkeregistret blev ødelagt, inden det lykkedes at faa Ilden slukket.

*Folkeregistret ødelægges i Horsens.
Foto: Byarkivet,
Horsens.*

20. januar 1945:

Røvet Folkeregister

En Ambulance med fire Mand kørte i Gaar Kl. 16.45 op foran Raadhuset i Taastrup. Mændene trængte ind paa Kontoret og bemægtigede sig Folkeregistret, hvorefter de kørte bort.

6. februar 1945

Folkeregister brændt

Folkeregistret i Øster og Vester Alling Kommune blev som omtalt Fredag Aften bortført af fire Revolvermænd, der kom i Kane og kørte bort med Folkeregistret. Det viser sig nu, at Registret er brændt, idet man ved en Halmstak Øst for Vester Alling har fundet de forkullede Rester af Kortene, der alle er fuldstændig ødelagt.

Det er klart, at det efter krigen var nødvendigt med et større arbejde for at rekonstruere kortene.

Nyere tid

Folkeregistret fulgte naturligvis med tiden og den teknologiske udvikling. I 1956 var overgangen til hulkortene en stor landvinding, men det var kun første skridt i moderniseringen. Man planlagde at indføre kildeskatten, og det krævede edb, som det hed dengang. Hvilket også indebar, at personregistreringen skulle være elektronisk. I 1964 blev det besluttet at opbygge et centralt personregister over samtlige borgere, som alle fik tildelt et lille plastikkort med et ti-cifret personnummer. Registret skulle forsynes med flere oplysninger, så det f.eks. også kunne bruges ved opkrævning af radio- og

Adresseforespørgsel

Her kan du sende en forespørgsel, hvis du ønsker at få oplyst adressen på en bestemt person.

Videre

Randers

Sådan gør du

- Klik på 'Videre' og derefter på 'Næste'
- Fordelen ved at logge på fra starten er, at systemet automatisk kan udfylde nogle af dine oplysninger
- Udfyld de forskellige trin, du bliver bedt om
- Vær opmærksom på, at du i nogle kommuner kun kan betale med Dankort
- Du får til sidst en kvittering, når forespørgslen er korrekt udfyldt

En adresseforespørgsel på borger.dk starter her. Længere nede på siden finder du en udførlig guide til forespørgslen.

TV-licens. 2. april 1968 blev Det Centrale Personregister (CPR) oprettet. Alt var klart til indførelsen af kildeskatten to år senere.

Ved årtusindskiftet 2000 fik vi en ny CPR-lov og en persondatalov. Disse nye love var blevet en nødvendighed i takt med, at stadig flere personoplysninger blev digitaliserede med tilsvarende risiko for misbrug. En milepæl blev passeret i 2007 med oprettelsen af borger.dk. Nu fik borgerne en platform på nettet, hvor de via selvbetjening havde adgang til de fleste offentlige tjenester, heriblandt også folkeregistret, og hvor de selv kunne klare f.eks. adresseændringer.

Hvad kan Folkeregistret hjælpe slægtsforskeren med?

Naturligvis har du ikke adgang til at søge direkte i CPR, men du kan henvende dig på Borgerservice og få oplysninger om personer, der lever, eller har levet efter den 1. januar 1971 i Danmark. Det er dog nødvendigt, at du kan stille med visse basale oplysninger om de eftersøgte personer:

- vedkommendes fulde navn og enten
- vedkommendes fødselsdato/personnummer eller
- nuværende/tidligere adresse.

Når du på en af disse måder kan identificere personen, kan du ifølge CPR-loven få oplyst vedkommendes nuværende navn og adresse, stilling, eventuel død eller forsvinden og datoen herfor, samt om personen er rejst til udlandet eller til en anden kommune i landet. Hvis personen er umyndiggjort, vil dette også blive oplyst sammen med information om værgens navn.

Bemærk, at kommunen har ret til at opkræve 95 kr. for sin service. Prisen varierer, og man kan komme ud for ikke at blive afkrævet betaling. Du skal også være opmærksom på, at et eventuelt gebyr skal betales, uanset om personen kan identificeres eller ej (der kan fx være flere personer med samme navn og fødselsdato).

I vore digitaliserede tider kan du også bruge selvbetjeningen på borger.dk til at søge personer. Du logger dig ind på borger.dk med MitID og bruger søgefunktionen til at søge på 'adresseforespørgsel'. Det vil lede dig til en side af samme navn, hvor du kan læse en kort vejledning og gå i gang med forespørgslen ved at klikke på 'Videre'.

Du udfylder de forskellige trin og vil undervejs blive bedt om at betale et beløb, som kan variere fra kommune til kommune; du skal betale for at komme videre.

Vær opmærksom på, at hvis adressen er fra før den 1. januar 1971, kan du ikke anvende denne selvbetjeningsløsning. Kontakt i stedet din kommune eller Rigsarkivet.

Hvis oplysningerne og den eftersøgte person kan hentes automatisk, vil du straks få dem ved afslutningen på søgningen. Ellers får du at vide, at din adresseforespørgsel er afleveret til kommunen, og du vil senere få resultatet via digital post.

Kilder:

Mediestream

Temanummer om folkeregistret af Kommunalbladet 26. januar 2024.

RETTELSE

I Slægtsforskeren nr. 1 2024 prydede et fint tegnet kort forsiden, og på side 2 hed det, at kartografen var Iver Elling. Den oplysning har Susanne Vogt, Frederiksberg reageret på. Navnet er nemlig retteligt Iver Ellung, hvilket også fremgår, når man zoomer ind på kartouchen. Ellung er hendes oldemors oldefar og var geografisk-økonomisk landinspektør og antikvar. Hun har i 2022 skrevet en artikel om ham i bogen: Danmarks Stednavne 100 år. Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret for udgivelsen af bind 1.

ÅRETS GANG

Af Kathrine Tobiasen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

Indledning

Siden oldtiden har mennesker kunnet konstatere, at der skete noget bemærkelsesværdigt ude i naturen. Vejret skiftede mellem koldt og varmt, blade på træerne krøllede sig sammen og faldt til jorden, og på et senere tidspunkt spirede nye blade. Blomster sprang ud og visnede. Og på himlen bevægede sol, måne og stjerner sig på mystisk vis.

Det blev ligeledes klart for fortidens folk, at alle disse forskellige begivenheder havde det med at vende tilbage i en bestemt rytme, der på forunderlig vis havde noget med hinanden at gøre. Som et resultat af sikkert mange års iagttagelser og erfaringer kunne kloge folk fastslå, at det hele foregik i løbet af det, der siden blev kaldt et år, ligesom man kunne inddele året i forskellige faser, der gentog sig igen og igen.

Begrebet kalender var opstået, og man fandt ud af, at det gav det største udbytte, hvis man såede sit korn og andre planter på faste tidspunkter, som gav de bedste muligheder for, at kornet voksede sig stort og sundt og kunne høstes med seglet, inden det blev så køligt, at væksten gik i stå.

Det var så livsvigtigt, at de højere magter forsynede menneskene med tilpas mængder sol og regn, at man selvfølgelig måtte sørge for at holde sig på god fod med magterne. Disse kunne måske forvente, at der blev ofret rige gaver til dem. At tro på noget, der var større og højere end det jordiske liv, var nærliggende, og man fejrede lysets tilbagevenden med så stor festivitas, at man senere, da den kristne tro gik sin sejrsang over den vestlige verden, fandt det oplagt at lægge den store festdag, Jesu fødsel, sammen med den gamle lysfest. Hvilket der var meget fornuft i.

Så langt tilbage som vi kan komme med vores slægtsforskning, har kalenderen og årstidernes skiften dannet en fast ramme om vore forfædres daglige liv. En ramme, som alle var afhængige af og måtte tilpasse sig. Og som havde indflydelse på mange ting, hvad enten det drejede sig om fest

eller hverdag. Vi tager her en rejse gennem året, der er fyldt med en række begivenhedsrige datoer og tidspunkter. Men først lidt om det helt overordnede, kalenderen.

Kalendere

I Vesten fastsætter vi år 1 i vores tidsregning med Jesu fødsel. Alt kan altså betegnes som før eller efter Kristi fødsel. Vores nuværende kalender er den gregorianske, som har navn efter pave Gregorius XIII, der indførte den i den katolske verden 1582, fordi den hidtidige, den julianske, opkaldt efter Julius Cæsar, havde vist sig at være upræcis. Den julianske kalender kalkulerede med 365,25 dage, hvor det korrekte skulle være 365,2422. Det lyder ikke af meget, men det betød ikke desto mindre, at 10 ekstra dage havde hobet sig op i kalenderen siden dens start og indtil år 1700.

Den gregorianske kalender blev først indført i Danmark år 1700, og man udlignede de overskydende dage ved at gøre februar 11 dage kortere, end den normalt skulle være; man stoppede simpelthen ved 18. februar og sprang herfra til 1. marts. Fremover reguleredes året ved, at der hen over 400 år udelades tre skudår.

De kirkelige højtider, påske og pinse, samt Kristi himmelfartsdag og fastelavn, er drilske ved, at de falder på vekslen-de tidspunkter hvert år; påskesøndag er fastsat til den første søndag efter første fuldmåne efter forårsjævndøgn. En given dato falder heller ikke nødvendigvis på samme ugedag. Det har gennem årene givet mange slægtsforskere grå hår, når de f.eks. har skullet finde ud af, hvornår det var femte søndag efter trinitatis i 1848. Løsningen var i mange år den uundværlige håndbog, Bauers Kalender, hvor man kunne – og stadig kan – slå op på et hvilket som helst år for at se, hvordan diverse helligdage fordeler sig over året, og hvilken ugedag f.eks. 5. maj faldt på i 1933.

I dag er Bauer naturligvis digitaliseret og kan findes i adskillige forskellige udgaver. De bedste er dem, der opremser i hvert fald de fleste af de navne, som en kirkesøndag kan være udstyret med – dem kan der nemlig være en del af. Blandt de gode websider kan nævnes Kirkedage for årene 601-2299 (<http://slaegt.gnurk.dk/kursus/kalender.php>) og dinSlægt.dk (<https://dinslaegt.dk/helligdager.php>). På begge sider indtaster man ganske enkelt det ønskede år i et søgefelt og får herefter kalenderen præsenteret.

Tilbage i tiden havde jævne folk ikke mulighed for hvert år at købe en kalender – og kunne sikkert heller ikke læse den

Kirkedage for årene 601-2299

Tabellen kan f.eks. bruges til at finde datoer ud fra kirkedagens latinske navne.
Den gregorianske kalender erstattede den julianske kalender den 15. november 1582 for bl.a. Italien.
I Danmark og Norge blev den gregorianske kalender indført i 1700.
Vælg den gregorianske kalender, vil valget kun gælde tilbage til 15. november 1582.

Gulsk skrift
Oval i feltet

Angiv et årstal mellem 601 og 2299: Vis

☒ Farver i tabellen

Kalendervalg: ☒ Dansk ☐ Juliansk ☐ Gregoriansk

Referencer til
Slægtsforskning

Kirkedage i året 1787

Gregoriansk kalender

Mandag d. 1/1 1787	Nyårsdag, Novus Annus, Circumcisio Domini
Lørdag d. 6/1 1787	Hellig Tre Konger, Epiphania Domini, Festum Magorum
Søndag d. 7/1 1787	1. s. e. H3K
Søndag d. 14/1 1787	2. s. e. H3K
Søndag d. 21/1 1787	3. s. e. H3K
Søndag d. 28/1 1787	4. s. e. H3K
Freddag d. 2/2 1787	Kyndemisse, Candelarius, Purificatio Mariae
Søndag d. 4/2 1787	Septuagesima (70. dag)
Søndag d. 11/2 1787	Sexagesima (60. dag)
Søndag d. 18/2 1787	Quinquagesima (50. dag)
Mandag d. 19/2 1787	80. mandag
Tirsdag d. 20/2 1787	Hvide (fredag), Carmentum, Carnivora
Søndag d. 25/2 1787	1. søndag i fasten, Invocavit, Quinquagesima
Søndag d. 4/3 1787	2. søndag i fasten, Remissionis
Søndag d. 11/3 1787	3. søndag i fasten, Oculi

En side fra Torben Bundgaards onlinekalender, Kirkedage for årene 601-2299, der viser mange af de forskellige dages navne. Her gælder det de første måneder af året 1787.

– men man skulle gerne have rede på de mange mærkedage. Til formålet havde man en såkaldt rimstok, en træstok, hvor årets 365 dage var markeret ved snittede mærker. Derudover var stokken inddelt i grupper på syv mærker, der var forsynet med bogstaverne a-g, svarende til hver af ugedagene. Her kunne man hvert år fastslå, hvilket bogstav der var årets søndagsbogstav og ud fra det beregne ugedagene for hele året. Dette regnskab omfattede ikke de helligdage, der fulgte månens bevægelser; her brugte man i stedet 'gylden-tallet', et tegn, der blev snittet i stokken ved nymåne.

Vores gregorianske kalender kan næsten opleves som universel og bliver brugt overalt i den vestlige verden og af verdensomspændende institutioner. Men den er ikke enerådende. Muslimernes kalender regnes således fra Muhammeds udvandring fra Mekka til Medina i 622. Året har 12 måneder, men det er 10-12 dage kortere end den gregorianske, fordi måneshiftet er ved nymåne, hvorfor mærke- og helligdage som f.eks. måneden Ramadan, hvor de rettroende faster, ikke ligger fast.

Kina har haft sin egen kalender, der dog i dag er erstattet med den gregorianske, undtagen når det gælder traditionelle festdage som det kinesiske nytår. Desuden er kalenderen speciel ved, at hvert år har et navn, der er hentet fra dyreverdenen: abens, grisens, hestens år osv.

Nytår

Med nytåret tager vi hul på et nyt år. En naturlig anledning til at fejre begivenheden og gøre status og måske beslutte

sig for et par nytårsforsætter, i håb om at man måtte være i stand til at lægge nogle uvaner fra sig i den kommende tid. Det har fra gammel tid været almindeligt at markere tidspunktet og feste på en eller anden måde.

Nytårsaften spiste man et godt og solidt måltid, og derefter gik især børn og unge ud for at hilse på naboerne og lave larm og løjer. Man blev sikkert budt på et par æbleskiver og måske en kaffepunch (kun de voksne!). Fyrværkeriet, som i dag for mange er et uundværligt element i nytårsfejringen, kom til sidst i 1800-tallet, men allerede inden den tid havde folk skudt nytåret ind på anden vis. Man gik rundt ved byens døre og affyrede et skud med en pistol. Selvfølgelig underforstået, at man havde en sådan. Nogle steder gik man med rummelpotten, en tromme af keramik med en membran over. Ellers larmede man på anden vis, ofte ved at smadre lerpotter uden for dørene, for støj ville hjælpe med at holde de onde magter på afstand, og de var på krigsstien, når man sprang ind i et nyt år.

Det var tilladt at drille naboerne og helt fint, hvis man kunne gemme en gryde eller stable en stak affald op ad husene. I min barndom lavede man stadig løjer, og den ypperste form for spøg var, når det lykkedes én at liste ind i et køkken og slippe afsted med kaffekanden, som måske endte i toppen af en flagstang, så de stakkels ejere af madam Blå måtte undvære deres morgenkaffe. Uha, uha.

Fem dage efter nytår kom helligtrekongersdag, der markerede afslutningen på julen. Nogle steder kom tre mænd, udklædt som de vise mænd, på besøg i hjemmene med en stang, hvorpå der var fæstnet en papirstjerne. Man nød det sidste festmåltid i denne ombæring, og derefter kunne man gøre sig klar til hverdagslivet.

Ifølge den verdslige kalender falder nytår 1. januar, men ved siden af har man kirkeåret. Det begynder med første søndag i advent og slutter den sidste søndag efter Trinitatis. Det kan betyde en finte, når man arbejder med ældre kirkebøger. Her kan man støde på sogne, hvor det nye år starter i december måned eller endog allersidst i november, f.eks. 29. november 1801.

Snapsting

I dag forbinder vi snapstinget med Folketingets restaurant, men oprindeligt stod det for et stort marked i Viborg, der blev termin for større betalinger. Typisk kunne betalingen af beløbet i forbindelse med en ejendomshandel være fastsat til "Viborg Snapsting". Det nåede et højdepunkt i årtierne før og efter 1800, hvor mange godsejere solgte ud af deres bøndergods. Det kan findes nævnt i en del skøder, men man

skal nok ikke forestille sig, at folk er rejst til Viborg for at klare sagen der; det har været tidspunktet, det drejede sig om.

Tidspunktet har varieret en del op gennem historien. Oprindeligt fandt det sted kort efter nytår, siden blev det i flere omgange flyttet til marts og april for at ende i juni. Statsbankerotten i 1813 gik hårdt ud over snapstinget, og op mod 1830 ebbede det helt ud.

Men det eksisterede stadig, da Anders Christensen i Ølstrup, Ringkøbing Amt, i 1828 skulle have udbetalt 41 rdl. 2 mk. 9 3/5 sk. i arv efter sin mor. Den efterlevende stedfar kunne ikke på stående fod ryste op med pengene, men Anders tilbød, at beløbet *bliver indestaaende hos ham til Snapsting 1829, hvilken Bud Stiffaderen lovede at gjøre Udbetaling deraf, uden Renter*.¹

Kyndelmisse

ligger på en fast dato, nemlig 2. februar, 40 dage efter Jesu fødsel, hvor hans mor kunne møde op i templet til den traditionelle renselse, en tradition, som *introduktionen* kan ses som en videreudvikling af. Dagen kaldes da også Mariæ Renselsesdag.

Kyndelmisse slår sin knude. Johan Christian Dahls maleri fra 1827 har titlen: Vinterlandskab nær Vordingborg. SMK.Open.

Ordet kyndelmisse er sammensat af 'kyndel', et gammelt ord for fakkelt, og messe. Den latinske betegnelse er Missa Candelarum, lysenes messe. På folkeligt dansk blev det til Kjørnes Knud, som er kendt fra Jeppe Aakjærs *Sneflokke kommer vrimlende*, hvor det hedder: ... og nu kom Kjørnes-Knud.

Det var altså en lysfest, meget passende midt i vintermørket. Oprindeligt var det en helligdag, men den blev afskaffet ved Struensees reform i 1770. Siden er dagen alligevel blevet markeret og fejret med lys eller god mad. Og der var traditioner og varsler knyttet til Kyndelmisse. Foråret ville være på vej, hvis det blæste kraftigt, og bønderne havde en regel, som gerne skulle følges: Halvdelen af avlen skulle være tilbage i lo og lade for at sikre, at der var foder nok til kreaturerne, inden de kunne sættes på græs.

Fastelavn

I den katolske tid var fastelavn den sidste aften, før fasten begyndte, og her var det tilladt at slå sig løs. Det gjaldt især ungdommen, der muntrede sig med fastelavnsløben og indsamling af æg. Der skete sikkert forargelige ting, som præster og andet godtfolk ikke så med milde øjne på. I de gamle tingbøger kan man finde eksempler på, at visse sager er endt på tinge, hvor der er udstedt bøder.

Andre løjer var tøndeslagning med en levende kat i tønden, som kendes fra 1600-tallet. Det kan se ud til, at Amager har ført an i løjerne, og her praktiserede man en anden barbarisk tradition. En gås blev hængt op i fødderne og fik halssnurt grundigt ind i sæbe, og så gjaldt det for karlene, siddende på ryggen af en hest, om at gribe gåsen og trække hovedet af den. Skikken er beskrevet af Mikkelt Hansen Jernskæg i *Amager Lands Indbyggeres korte Beskrivelse, udi efterfølgende Danske Riim*, der er fra 1693.

Der blev drukket rigeligt med øl ved disse lejligheder, hvilket naturligvis har bidraget til den muntre stemning, og der op-

En gruppe udklædte børn er her i gang med at slå katten af tønden. Ukendt kunstner. Wikimedia Commons.

¹ Bølling-Nørre Horne Herredsfoged. Skifteprotokol 1818-1828, fol. 338b

stod også tradition for at klæde sig ud og bruge masker. En mulighed for en god fest skal man aldrig lade forsvinde, og løjerne overlevede behændigt, at fastelavn ellers mistede sin religiøse betydning.

Gækkebreve

Gækkebreve har tidligere været en yndet tradition i tiden op mod påske. Man lavede et fint stykke papirklip, jo mere detaljeret, jo bedre, og skrev et lille vers på det:

*Mit navn det står med prikker,
pas på det ikke stikker*

eller måske:

*"Mit navn det står med lopper,
pas på det ikke hopper".*

En tredje variant:

*"En vintergæk, en sommernar, en fugl foruden vinger,
en lille ven, som har dig kær, en kærlig hilsen bringer."*

I haven plukkede man en af forårsbebuderne, en vintergæk, og placerede den i hullerne i brevet, som så blev sendt til en ven eller et familiemedlem. Modtageren skulle nu løse den vanskelige opgave at gætte, hvem der havde skrevet sit navn med prikker eller lopper. Hvis gættet ikke lykkedes, vankede der en bøde, gerne et påskeæg, når højtiden kom. I dag er det børn, der hygger sig med at klippe gækkebreve, men oprindeligt blev det brugt af unge og voksne, måske med særlig forkærlighed af forelskede par.

Gækkebreve var en udbredt skik i 1800-tallet; en skillings-

Et eksempel på et nutidigt gækkebrev. Det afsluttes med den traditionelle hilsen: Mit navn det står med prikker ...
Wikimedia Commons.

viseproducent udgav endda en samling nye gækkevers hvert år. Men skikken har rødder tilbage til bindebrevene, som kendes fra 16-1700-årene. Det var smukt dekorerede breve, som indeholdt et lille digt med en gåde, som modtageren, der fik brevet på sin navnedag, skulle løse. Hvis det kneb med løsningen, kunne vedkommende erklæres for bunden, indtil gåden var løst, eller han eller hun havde købt sig fri ved at holde et gilde.

Andre kirkedage

Før og efter Fastelavn finder vi en række kirkesøndage, der alle har et eller flere latinske navne (i nogle tilfælde suppleret med danske navne), som kan drille stakkels slægtsforskere ved, at de for det første kan være vanskelige at tyde, og for det andet skal placeres korrekt i kalenderen. De latinske navne kan være hentet fra salmer og bibelske tekster, og sammenhængen med den givne søndag er ikke altid helt nem at få øje på.

Tre dage har alle noget med tal at gøre: Septuagesima, egentlig "den 70.", som er 9. søndag før påske, Sexagesima, "den 60.", 8. søndag før påske, og Quinquagesima, "den 50.", som er lig med 7. søndag før påske. Navnene er ret forvirrende, da de nok skulle stå for henholdsvis 70., 60. og 50. dag før påske, hvilket jo ikke passer.

Askeonsdag, onsdag efter fastelavnssøndag, stod for indledningen til 40 dages faste til minde om Jesus, der tilbragte 40 dage i ørkenen. Meningen var at erindre mennesker om, at de var og er dødelige. Fasten varede til påske.

Med Marie Bebudelsesdag, også kaldet Annuntiatio Mariæ eller Vor Frue Dag, var der ingen slinger i valsen, da dagen altid faldt 25. marts, ni måneder før Jesu fødsel. Det var tidspunktet for Kristi undfangelse, og dagen blev markeret som en højtidsdag, hvor man havde at opføre sig anstændigt.

Påske

Ordet påske stammer fra hebraisk, pesach, der betyder overskridelse. På dansk blev det til 'paska', som man i de ældre kirkebøger ofte vil se skrevet 'pascha', stavet eller forkortet på forskellig vis.

Det opstod, mens israelitterne var slaver i Egypten, og deres gud hjalp dem ved at sende 10 plager over landet. En af plagerne var en engel, der ville dræbe alle førstefødte drengebørn. Israelitterne skulle slagte et lam og smøre dets blod på dørstolperne, så den dræbende engel holdt sig fra dem. Derfra stammer vores tradition for lammesteg i påsken.

Skønt det nok ikke før i tiden var almindeligt at servere lam; vore nøjeregnende forfædre lod dyret vokse sig stort, før de tænkte på at slagte det.

Påskens er kirkens største højtide, som rummer både sorg og glæde. Den indledes med palmesøndag, Palmarum dies, og herefter følger 'den stille uge', som den kaldtes; den er viet til Jesu lidelse, og stilheden forsøgte man tidligere helt konkret at overholde. Bl.a. måtte kirkeklokkerne ikke ringe for højt; det kunne klares ved, at man bandt klokkens knebel fast og i stedet slog på klokken med en trækølle. Skærtorsdag skulle man være varsom, for man troede, at troldfolk denne dag var ekstra aktive, og man kunne møde dem ridende på kosteskafter på vej til sabbat med djævelen. Der var tradition for at spise kålsuppe, gerne med syv eller helst ni (svarende til kirkeklokkens ni bedeslag) forskellige slags kål i gryden. Det skulle sikre ens sundhed det kommende år.

Langfredag var stilhedens højdepunkt, hvor man fordybede sig i sorgen og endelig ikke måtte foretage sig noget, der var en smule muntert. En gammel skik, som endnu blev brugt i 1800-tallet, var, at den første person i en husstand, der stod op om morgenen, skulle slå de øvrige medlemmer med et ris. Langt op i tiden var biografer, teatre og andre forlystelser lukkede, og statsradiofonien spillede tungsindig musik dagen lang.

Æggene er i dag en vigtig ingrediens i påskekikkene, men der kan ikke peges på en sikker forklaring. Slet ikke på, at de bliver farvet og dekoreret så fantasifuldt. Måske har de oprindeligt blot været brugt som gaver eller belønninger til f.eks. tjenestefolk?

Aprilsnar

Aprilsnar er en gammel skik, som har været brugt i Danmark i hvert fald siden 1600-tallet, men den rækker nok endnu længere tilbage, idet den skal være nævnt i skjaldeviser i islandske Snorre Sturlasons Edda. Dens oprindelse fortaber sig i historiens tåger; måske har den sit udspring i oldtidens Rom, måske skal vi længere væk, til hinduistiske traditioner. Men i dag kendes aprilsnarren i hele Europa.

Formen har hele tiden været den samme. Spøgen gik på at bilde en person ind, at noget var sandt, som slet ikke var det. Tidligere talte man om at få en anden person til at løbe april, at få vedkommende til at begive sig et sted hen eller gøre noget, som ikke gav mening.

Bededag

Fjerde fredag efter påske fejrede vi i Danmark hvert år fra 1686 som store bededag, indtil den blev afskaffet 2024. Fej-

Biskop over Sjælland, Hans Bagger, der var manden bag store bededag. Wikimedia Commons.

ringen skete overvejende aftenen før, hvor mange smovsede i de varme hveder, som man kunne købe friskbagte sidst på dagen, fordi bagerne næste dag skulle komme helligdagen i hu. Med tiden ændrede det sig. Bagerne kunne sagtens gå på arbejde, men en helligdag var (og er) det stadigvæk med gudstjeneste og desuden en fridag for de fleste.

Bededagen har rødder tilbage i den katolske tid, og oprindeligt var der ikke tale om én, men mange dage, spredt over hele året, så man kunne tale om f.eks. 'september måneds bededag'. Det var dage, der var tilegnet bod og faste, man skulle stoppe op og fordybe sig. Egentlig blev overfloden af bededage afskaffet med reformationen, men lidt efter lidt smuttede de tilbage i hverdagstraditionerne.

I 1686 skulle der ryddes op i de mange helligdage, som stjal alt for meget af folks effektive arbejdstid. Vækker det genklang i vor tid? På initiativ af Sjællands biskop, Hans Bagger, blev der oprettet en enkelt faste-, bods- og bededag, som blev placeret i den fjerde uge efter fasten, og siden i almindelighed kendt som store bededag. Efterhånden forsvandt de 'små' bededage.

Det er en almindelig antagelse, at det var Struensee, der slog de mange bededage sammen til én stor dag, men det skete altså næsten 100 år før. Under Struensees regime mistede

flere andre dage som sankthans, helligtrekonger og mikkelsdag deres rang af helligdag. Det skete med en forordning, hvori det bl.a. hed: *"Skiønt deres Anordning kan have havt et gudeligt Øiemerke, ere de dog mere blevne anvendte til Lediggang og Laster, end til sand Guds Dyrkelse; hvorfor det er bedre, at de efter andre Protestantiske Landes Exempel blive anvendte til Arbeide og nyttig Gierning"*. Det hører dog med i billedet, at afskaffelsen faktisk ikke skyldtes den tyske læge; forarbejdet var gjort før hans tiltræden, og han fuldendte det blot.

Majfester m.v.

Maj måned varslede, at sommeren nærmede sig. Det fejrede man gerne ved at rejse en stang og pynte den med en krans, majstangen. Måske udnævnte man en majgreve og en majinde, og en fest hørte også med. Man fik noget godt at spise og drikke, og dansen gik. Livet, såvel arbejdet som festlighederne, flyttede ud i det fri.

I det hele taget benyttede man enhver lejlighed til at feste. Når sæden var spredt på marken, når et hus var rejst, når et stykke arbejde var vel overstået, så skulle det fejres. Alle landsbyer havde et sæt vider, vedtægter, der også indeholdt bestemmelser om bøder, som skulle betales ved forseelser, og de penge, der på den måde kom ind, blev typisk brugt til

Sommerens komme blev mange steder markeret med en majstang. Wikimedia Commons.

en fælles skål. Lovovertrædelserne kunne bestå i, at et hegn ikke var blevet vedligeholdt, som det burde, eller at kvæg var trængt ind på en andens mark og havde trampet kornet ned. Synderen måtte betale et pengebeløb, men ofte ser man, at der kunne bødes direkte med drikkevarer, som det bestemmes i viden for Såby Sogn, Voldborg Herred, der formentlig kan dateres til starten af 1700-tallet: *Hvis nogen skulle vere saa ugudelig och under Prædiken søge Kroehus heller och dricke sig half eller hel drucken, førend hand gaar i Kirken, skal straffis efter Recessen och derforuden gifve til Byen (en Fjerding Øl) tre Mark.*²

Pinse

Den tredje store, kristne højtid holdes til minde om, at Helligånden kom til disciplene og lod dem tale i tunger. Det skete 50 dage efter påske; deraf det græske navn, pentekoste, som betyder 50. Pinsen er en festdag, som Bibelselskabet på sin hjemmeside kalder kirkens fødselsdag. Men der er ikke så mange traditioner knyttet til højtiden. Ingen særlige retter, man spiser, eller pynt til hjemmet, ud over en god pinsesofrokost samt at se pinsesolen danse.

En gammel tradition kan dog nævnes. Den siger, at man pinsesmorgen skulle gå ud af sin fordør og feje ind imod døren. På den måde fejede man så at sige lykken ind i sit hjem, og det ville gælde for hele det kommende år. Ligesom til de andre store højtider skulle man betale offer til sognepræsten.

Sankthans

var en af de gamle helligdage, der, selvom den blev afskaffet i 1770, stadig er en mærkedag. Hvad er det så for en Hans, vi fejrer? Det er Johannes Døberen med fordansket navneform, Hans. At datoen skulle være 24. juni skyldes, at Johannes ifølge Lukasevangeliet var født et halvt år før Jesus. I kirkebøgerne kan vi møde den latinske version af navnet, forkor-

Sankthansaften blusser bålene over det ganske land. Her som P.S. Krøyer oplevede blus på Skagens strand i 1903. Wikimedia.

² Danske vider og vedtægter, s. 93. Danskernes Historie Online, <https://slaegtsbibliotek.dk/924634.pdf>

tet som f.eks. Joannis Bapt. eller i sin fulde form, Nativitas Johannis Baptistæ.

Sankthans falder næsten sammen med sommersonnensdag, som er blevet fejret siden oldtiden. Traditionen med at tænde bål er en rest af de gamle hedenske skikke, mens hekseafbrændingen kun tæller ca. 100 år. Sikkert inspireret af Drachmanns Midsommervise, der taler om *hver by har sin heks og hvert sogn sine trolde, dem vil vi fra livet med glædesblus holde*.

Høsten i hus. Mikkelssdag

Når høsten var i hus, som kronen på et helt års arbejde og sikringen af føde til både husstand og husdyr gennem en lang vinter, skulle det fejres. Her var en oplagt lejlighed til en fest, og høstfesten var et tilbagevendende fænomen, der kendes over hele landet. Ofte blev den holdt på Mikkelssdag, 29. september, hvor al kornet måtte formodes at være kommet i hus. Nogle steder var festen da også kendt som Mikkelsgilde. Mikkelssdag er opkaldt efter ærkeenglen Sankt Mikael, der førte en drabelig kamp mod Satan og siden skulle afgøre, om en sjæl var værdig til at blive lukket ind i himlen. Han var populær, for han var kendt som en mild dommer, der gerne ville være behjælpelig, når folk skulle slippe gennem nåleøjet. Måske var Mikkelssdag kirkens overtagelse af en gammel hedensk høstfest.

Anna Ancher malede i 1905 dette billede af høstarbejdere på marken.

Der var gode grunde til at fejre, at høsten var i hus, for der var ingen garanti for, at den ikke kunne slå fejl; regnvåd korn kunne ikke reddes på det nærmeste tørreri. Og festet blev der med rigeligt af mad, øl og brændevin. Mikkelssaften samledes ungdommen og kunne for sidste gang den sommer gøre sig forhåbninger om at danse udendørs. Og næste dag kunne hele byen mødes i festtøj, og her var alle, der havde

taget del i høstarbejdet, lige. Man pyntede med blomster og kranse, der kunne være hyben og bær, som var trukket på en snor, og måske var det sidste neg, der var taget fra marken, også inviteret med og placeret ved bordet. Neget kunne være pyntet og klædt ud som et menneske. Der blev serveret mad i righoldige mængder. Efter spisningen var man klar til underholdningen, der kunne bestå i kortspil eller en svingom.

Høstfesten var ikke kun en verdslig fest; også kirken var med, og der blev holdt høstgudstjenester. Der blev lagt vægt på, at *fuglen og den fattige skal også være mæt*, som det hedder i *Marken er mejet*. Det var en hellig pligt at tænke på de fattige og måske gemme lidt af høsten til dem.

Ud over at være en festdag var Mikkelssdag også skiftedag. Dagen, hvor tjenestefolk brød op og drog videre til en ny plads. Sommerarbejdet var overstået, og det var et passende tidspunkt til at søge noget nyt. Inden man gik over til jobannoncer i aviserne, måtte arbejdsgivere og -tagere mødes på anden vis, og det skete ved store folkemarkeder i købstæderne. Her mødte begge parter op, og de unge mennesker kunne skaffe sig en aftale om en plads for typisk et halvt år. I kirkebøgernes til- og afgangslister vil man kunne læse, at mange tjenestefolk agtede sig til den nærmeste købstads marked. Ude i det vestlige Danmark var Ribe Marked særlig stort og populært. I juni måned 1857 kan man således se, at hele 15 unge fra det lille Oksby Sogn tog afsked med sognet for at søge arbejde ude i den store verden via Ribe Marked.

Endelig blev Mikkelssdag anset for at være en oplagt betalingsdag. Med afgrøderne i hus var der mulighed for at skaffe sig kontanter, og derfor kunne man betale af på en eventuel gæld eller anskaffe sig nye ting. Det kunne være attraktivt f.eks. at gå på auktion.

Betalingsdage

I dag er skatten i de fleste tilfælde betalt, inden lønnen bliver indsat på bankkontoen, og afdrag på lån klares ofte via betalingsservice. Men før i tiden måtte man selv sørge for, at pengene blev overdraget; bankerne havde deres terminer, og når vi er tilbage i den tid, hvor de fleste var fæstebønder, var der bestemte dage, som sikkert var nemme at huske, hvor man svarede sin landgilde. Mikkelssdag er nævnt, men det kunne også være martini (mortensdag) eller sankthans. Tidspunkterne var nøje udvalgt efter, hvornår der har været afgrøder klar: hø til sankthans og korn til mortensdag. Landgilden skulle oprindeligt betales i naturalier, der med tiden helt eller delvist blev konverteret til et pengebeløb.

Vi har allerede været inde på snapsting, og i gamle dokumen-

ter kan vi støde på et par begreber som *volmis* og *helfmis*, der som regel optræder som et makkerpar. Vi møder dem typisk i lensregnskaber og andre protokoller fra 1600-tallet, men de dukker også op i et skøde fra 1703, hvor kronen sælger en gård til en sognepræst. Det hedder her, at de vigtige indtægter fra gården, som den nye ejer kan indkassere, lyder på årlig 1 ørte rug, 1 ørte byg, 2 pd. smør, 1 svin og i rede penge 1 1/2 mark helfmis og 1 1/2 mark volmis.

Et andet eksempel er fra regnskaberne for Riberhus Len 1623, hvor Hans Jensen får overladt en gård i Vrøgum, som hans far tidligere har haft i fæste. Her nævnes, at skyld og landgilde er 1 mark, 2 skilling, 2 albus³ helfmis og volmis og desuden et svin og af 4 hestes gæsteri 3 mark, 5 skilling og 1 albus.

De to ord, som ikke kan slås op i nudanske ordbøger, men som *Ordbog over det Danske Sprog* dog kender, er udledt af henholdsvis helligmesse og valborgmesse. Helligmessen var lig med allehelgensmesse, der var knyttet til allehelgensdag 1. november, en dato, der i dag er blevet amerikaniseret til Halloween. Valborgmessen blev holdt på valborgdag, 1. maj. Det var altså de dage, meget passende med et halvt års mellemrum, hvor landgilden skulle betales. Ikke fordi landgilden havde noget med messerne at gøre, men fordi det var velkendte dage med den rigtige placering.

Kartoffelferie

I dag ser alle skolebørn frem til deres efterårsferie, hvor de kan slappe af og måske tage på ferie med deres forældre. Eller i hvert fald hygge sig med rare efterårssysler.

Sådan var det ikke for et par generationer siden. Da talte man om kartoffelferie, og friugen var ikke tænkt som en ferie. Tværtimod, der skulle arbejdes af store og små. *Anordning for Almue-Skolevæsenet paa Landet i Danmark af 1814* bestemte, at *forældre maae have Ret til at beholde deres Børn og Tyende, som ere over 10 Aar gamle og beviisligen bruges til Markarbeide, hiemme fra Skolen 2 til 3 Uger i Sædetiden om Foraaret og 3 til 4 Uger om Efteraaret.*

Tanken var, at børnene på landet var uundværlige, når der var højsæson for arbejdet med afgrøderne. Men det var ikke befordrende for undervisningen, at eleverne kunne være fraværende på forskellige tidspunkter, og i 1899 blev det ændret til, at skolerne blev lukket en fast uge i efteråret, så børnene kunne hjælpe med at få kartoflerne og roerne i hus. Det var hårdt slid, for afgrøderne skulle læsses pr. håndkraft. Og det skete nok ikke så tit, at solen forgyldte arbejdet med sine lune stråler.

Allehelgensdag

var i den katolske tid en vigtig helligdag, hvor man mindedes de afdøde og deres gode gerninger, der måske kunne komme de nulevende mennesker til gode. Det troede man ikke på efter reformationen, og i århundreder var der ikke meget andet end navnet helligmesse eller helfmis tilbage. Jeppe Aakjær nævner det i et digt, hvis første linje lyder: *De wa ve Helmes-tier Marri hun skul astej* (det var ved helfmis-tider, at Marie skulle afsted). Digtet handler om en fattig pige, der må forlade sin plads på en gård, hvor hun er blevet forelsket i sønnen, som selvfølgelig ikke kan gifte sig med en husmandstøs.

I dag har allehelgensdag i den grad fået en renæssance. Iklædt amerikanske traditioner med gravsten, spindelvæv, græskarlygter og andre lækkerier i mange haver og optog af børn klædt ud som spøgelser i gaderne. Det kan man mene om, hvad man vil, men med den fornyede interesse for dagen er en gammel skik vendt tilbage. I mange sogne er man begyndt at holde en særlig gudstjeneste allehelgensdag, hvor man mindes årets døde i sognet og måske læser deres navne op.

Mortensdag

11. november er mortensdag, men som det også var tilfældet ved jul og sankthans, er det her aftenen før, der er blevet den vigtige mærkedag. Det er mortensaften, vi spiser andesteg, og de fleste kender historien om Morten Bisp, som skulle udpeges til biskop i Tours, hvad han ikke selv ønskede, og for at undgå det skjulte han sig blandt en flok gæs. Disse afslørede ham ved at skræppe op, hvorefter den hellige bisp tog hævn over dem og bestemte, at der hvert år på hans dag skulle slagtes og spises gæs.

I Danmark kan skikken dokumenteres tilbage til starten af 1600-tallet, men i den senere tid er det anden, der har overtaget synderrollen og ender på tallerkenerne. Hvor meget hold, der er i historien om Morten Bisp, er naturligvis usikkert. Men det er ikke nogen tilfældighed, at der blev slagtet gæs i november. Denne måned blev tidligere kaldt slagtemåned; det var det tidspunkt, hvor gåsen og andre slagtedyrl havde vokset sig store og velnærede, og det var tidspunktet, hvor kulden trængte sig på, og folk havde brug for et godt foder. Som i flere andre tilfælde har der her været et passende sammenfald mellem en myte og hverdagens realiteter, som har betydet, at historien har vist sig levedygtig gennem århundreder.

³ albus betyder egentlig 'hvid', en møntenhed, der rangerede under skilling

Advent

Ordet kommer af latin 'Adventus Domini' og betyder 'Herrens ankomst', altså et varsel om, at Jesu fødsel nærmer sig. Advent starter fjerde søndag før jul og betegner samtidig starten på det nye kirkeår. Der er bestemte salmer knyttet til advent, og nogle steder holder man "de ni læsninger" i adventstiden, dvs. oplæsning af ni bibeltekster, men ellers er skikkene omkring perioden mest verdslige. Mange steder tændes juletræet på byens torv første søndag i advent, og i rigtig mange hjem tænder man hver søndag et lys i adventskransen.

Skikken med adventskransen er i modsætning til mange andre juletraditioner ret ny. Det var først i besættelsestiden, den for alvor blev udbredt.

Jul

Julen krævede grundige forberedelser. Allerede et par uger før højtiden var der travlt i køkkenerne, for der skulle være rigeligt af den gode mad. Brød, også det fine hvedebrød, skulle bages og pølser stoppes. Flæsk skulle steges og mængder af kål hakkes. Godt øl skulle brygges. Der skulle ikke alene være nok til hele husstanden; også fattige fra nabolaget kom på besøg med deres poser og bad om lidt godt til julen, hvad de selvfølgelig fik. Julen er gavmildhedens fest. Selv hunden skulle som bekendt have dobbelt sul.

Ølbrygning hørte også julen til, og det var konen i huset, der havde dette betroede hverv.

Alt skulle skinne, så der blev skrubbet og skuret ude og inde, og linned blev vasket. Jeg husker fra min barndom, at min mor sent lillejuleaften ferniserede køkkengulvet. Det skulle stråle og være klar til at træde på julemorgen. Og i stalden skulle trævvæggene i en bås til de spæde kalve også have en ordentlig omgang med børsten. Alt det, man kunne lave i forvejen, blev ordnet, så man med god samvittighed kunne holde fri i julen.

Der var en del overtro forbundet med julen. Redskaber måtte ikke efterlades udendørs, for så kunne man risikere, at de underjordiske gjorde brug af dem. I kornbunkerne i laden kunne der måske rides et kors, og kvægets tænder skulle gnides med en blanding af salt og sod for at holde utilregnelig trolddom på afstand.

Når mørket sænkede sig, kunne man sætte sig til bords ved levende lys og nyde det overdådige måltid. Nissen blev naturligvis betænkt med en velvoksen skål risengrød med en gavmild smørklat. Bagefter læste husbond måske juleevangeliet, og man sang en salme, inden man gik over til at hygge sig med æbleskiver og kortspil. Man spillede ikke om penge, men om nødder.

Alle traditionerne med lys, mad og drikke i rigelige mængder var en arv i lige linje fra de gamle solhvervsfester, men Kristendommen havde vundet indpas med evangeliet og sal-

Juletræet er her pyntet i Nationalmuseets klunkehus. Pynten er fra begyndelsen af 1900-tallet. Wikimedia Commons.

mebogen. Uden dog at fortrænge overtroen, for som Henrik Ussing fortæller i bogen *Aarets og Livets Højtider*: *Man vidste ikke forvist, om det lille Barn fra Betlehem kunde værne mod alt det. Den hvide Krist kunde hjælpe Sjæle til Lys og Salighed i Paradis; men han bragte intet Løfte om, at Byggen vilde gro godt paa Ageren til Sommer, eller om, at Kærne vilde faa Kviekalve til Foraaret.*

Julefesten fortsatte de følgende dage. Mad på bordet skulle der stadig være, og ingen måtte "bære julen ud", altså gå fra et hjem uden at være blevet beværtet. Juledag var den stille, højtidelige dag, hvor man gerne gik i kirke, men i resten af julen slog man sig løs i livlige fester, hvor man spiste, drak, spillede kort og dansede. Måske klædte nogle sig ud som en julebuk til skræk for børn og naive sjæle.

I 1800-tallet kom nye juleskikke til som juletræet, der blev importeret sydfra i 1808 og hurtigt blev populært. Havde man ikke råd til at anskaffe sig et grantræ, pyntede man må-

ske en stor grønkålstok. Men i slutningen af 1800-tallet var der dog stadig en del, der ikke voksede op med et juletræ.

Hvornår julegaverne blev en fast bestanddel af juletraditioner, er vanskeligt at sætte år på. Husmoren gav sine tjenestefolk et hvedebrød, og velhavende husfædre uddelte gaver allerede i 1600-tallet. Men blandt den jævne befolkning kom egentlige julegaver først ind i billedet i løbet af 1800-tallet. I starten var det meget beskedne ting som hjemmelavede kludedukker. Gaverne kunne hænge uindpakkede på træet. Tænk på Peter, der har den gren så kær, hvorpå trommen hænger. Senere kom overraskelsesmomentet ind. Man måtte ikke vide, hvad der var i pakken, og de, der havde råd til den slags fræs, begyndte at bruge papir, som var lavet specielt til julegaver. I 1866 udkom Peters Jul, der kom til at danne standard for, hvordan en "rigtig" jul skulle være.

Samme Peters Jul rækker ind i nytåret, og dermed er årskredsen sluttet.

En side fra *Peters Jul* med Carl Leonard Sandbergs tegninger og digtet om nytårsaften. SMK.Open.

Kilder:

Wikipedia
folkekirken.dk
kristendom.dk
Dagligliv i Danmark
Ussing: *Aarets og Livets Højtider*

Læs mere

Henrik Ussing: *Aarets og Livets Højtider*. Danmarks Folke-minder nr. 32. Det Schønbergske Forlag, 1925. Danskernes Historie Online: <https://slaegtsbibliotek.dk/923560.pdf>

Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede, 2 bind

Dagligliv i Danmark i det nittende og tyvende århundrede, 2. bind

Hele serien, der har afsnit om alt vedrørende dagliglivet, findes online på Danskernes Historie Online.

H.F. Feilberg: *Dansk Bondeliv* saaledes som det i Mands Minde førtes navnlig i Vestjylland. 1. og 2. del. Gad, 1910-13. Danskernes Historie Online har bøgerne; de er endnu ikke online, men er tilgængelige til opslag. Eller de kan lånes på Folkebibliotekerne.

Kristian Nielsen: *Gammeldags Fyenssk Landboliv*. Eget forlag, 1923. Danskernes Historie Online: <https://slaegtsbibliotek.dk/2023/937837.pdf>

DEMENS – GAMLE TING ÅBNER FOR HISTORIER

Elsemarie Døssing
Rømvænget 27
5500 Middelfart
Tlf. 42 42 28 78
ed@dadlnet.dk

Jeg har passion for det almindelige og har kastet kærligheden på hverdagens brugsting i hjemmet: Bestik, stel og duge.

Hverdagens brugsgenstande

Hvad gør man, når familiens stamtræ allerede er blevet tegnet op, og når historikere allerede har skrevet bøger om slægtens gård? Er der andre vinkler at gribe slægtsfamiliefortællingen an på?

Mit korte svar er: Ja, det er der. Jeg opdagede, hvad man kunne få ud af at tage hverdagens brugsgenstande frem og spørge ind til dem. Der udfoldede sig helt nye familiefortællinger, som vi slet ikke kendte til. Hverdagens brugsgenstande kunne fortælle om dem, der havde anvendt disse, og det levede liv.

Samtaler med min demente svigerfar

Min svigerfar blev efter min svigermors død ensom, alderssvækket og dement. Det gjorde samtalerne med ham tunge og uden meget meningsfylde. Men det ændrede sig gevaldigt, når jeg fandt bestik, stel eller duge frem. Så kunne jeg få ham til at erindre tilbage i tiden, og det gav os nogle vældig fine historier og familiefortællinger, som vi slet ikke havde hørt om før. Jeg er uddannet læge og kender godt til alderssvækkelse og tab af korttids hukommelsen.

Ideen til en bogserie

Men det der skete ved vores samtaler, når jeg havde fundet hverdagens brugsgenstande frem, gav mig en optagethed i en sådan en grad, at der blev en bogserie ud af det. Man kan næsten sige, at bogserien blev til en moderne udgave af skifteprotokollernes inventarlistes. Bøgerne fortæller om de associationer, som man får til det levede liv. fortalt gennem en barneske, et stykke porcelæn eller en dug.

Historien, som børnebestikket førte til

En dag er det børnebestikket, min svigerfar og jeg finder frem. Han fortæller, at han som barn havde en Klods Hans-

H.C. Andersen-børnebestik fra Horsens Sølvvarefabrik. Til venstre ses Klodshans og Kejserens nye Klæder, begge med tydelige brugsspor. Midt for Hyrdinden og Skorstensfejeren. Til højre upudset ske med tydelig oxidering, motivet er Grantræet.

ske og en Kejserens nye Klæder-gaffel. Ganske rigtigt, disse to bestikdele var i bestikskuffen. Stemplerne på bagsiden passer med min svigerfars fødselsår, det er dåbsgaver. Børnebestikket får min svigerfar tilbage i barndommens oplevelser, og han fortæller videre om sin barndom på gården.

Gården og besættelsen 1940

Allerede inden krigens begyndelse den 9. april 1940 var der besættelse af gården (Skærupgaard, Nederbyvej 21, 7080 Børkop). Danske fortropper var indkvarteret på gården. Heraf to-tre mand med heste. Den egentlige hær, der ventede på tysk invasion, var indkvarteret i Vinding lige syd for Vejle. Gården lå omkring otte kilometer sydligere end hærens hovedkvarter. Farfar husker, at de hele tiden var på vagt og sov med deres uniformer på. Kaptajnen spiste i spisestuen, og farfar, som var fire år dengang, ville gerne spise med ham inde i den fine spisestue. Farfar beskriver sig selv som uovn og nok også en smule fræk, for han fik sig sneget derind og spiste med den fremmede.

Det første hold tyske besættelsessoldater kom med hestehold og hestevogne oppe fra Norge. De hentede hø til deres heste ved Sellerup, cirka ti km fra gården. De ville gerne låne gårdens store vogn, men fik nej. De tyske soldater drog afsted med to små vogne og kom hjem om aftenen med meget lidt hø. Det havde de moret sig over på gården.

Det meste af gården var besat

Tyskernes besættelse var massiv i landsbyen. De indtog både genbohuset, som husede skolen, og forsamlingshuset, hvoraf sidstnævnte lå på gårdens jord. I forsamlingshuset boede og sov de tyske menige soldater. På gården blev stuerne indrettet til kontorer. Farfar kan huske de daglige Heil Hitler honnører ude i gårdspladsen, når soldaterne ankom til kontorerne for at aflægge officererne et besøg. Aftægtsboligen, som hørte til gården, blev også indtaget af tyskerne. Kun køkken og enkelte rum var tilbage til boligens ejere.

Strategisk beliggenhed

Tyskerne valgte netop denne placering pga. tilknytningen til

hovedvejen i nord/syd retning og jernbanen, som lå i den nærliggende by, Børkop. De har således været tæt på forsyninger både fra vej og jernbane.

Da de tyske soldater måtte gå hjem

Det andet hold tyskere ankom i slutningen af krigen. Denne gang i lastvogne, men da der manglede brændstof, da krigen sluttede, måtte de i stedet gå, da de skulle tilbage til Tyskland. Det har været med lidt skadefryd hos gårdejerne, som havde haft bil mange år før krigen, at tyskerne ikke kunne køre hjem.

Spiritus og stegt kylling

Spiritus havde de tyske soldater mange kasser af, og de ville gerne bytte alkohol for grise og egnens piger. Men de fik afslag af gårdens ejer, da det var forbudt at handle med tyskerne. Juleaften forbarmede farmor sig dog over de unge soldater, som blot var store drenge. Hun lavede stegt kylling til dem. Så lyste deres øjne op, og de gav hende en hjertelig gestus med svaret "Wie meine Mutter".

Skærupgaards stuehus anno 1928, opført i 1851. Bilen er en Ford, som Niels Nielsen og Hans Damkjær Nielsen ejede i fællesskab. Under krigen blev gården besat. Familien fik adgang via den venstre dør, og de tyske officerer indrettede kontorer bag husets højre dør. Facaden blev ændret ved en gennemgribende renovering i 1951.

Bogserie af tre bøger

Det var for min familie fantastiske fortællinger, som væltede frem, da jeg fandt brugsgenstandene frem og begyndte at spørge ind til dem. I bogserien er fortællingerne sat ind i tidens trends og tendenser, og de enkelte brugsgenstande er studeret i dybden i forhold til design, produktionsår mm. Bøgerne dækker perioden fra 1900-tallet og frem til nutiden. Der er skemaer, der kan bruges som hjælp til at formidle viden om familiens brugsgenstande til kommende generationer. På den måde kan du få hjælp til at få nye vinkler på din egen slægtshistorie.

Tilbud

Hvis der er interesse i jeres lokalforening, kommer jeg gerne på besøg og fortæller mere om denne særlige form for familieslægtshistorie.

Bogserien er udgivet på forlaget Wadskjær. Bøgerne kan købes hos din lokale boghandler, og de koster 270 kroner pr. stk.

NYT FRA DANSKERNES HISTORIE ONLINE

Af Per Hundevad Andersen
pan@slaegt.dk

Online-forlag: Danskernes Historie Publish

Danskernes Historie Online er Danmarks største projekt inden for retro-digitalisering af historisk litteratur. Biblioteket publicerer i stigende grad også ny litteratur fra forfattere, der har behov for en platform til elektronisk udgivelse af deres historiske værker.

Danskernes Historie Online har derfor startet et dedikeret forlag – **Danskernes Historie Publish** – der fremover står for den del af aktiviteten, der handler om udgivelse af ny online litteratur. Der vil primært være tale om litteratur inden for lokal- og personalhistorie, og bøgerne gøres tilgængelige på hjemmesiden dhpublish.dk.

For at blive udgivet på Danskernes Historie Publish skal bøgerne være nye udgivelser og overholde en række kvalitetskrav. Til gengæld er publicering og markedsføring gratis, og bøgerne stilles frit til rådighed for alle interesserede til download. De titler, som forlaget udgiver, har desuden det fortrin, at de kan downloades gennem folkebibliotekernes fælles søgeplatform, bibliotek.dk, foruden bibliotekets egne søgemuligheder.

En af de bøger, der er udgivet på platformen Danskernes Historie Publish, er bogen *12 spørgsmål fra slægtsforskere* af undertegnede. Bogen tager slægtsforskeren ved hånden og

svarer på en række af de typiske spørgsmål, som de fleste har. Blandt andet: Hvor langt tilbage kan jeg komme med min slægtsforskning? Hvor kommer mit navn fra? Hvordan finder man fx fædre og ukendte halvsøskende? Hvordan finder man ud af, hvor og hvordan ens aner levede? Hvordan bruger jeg arkiverne? Har jeg adgang til patientjournaler? Og flere lignende spørgsmål.

En anden nyudgivelse er bogen *Slægts- og ejendomshistorie i Leestrup og omegn*. Leestrup er et ejerlav i Kongsted Sogn, Faxe Kommune. Denne omfattende bog gennemgår alle ejendomme i ejerlavet og giver beskrivelser af de familier, der har boet på adresserne. Bogen er rigt illustreret med blandt andet luftfotos fra forskellige tidspunkter i historien.

Biblioteket forventer, at det nye online-forlag over tid bliver en primær platform for slægtsforskere, lokalhistorikere og andre, der ønsker at udgive deres bøger online og stille dem frit til rådighed for almenheden.

Ny blog fra Danskernes Historie Online

Biblioteket har startet en ny blog, der bringer korte artikler om blandt andet bibliotekets litteratur og arbejde, online-kilder – og i det hele taget interessante artikler om danskernes historie. Ved at følge bloggen kan man også holde sig opdateret om bibliotekets nye online-titler. Hver uge bringes en liste over ugens arbejde i form af de titler, der er kommet online og tilgængelige for alle.

Blandt de artikler, som kan læses på bloggen, finder man:

- **Besat – og forfulgt:** En artikel om 3 nye online-bøger om besættelsestiden udgivet lige efter befrielsen, bl.a. om deportationen af dansk politi og jødernes flugt.
- **Kan vi bruge AI?:** Artikel om bibliotekets muligheder for at anvende "kunstig intelligens" i blandt andet søgninger for at forbedre brugernes muligheder.
- **Da broderi blev en del af kvindesagen:** Om Nanna Christiane Boisen, der ikke alene fik stor betydning for højskolebevægelsen, men også for kvindesagen.

- **Skanning af store formater:** Biblioteket nye skannere giver mulighed for at skanne materialer i A2-format og helt op til A0-format.

For at læse indlæggene går man til bloggen: blog.slaegtsbibliotek.dk. Hvis man indtaster sin e-mail i højre kolonne, vil man automatisk få besked, hver gang der kommer et nyt indlæg på bloggen.

Søfartsregister ønsker hjælp til afskrivning

Danskernes Historie Online og M/S Museet for Søfart digitaliserer 250.000 kartotekskort fyldt med dansk søfartshistorie. Kartoteket er et unikt redskab til information om danske skibe, søfolk, rederier og andre navne fra søfartens historie. Vi søger frivillige, der har lyst til at hjælpe hjemmefra med at afskrive nogle af kartotekskortene. Kartoteket kaldes populært for "Die Elisabeth", idet det var den tyskfødte Elisabeth Henningsen, hustru til museumsdirektør Henning Henningsen ved M/S Museet for Søfart, der fra ca. 1951 til 1981 udarbejdede størstedelen af dette navneregister til dansk søfart.

Vi er ved at være færdige med at skanne de mange kartotekskort, som man kan bladere igennem i vores billedviser. Information om projektet og adgang til billedviseren findes her: slaegtsbibliotek.dk/databaser/soefartshistorie.

Det helt store gennembrud kommer, når vi har fået alle kortene afskrevet og lagt i en søgbar database. Denne transkribering er nu startet, og det forudsætter et stort antal frivillige til arbejdet. Arbejdet foregår hjemmefra ved en computer. Har du lyst til at være med til at skabe Danmarks største register over søfartshistorie, så skriv venligst til: Per Hundevad Andersen, pan@slaegt.dk, for nærmere oplysninger.

En enkelt af de 32 skuffer, som hele søfartsregisteret består af.

Nye projekter

Et potentielt historisk projekt for slægtsforskere og andre historieinteresserede er bibliotekets dialog med Enigma – Museum for post, tele og kommunikation. Museet har en omfattende samling af telefonbøger fra hele landet, blandt andet fra de oprindelige selskaber KTAS, JTAS og Fyns Telefon. Vi arbejder på at indgå en aftale om digitalisering af alle telefonbøgerne. KTAS-telefonbøgerne frem til 1965 ligger ganske vist online på museets side (godt skjult), men alle, der har anvendt dem ved, at kvaliteten af skanningen er meget dårlig, og de er ikke søgbare.

Danskernes Historie Online er i dialog med Enigma med henblik på et samarbejde om at få hele samlingen digitaliseret, således at alle vil have mulighed for at søge i hele landets telefonbøger. Det vil blive et meget stort projekt, ikke mindst fordi vi kun kan låne telefonbøgerne og derfor ikke kan hurtigskanne dem efter opskæring. Projektet kommer til at stille store krav til bibliotekets ressourcer, udstyr og ekspertise.

I næsten samme boldgade er projektet med at digitalisere lokale vejvisere. Det er et tværgående projekt mellem Danske Slægtsforskere Hillerød, Hillerød Lokalhistoriske Forening,

Lokalhistorisk Arkiv og Danskernes Historie Online. Lokale frivillige er gået i gang med at skanne de lokale vejvisere fra Hillerød. Dette suppleres af, at Skævinge Lokalarkiv er i gang med at digitalisere vejviserne fra Skævinge Kommune.

Biblioteket forventer flere projekter af denne type, og digitalisering af vejvisere er blevet ét af vores efterhånden mange indsatsområder. Vi regner med, at der ved årets udgang er mere end 500 vejvisere og telefonbøger online ved Danskernes Historie Online – der dermed er på vej til at blive det sted, hvor man har adgang til den største samling af vejvisere online. Det er muligt at se de digitaliserede vejvisere ordnet efter by på denne side: slægtsbibliotek.dk/samlinger/vejvisere.

På billedet ses stående Birgit Vinholt (projektleder, Danske Slægtsforskere Hillerød), Inge Kristensen (Skævinge Lokalhistoriske Arkiv), Asger Berg og Bjørn Christiansen (begge Hillerød Lokalhistoriske Forening). Siddende ses Per Hundevad Andersen og Mogens Jønsson (Hillerød Lokalhistoriske Forening). Billedet er taget af Simon Schultz van Engeland, arkivleder i Hillerød.

DYREHOLD OG AFGRØDER ET BIDRAG TIL LANDBOHISTORIEN

Af Erik Møller
Mellemhøj 9
8800 Viborg
Tlf. 86 67 36 36
erikmollervi@gmail.com

Hvordan levede anerne?

Når man som slægtsforsker har opstillet sin anetavle med de grunddata, som hører til, og måske også har fundet andre oplysninger om anernes slægt, vokser interessen for at få mere at vide om deres liv og virke. Hvordan boede de? Hvilket inventar indeholdt deres boliger? Hvad spiste de? Hvad arbejdede de med? Hvad dyrkede bønderne på jorden? Dette er i hvert fald nogle af de spørgsmål, der melder sig. Nogle af spørgsmålene kan skifterne give oplysninger om. Foruden de personhistoriske optegnelser indeholder skifterne også andre interessante oplysninger, der belyser bøndernes levevilkår, deres formue og gæld. De mest kostbare ting var typisk jernkakkellovne, sengeklæder og husdyrene.

Arkivalier om husdyrene

De største aktiver for gårdenes vedkommende var husdyrene. Det var dem, der først og fremmest gav bønderne mad på bordet, men de var også med til at skaffe dem indtægter og brugsting i øvrigt.

En hyrdedreng ved et vandtrug. Stregætsning af Martinus Rørbye fra 1845. Statens Museum for Kunst.

En kilde til belysning heraf findes i Danmarks Statistik, "Lister over husdyrholdet". Disse findes for årene 1861, 1866, 1871, 1876 og 1881. Det er mit indtryk, at denne kilde ikke er særlig kendt, men den er interessant ud fra en landbohistorisk synsvinkel.

Kilden findes i "Daisy" ved først at skrive "Danmarks Statistik" i feltet "Arkivskaber". På listen over "Arkivskaber" vælges herefter "1850 Danmarks Statistik". På den næste liste over "Arkivserier" scrolles ned til "1861-1881 Lister over kreaturhold", og ved at klikke på dette link viser det sig, at disse arkivalier ikke findes online, men skal bestilles på Rigsarkivet.

Husdyrholdet på to gårde

Jeg har valgt at se på husdyrholdet på to gårde i Svenstrup Sogn i Randers Amt og to gårde i Sejling Sogn i Viborg Amt. Jeg har valgt disse gårde, da jeg har aner, som boede på gårdene, der har været slægtsgårde i en ganske lang periode. For beboerne på disse gårde findes der kun et enkelt skifte i sidste halvdel af 1800-tallet. Derfor er oplysningerne i Danmarks Statistik særlig interessante.

Oplysninger om det besåede areal

Oplysningerne om husdyrholdet kan ses i sammenhæng med andre oplysninger om forholdene på landet. Der findes tillige i Danmarks Statistik en anden kilde for årene 1861 – 1876. Altså nogenlunde samme periode som oplysningerne om husdyrholdet. Kilden hedder "Lister vedrørende det besåede areal 1861-1876". Denne kilde, som viser, hvilke afgrøder man dyrkede, og størrelsen af arealerne for de enkelte afgrøder, kan findes i "Daisy" på samme liste som ovennævnte "Lister vedr. kreaturhold 1861-1881".

Husdyr og planteavl var af stor betydning for det daglige liv på gårdene. Det gav rigtig meget arbejde til gårdens beboere. Man skal i den forbindelse være opmærksom på, at en betydelig del af de produkter og ting, som man brugte, blev fremstillet på stedet. Først omkring 1870 begyndte industrialiseringen, hvilket betød, at en del blev fremstillet industrielt.

Oplysninger om hartkorn

Oplysningerne om husdyrhold og planteavl har jeg sammenlignet med oplysninger om ejendommenes størrelse i form af hartkorn og areal i den periode, der findes oplysninger om husdyrhold og planteavl. Oplysninger om hartkornet findes dels i matriklen fra 1844, dels i realregistret og i skøder for

ejendommene, hvor der også findes oplysninger om eventuelle udstykninger og frasalg af parceller.

Oplysninger om arealstørrelser er noget vanskeligere at finde. Grundlaget herfor er hovedsagelig "Historiske kort", men også matrikeloplysninger i realregistre og et beskedent kendskab til matrikelnumrenes opbygning. F.eks. blev en ejendom, der i 1844 havde matr.nr. 8, ved udstykning i 1850 til to ejendomme matr.nr. 8a og 8b. Ved et senere frasalg af en parcel fik denne matr.nr. 8c osv.

På dette grundlag har jeg fundet følgende oplysninger om de fire ejendomme:

De fire ejendomme

Matr.nr. 4a, Svenstrup Sogn. Ejendommen kaldtes "Svenstrup Hovgård".

Hartkorn indtil 1878: 6 tdr., 5 skpr., 2 fdk., 2¼ alb. Efter 1878: 4 tdr., 6 skpr., 1 fdk., 2 alb.

Areal indtil 1878: 245 tdr. land. Efter 1878: 165 tdr. land.

Ejendommen var fra 1842 ejet af Christian Jensen Møller og fra 1878 af Michael Christiansen Møller.

Matr.nr. 2, af Svenstrup Sogn. Ejendommen hed "Lykkemark". Hartkorn: 3 tdr., 4 skpr., 2 fdk., 2 alb.

Areal: 46 tdr. land.

Ejendommen var ejet af Kjellerup Gods, og den var fra 1858 til 1898 fæstet af Søren Pedersen.

Matr.nr. 12a, Sejling Sogn. Ejendommen hed "Overlund".

Hartkorn: 3 tdr., 2 skpr., 0 fdk., 1¾ alb.

Areal i 1865: 70 tdr. land.

I 1872 frasolgt 14 tdr. land.

Ejendommen var fra 1854 til 1899 ejet af Anders Rasmussen.

Matr.nr. 3a, Ebstrup, Sejling Sogn.

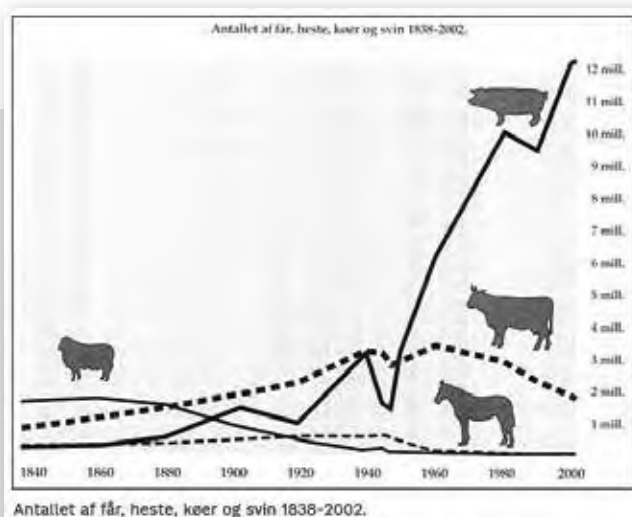
Hartkorn: 2 tdr., 4 skpr., 0 fdk., 2½ alb.

Areal i 1865: 52 tdr. land.

Ejendommen var fra 1857 til 1886 ejet af Niels Jensen Bak.

Hvilke husdyr havde bonden og hvor mange?

Nedenstående oversigter over antal husdyr tjener kun til at illustrere, hvilke oplysninger tællingerne indeholder. Der er derfor kun medtaget oplysninger for to år for hver ejendom. I nogle af tællingerne kan bestemte ejendomme ikke identificeres, da optegnelserne hverken indeholder navn på ejeren eller matr.nr. I skemaerne er kun anført "en gaard" eller "et hus". Det gælder f.eks. for optegnelserne for gården i Ebstrup i 1881 og gårdene i Svenstrup for 1861.

Byernes, samt Gaardenes, Husenes eller Stedernes Navne, o. s. v.	Heste.									
	Bligste, 2 Aar og der- over.	Vallaker.			Hopper.			Føl og Pløge under 2 Aar.	Tilsam- men.	Af Hop- perne fra 6 til 11 Aar have i 1881 baaret eller bære Føl.
		2 Aar og der- over, men under 6 Aar.	6 Aar og der- over, men under 11 Aar.	11 Aar og der- over.	2 Aar og der- over, men under 6 Aar.	6 Aar og der- over, men under 11 Aar.	11 Aar og der- over.			
		Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.			
Svenstrup By										
Larup	"	"	1		2	1	1	2	7	1
Michael Chr. Møller	"	"	"	"	3	1	"	3	7	2
Jens Møller	"	"	1	"	1	1	"	2	4	1

Antal får, heste,
køer og svin i perioden
1838 - 2002

Oversigter over husdyr

Antal dyr på gårdene i Svenstrup Sogn				
	Svenstrup Hovgård		Lykkemark	
	1866	1881	1866	1881
Heste og føl	7	7	2	4
Fødte føl året forud	2			1
Hornkvæg	19	19	7	10
Heraf malkekøer	9	8	5	5
Kalve født året forud	7	10	4	5
Får	40	32	20	30
Fødte lam året forud	20	20	10	12
Svin	2	5	1	2
Fødte grise året forud		5		

Antal dyr på gårdene i Sejlting Sogn				
	Overlund		Gården i Ebstrup	
	1861	1881	1861	1876
Heste og føl	3	3	2	3
Fødte føl året forud				
Hornkvæg	18	17	10	13
Heraf malkekøer	12	10	5	8
Kalve født året forud	13	10	5	8
Får	52	17	23	23
Fødte lam året forud	16	8	3	10
Svin	1	3	1	3
Fødte grise året forud	11			

Oversigterne, der alene er et sammendrag, viser, at antallet af husdyr er ret konstant i perioden. De fleste af gårdene havde i øvrigt et enkelt bistade.

Husmændene havde typisk et par køer og fem til syv får samt et enkelt svin.

I skemaerne for 1881 var der rubrikker til oplysning om vogne og forspand af to heste. F.eks. havde Lykkemark to arbejdsvogne, en to- eller flersædet åben vogn og et forspand på to heste med det fornødne seletøj.

Skemaerne indeholder også mange andre oplysninger om husdyrene. Antallet af heste er opdelt i antal hingste, antal vallakker (kastrede hingste), hopper mellem to og seks år, hopper mellem seks og elleve år, føl og plage under to år. Hornkvæg er opdelt i tyre, stude (kastrede tyre), ungkvæg under to år og køer på to år og derover. De er i ovenstående oversigt betegnet som malkekøer.

Får er opdelt i væddere, beder (kastrede vædderlam), får over et år og får under et år.

Jeg har især bemærket, at antallet af svin er meget lavt.

Oplysningerne i skemaerne for de enkelte år kan være noget varierende.

Brug af heste

Heste blev sammen med stude anvendt som trækdyr til markarbejdet og til hjemtransport af afgroderne. De blev også anvendt, når der skulle køres korn til mølle, og når man havde ærinde i byerne. Når gårdens folk skulle på besøg hos familie og bekendte, foregik det med hestevogn. Endelig blev de anvendt som ridedyr. Man spiste sjældent hestekød. Når en hest blev gammel, blev den oftest skudt.

Køernes mælkeydelse

Køerne gav mælk, kød og skind. Skindet blev anvendt som læder. Mælkeydelsen pr. ko var betydelig lavere end i vore

Et forspand af to heste, der trækker en svingplov.

dage. Den årlige mælkeydelse pr. ko var ca. 1.500 kg omkring 1880 og i vore dage over 10.000 kg. Det svarer i gennemsnit til godt 4 kg pr. dag omkring 1880 og til ca. 27 kg pr. dag i vore dage. Når man betænker, at mælken på en gård, før mejeriernes fremkomst, skulle bruges til at drikke, til smørproduktion og eventuelt som surmælksprodukter samt til føde for husdyrenes afkom, kan man forstå, at der skulle relativt mange køer til for at give tilstrækkelig mælk.

Det nøjsomme får

Fåret var et nøjsomt dyr, som kunne finde føde på selv de mest ydmyge steder året rundt, og det krævede ikke tilnærmelsesvis den samme pasning, som malkekvæget gjorde. I "Vejledning til forbedret Faareavl" af P.C. Abildgaard fra omkring år 1800 hed det: „Faaret er et af vore vigtigste Husdyr. Det giver os i Ulden og Skindet en af Livets første Nødvendigheder. Det udgjør en betydelig Deel af vor Føde, nydes saavel af den Fattige som Formuende, og kan ernære sig i skarpe og ufrugtbare Egne, hvor anden Fæavl vanskelig kan have Sted. Dets Tæld oplyser vore Stuer, dets Tarme kan anvendes til Strenger, ogsaa dets Knogler kan bruges, og af alle Huusdyr gjør det Jorden mest frugtbar."

Det var fåret, der leverede den største mængde kød til landbohjemmene. Man regnede med, at hvert menneske spiste et slagtefår på et år.

Får i et landskab. 1800-tallet. Ukendt kunstner. SMK open.

Meget beskedent svinehold

Det er værd at lægge mærke til, at svineholdet på alle fire gårde var meget beskedent. Det var ikke fordi, man ikke kunne lide svinekød. På grund af dets indhold af fedt var det godt til at lægge i saltlage. Årsagen var sandsynligvis, at det var dyrt at fede svin. De kunne kun i begrænset omfang selv finde føde. Bl.a. kunne de ikke æde græs. Svinet måtte have korn, i form af byg, for at blive fed. Man havde også noget, der kaldtes en svinetønde. Det var en tønde eller et kar, hvori man hældte madaffald, valle fra osteproduktion og andet affald, som svinet kunne æde.

Steen Steensen Blichers artikel om fårehold

Præsten St. St. Blicher er kendt som digter og forfatter af noveller. Mindre kendt er hans interesse for landøkonomi og andre samfundsforhold. Han har i en række artikler og skrifter beskrevet mange landbrugsfaglige emner. Han har bl.a. skrevet artikler om fårehold og uldbinding samt om vekseldrift. Princippet i vekseldriften var, at man inddelte sin jord i fire marker, som man dyrkede efter et rotationssystem med skiftevis langstråede og bredbladede planter. F.eks. hvede, kartofler, byg og kløver.

Han var forpagter af faderens præstegård i Randlev fra 1811 til 1819 og således praktisk landbruger i denne periode. Hans interesse for landbrugsvidenskabelige forsøg var stor. En af hans første artikler, fra 1816, handler om "Faareholdning". Han indleder med en beskrivelse af, hvorledes fårene ødelægger kornmarker, diger og levende hegn m.v. Kunne man forhindre fårene i at løbe rundt, kunne man få større udbytte af fåreholdet.

Flytbar fårefold

I artiklen beskriver han en flytbar fårefold, som han har konstrueret og gjort forsøg med.

Han beskriver den således: "*Den er 5 Alen [3,1 m] bred, 10 Alen [6,2 m] lang og $\frac{7}{4}$ Alen [1,1 m] høi. Erfaring har lært mig, at dette bør være dens Maximum, da en større er vanskelig for een at skyde, og derved let at vride i Stykker. Den bestaaer af 6 Hovedstolper, $\frac{1}{4}$ Alen [15,6 cm] i Firkant; disse ere forenede med Lægter, eller bedre med savede Fjæl, saaledes at begge Sider og begge Ender gjøres særskilt, samles med Trænavler, for om Efteraaret lettere at kunne adskilles og hjemføres. Af Lægter ere der fem over hverandre, saaledes at Faarene kunne række Hovederne igjennem, uden at de eller Lammene dog kunne springe ud. Skraalægter befæste disse, som paa et Leed. Tvende Tværstykker, som gaae midt over Folden, stivner denne. Paa den ene Ende er en Laage til Faarenes Ind- og Udslipning. I hver Stolpe*

*er et Hjul eller en Tridse af 8 Tommers [21 cm] Diameter indsavet, saaledes at Folden Skydes paa langs."*¹

Han skriver videre, at en sådan fold let kunne flyttes af en halvvoksen dreng, når han sætter ryggen midt mod den og løfter i en af de nederste lægter. På en god kløvermark kunne der være 12 får med deres lam i folden, og den skulle flyttes to til tre gange om dagen. Og så følger en beskrivelse af fordelene ved en sådan fold, og man er ikke i tvivl om Blichers begejstring for folden. Han skriver, at antallet af får på et givet areal kan seksdobles, og hvis antallet af får øges, kunne import af uldstoffer standses til gavn for samfundsøkonomien. Man kan lade sig underholde af Blichers begejstring og fremtidssyn, men selve ideen er ikke så tosset. Det er faktisk det, nyere husdyrbrug anvender i form af den såkaldte sribegræsning, hvor foldene blot er erstattet af let flytbare elektriske hegn. Så meget om Blichers landøkonomiske betragtninger om fårehold.

Afgrøder i sidste halvdel af 1800-tallet

Det giver kilden "Optegnelser paa Størrelsen af de besaaede Arealer og Udsæden" svar på. I skemaerne angives det areal, der blev tilsået med de forskellige kornsorter mv. i tønder land og skæpper land. Disse flademål anvendes ikke i dag, hvorfor en kort omtale af deres størrelse er på sin plads.

De fire kornsorter, der blev dyrket i Danmark

En tønde land (tdr. land) deles i otte skæpper land (skpr. land). En tdr. land er på 5.516 m², og en skpr. land er folgelig 689,5 m². For at give et begreb om størrelsen anføres, at en parcelhusgrund typisk er på ca. 700 m². En tdr. land svarer således til ca. otte parcelhusgrunde.

I nedenstående oversigter har jeg omregnet skpr. land til tdr. land ved at angive dem som en brøkdel af en tdr. land.

Da der ikke i alle optegnelser er oplysning om navn på gårdene, på ejeren eller matr.nr., men kun at der er tale om en "gård" eller "et hus", har jeg valgt kun at medtage to år for hver gård. Oplysninger om optegnelser i 1861 og 1871 for gårdene i Svenstrup Sogn kan ikke identificeres. Det samme gælder oplysninger om gården i Ebstrup i 1871.

Jeg mener dog, at nedenstående oversigter er tilstrækkelige til at give et overblik over, hvad kilden indeholder. Optegnelser for Viborg Amt i 1876 er åbenbart gået tabt.

¹ Steen Steensen Blichers samlede skrifter, 1920, bind 4, side 108.

Optegnelserne indeholder også oplysning om, hvor meget korn eller frø der er anvendt til udsæden. Oplysninger herom har jeg ikke medtaget i oversigterne, da de i så fald ville blive meget komplicerede.

Som man vil se, var det kun en del af ejendommenes samlede areal, der blev dyrket. For Svenstrup Hovgårds vedkommende var det langt under halvdelen. Det skyldes, at en stor del af arealet henlå som lyng.

Udbyttet af høsten af kornkærner var i 1880 betydelig lavere end i dag. For landet som helhed var udbyttet af kærner godt 950 kg pr. tønde land. I vore dage er udbyttet ca. 3.800 kg pr. tønde land eller en stigning på 400 %. Stigningen skyldes bl.a. forberede kornsorter, men ikke mindst stigningen i brugen af kunstgødning.

Afgrøderne blev dels anvendt til fodring af dyrene, dels til mad til gårdens beboere.

Oversigt over besæet areal, i tønder land, for to ejendomme i Svenstrup Sogn				
	Svenstrup Hovgård		Lykkemark	
	1866	1876	1866	1876
Hvede	1/4			
Rug	3	3	3	3
Byg	3	3	3	3
Havre	9	7	9	7
Boghvede			1	
Kartofler	1/2	1/4	1/4	1/8
Hør	1/8	1/8	1/8	1/16
Kløver og græsfrø		10		1/8
Græsning af husdyr	28	45	20	18
Høstet af kløver og græsfrø				
Eng	8	7		
Ejendommens samlede areal i tønder land	245, efter 1878	165	46	

Oversigt over besæet areal, i tønder land, for to ejendomme i Sejlø Sogn				
	Overlund		Gården i Ebstrup	
	1861	1866	1861	1866
Hvede	1 1/8	1/8		1/8
Rug	3 1/2	6 1/2	4	4 1/2
Byg	6 1/2	6	4	4
Havre	16	12	8	10
Boghvede	2	1	2	1/4
Kartofler	1/4	1/2	1	1/2
Hør		1/4	1/16	1/8
Kløver og græsfrø	7 1/2	6	3	5
Græsning af husdyr	28	30	20	30
Høstet af kløver og græsfrø	10	2 1/2	3	
Eng	3	4		
Ejendommens samlede areal i tønder land	70		52	

Fodring af dyrene

Forår, sommer og efterår kunne dyrene selv finde føde, typisk på græsarealerne. Derfor udgør disse en stor del af det samlede areal. Græsarealet blev årligt forøget med arealerne for "kløver og græsfrø", og et tilsvarende areal blev oppløjet. Arealet til "høstet af kløver og græsfrø" er en del af det samlede areal til græsning af husdyr. Græs blev høstet til hø. Dvs. det blev tørret på marken og derefter sat i stakke, inden det blev kørt hjem og gemt til vinterfoder.

I skemaerne er der en rubrik for "rodfrugter". Den var især beregnet til oplysning om roeavl. Som det fremgår af ovenstående oversigter har ingen af gårdene roeavl. Roer kom først til Danmark i slutningen af 1880'erne. Når dyrene var på stald om vinteren, bestod foderet af grutning bestående

af en blanding af rug, byg og havre. Endvidere fik de boghvede, rivelse, halmhakkelse af rug og havre, der ikke er blevet tærsket for tæt, samt naturligvis en ret stor mængde hø. Rivelse er de kornstrå, som ved opbindingen af neg, blev liggende tilbage. Det blev revet sammen i bunker med en håndrive og kørt hjem på gården.

Om foråret, når dyrene skulle på græs, var de ofte meget svage, fordi foderet var sluppet for tidligt op. Især efter år med misvækst.

En af de ting, der springer i øjnene, er det store areal, der blev tilsået med havre. Dette er der en naturlig forklaring på. Nemlig at gårdenes trækkraft var heste, og de æder fortrinsvis havre, men også hø og halm.

Når dyrene var på stald, måtte man vande dem ved at slæbe vandspande eller vandkar ind til dem. Det har givet været et strengt arbejde at trække så meget vand op af brønden.

Mad til gårdens beboere

Avlen af **hvede** er meget beskeden. I enkelte år blev der slet ikke dyrket hvede, som kun indgik minimalt i husholdningen på landet. Man brugte sigtemel, en blanding af rugmel og hvedemel, der var rensat for skaller. Det brugtes til finere bagning, bl.a. til hvidt brød og kager til jul, påske og pinse.

Rug var en vigtig kornsort til bagning af rugbrød. Det var en meget vigtig spise, også i ældre tid.

Byg blev også anvendt i husholdningen, idet der blev spist meget byggrød. Herudover blev byg anvendt i ølbrygningen, nemlig til malt. Da man kun sjældent drak vand, skulle der ofte brygges øl, og hertil brugtes meget malt.

Boghvede blev anvendt til boghvedegrød eller -vælling, en vigtig spise.

Kartofler blev en vigtig del af middagsmaden midt i 1800-tallet. Kartofflen fik hurtigt ry for at være fattigmandskost. Den blev sat på bordet med en dypelse bestående af fedt flæsk og løg.

Alle gårde dyrkede **hør**. Det er ganske vist kun små arealer. Det blev anvendt til fremstilling af linned. Arbejdet med at omdanne hørplantens stængler til spindbar hørtråd var meget kompliceret og krævede rigtig meget arbejde og mange redskaber.

PAS PÅ KILDERNE

Af Kathrine Tobiasen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

Vi kan finde oplysninger om vore aner utroligt mange steder. Vi søger i de traditionelle kilder som kirkebøger, folketællinger og lægdsruller, vi læser bøger om danmarks- eller lokalhistorie, som kan bidrage med nye brikker til det store puslespil, som slægtsforskningen reelt er, og vi snakker med personer, som måske har kendt vores bedsteforældre og kan fortælle ting, som vi ikke vidste noget om. Og sandsynligvis støver vi omkring på nettet og samler informationer op der.

Det bliver hurtigt en meget omfattende stak oplysninger, og lige så hurtigt vil vi stå i en situation, hvor vi kommer i tvivl om en oplysning. Hvad var det nu, der stod i den kirkebog? Kan jeg være sikker på, at jeg har læst teksten rigtigt, og har jeg fået det hele med? Kan beretningen om oldefars bedrifter, som jeg læste i en lokalhistorie, mon være rigtig? Og hvor har forfatteren til bogen historien fra? Har morbror Aage pyntet lidt på sandheden i sine erindringer?

Vi oplever alle, nye såvel som mere garvede slægtsforskere, at vi kan have brug for at gå tilbage og tjekke en kilde. Der er ikke meget, der er mere surt, end at stå tilbage og måtte erkende, at man ikke kan huske, hvor man fandt de gode oplysninger. Derfor er det så vigtigt, at vi husker at skrive ned præcist, hvor vi stødte på dem. Men hvordan gør man så det?

Notér henvisningen

Hvis du bruger et slægtsprogram, vil det have felter, hvor du kan notere kildeoplysningerne. Programmet vil således minde dig om, at her er noget, du skal huske. Måske vil det også hjælpe dig med den bedste måde at taste noterne ind på. Men ellers må du se på, hvad der er væsentligt for den enkelte kilde. Ved kirkebøgerne er det vigtigt, at du nævner sognet, men du bør også medtage herred og amt, da navnet på et sogn nu og da kan optræde flere steder i landet. Dernæst noterer du årstallene for den pågældende kirkebog og til sidst sidetallet. Vær opmærksom på, at man i gamle protokoller arbejdede med folienenumre i stedet for sidetal. Et folie var et ark i protokollen; det fik et nummer, og 'forsiden' kaldtes fx 209a, mens bagsiden var 209b – uden at numrene nødvendigvis blev skrevet på siderne.

Tit ser man bare, at højresiderne nummereres fortløbende. I større byer er der ofte særskilte bøger for de enkelte begivenheder, dåb, konfirmationer, vielser og begravelser, og det skal naturligvis også nævnes i din kildehenvisning.

Hvis du har fundet kirkebogen på Arkivalieronline eller en anden webside, vil det være en lettelse at notere, på hvilket opslag din oplysning står, eventuelt med et direkte link til siden. Men du bør ikke nøjes med linket. I hvert fald ikke, hvis du ønsker, at dine kilder skal kunne findes igen om nogle år. Det sker nemlig ind imellem, at en webside bliver opdateret, så der bliver vendt op og ned på det hele, og linkene ikke længere fører det korrekte sted hen.

Vi indsamler vores oplysninger fra mange forskellige kilder. Det kunne f.eks. være kirkebogen fra Holmens Sogn 1617-1639, som ses her. Rigsarkivet.

Ved folketællinger er der to muligheder. Har du set på skanningen af den originale tælling, eller har du brugt de indtastede? Ved de originale tællinger starter du med året og herefter sogn, herred og amt og til sidst sidetallet. Har du fundet dine aner via indtastede folketællinger, vil det være god slægtsforskerpraksis at gå til den skannede udgave for at tjekke den. Måske kan du som ny i faget ikke afgøre, om indtastningen er korrekt, men du kan bruge lejligheden til at blive skarpere til at tyde skriften.

Drejer det sig om andre kilder, som du har fundet på Arkivalieronline, noterer du myndigheden (arkivskaberen) og arkivaliet (arkivserien) samt år og sidetal. Sidder du f.eks. med et skøde, gælder det for det første herredet eller købstaden og for det andet skøde- og panteprotokollen for pågældende periode samt sidetallet. Brug de betegnelser, som Arkivalieronline arbejder med.

Har du fundet gode oplysninger i en bog eller artikel, skal din kildehenvisning indeholde forfatter, titel og sidetal og eventuelt også udgiver og år. Det sidste vil være vigtigt, hvis der er

tale om et værk, der er kommet i flere udgaver. Ved en artikel noterer du, hvor den har været bragt, i en bog eller et tidsskrift.

Du kan have informationer, du har fået mundtligt, fx fra et interview med et familiemedlem. Her skal du naturligvis oplyse navnet på personen, men husk også tidspunktet, der sagtens kan være af betydning.

Forskellige former for kilder

En ting er, hvordan du håndterer de kildehenvisninger, du over årene får samlet. En helt anden ting er, hvordan du forholder dig til selve kilderne. Hvad er det, de fortæller, og kan vi stole på dem? I slægtsforskningen kommer du til at arbejde med personer, der har levet for måske flere århundreder siden, og tilsvarende vil mange af kilderne være gamle. Traditionelt gælder, at det vil være bedst, hvis du tidsmæssigt kommer så tæt som muligt på personerne.

Traditionelt arbejder vi med to typer kilder: primære og sekundære kilder. De primære kilder er førstehåndskilder, affattet samtidig med eller kort tid efter begivenhederne af personer, der måske har været øjenvidner eller i hvert fald har haft nært kendskab til de givne personer og begivenheder. Kirkebøgerne er et godt eksempel på primærkilder, og også mange af de øvrige, meget brugte arkivalier som lægdsruller, skifter og skøder hører til gruppen.

Desuden er disse kilder som regel udarbejdet af præster og embedsmænd, som burde kunne anses for at være saglige og pålidelige. Men selv her kan man have brug for holde lidt distance. Når en præst eller degn brugte ord som 'fruentimmer' om en kvinde, skal man næppe lægge noget positivt i det. Erindringer er ligeledes primærkilder, men vi her må have med i billedet, at en selvbiografi er et personligt dokument, der er udtryk for skribentens synspunkter og holdninger.

Sekundære kilder er derimod kilder, som har en vis afstand til emnet. Oplysningerne kan være overleveret gennem anden eller tredje hånd. Lokalhistoriske værker og det meste af indholdet i slægtsbøger vil således være sekundære kilder. De kan ikke have den samme sandhedsværdi som de primære kilder, men det er ikke ensbetydende med, at det er dårlige kilder. De kan være fortrinlige, det gælder meget lokalhistorisk litteratur; i mange tilfælde eksisterer der ikke førstehåndskilder, og her vil man være nødt til at ty til andenhåndsgengivelser af en sag. Du skal bare have i baghovedet, at kilden eventuelt ikke er samtidig og kan risikere at indeholde fejl eller misforståelser.

Kritisk sans

Fejl kan du støde på alle vegne. Også i kirkebøgerne kan et navn være skrevet forkert eller en person glemt – ikke mindst, når vi kommer et stykke tilbage i tiden. Folketællingerne er almindeligt kendt for at være upræcise med hensyn til folks navne og alder. Det må vi acceptere og forsøge at afklare ved

at sammenholde med andre kilder. Skifter og skøder, hvor det drejer sig om folks formue, er nok generelt mere pålidelige, men der er ingen garanti for det, så husk altid at bruge din kritiske sans.

Den kritiske sans har du i endnu højere grad brug for, når du søger oplysninger på nettet og fx googler dine forfædre. Det hører til undtagelserne, hvis du slet ikke får noget ud af søgningen. Meget ofte vil du få links til flere hjemmesider med slægtstræer, hvor dine aner indgår, eller artikler, hvor de kan være nævnt. Det er spændende at gå på opdagelse på det store net, og det åbner en masse muligheder for dig. Det er ikke længere nødvendigt selv at skulle grave sig frem til alle oplysninger om sine slægtninge, og naturligvis er der ingen grund til, at vi alle slår op i de samme kirkebøger og kulegraver de samme folketællinger. Det er oplagt, at vi hjælper hinanden og udveksler fund.

Men netop den kendsgerning, at det er så let at finde frem til et væld af oplysninger, gør også, at fejl og misforståelser får lige så let spil. Det er muligt at skovle informationer ind, og mange kopierer dem bare over i deres eget system uden at give sig tid til at tjekke kvaliteten af oplysningerne. Det kan da også være svært for en helt grøn forsker at slå op i en gammel kirkebog og afgøre, om den kilde, man står med, har tydet skriften korrekt. For slet ikke at tale om længere tekster som skifter og retssager.

Men når mange ukritisk lægger ting ud, som er fejlagtige, bidrager de til at udbrede fejlene. En begynder i faget vil tænke, at når den samme information optræder på adskillige flotte hjemmesider, så må den da også være korrekt. Desværre, det er der absolut ingen garanti for, at den er. En fejl bliver ikke mere rigtig af, at den bliver gentaget flere – eller endda mange – gange. Så hvis du ønsker, at din slægtshistorie skal være ordentlig og bygge på pålidelige oplysninger, må du være forsigtig og så vidt muligt holde data op mod de originale kilder.

Det er naturligvis de færreste, der har viden til og mulighed for at tjekke middelalderlige data, men hvis du står over for en umulig opgave, kan du i stedet se på den sekundærkilde eller den forsker, du har dine oplysninger fra. Ser vedkommendes øvrige arbejde ud til at være i orden? Kender du det fra andre sammenhænge, hvor det har vist sig vederhæftigt? Så er der nok også grund til at have tiltro til det her.

Er konklusionen så, at du helt skal undlade at bruge oplysninger, du finder ved søgninger på nettet? Nej, søg endelig løs, for selv om der ligger mange tvivlsomme informationer, er der også mange godbidder. Hold dig til den regel, at du ikke kopierer noget direkte ind i dit program uden at kigge undersøgende på fundene. Brug dem som inspiration til en ny vej, du kan gå, en ny gren, du kan undersøge. På den måde vil du få masser af glæde af dine søgninger.

AVISER I SLÆGTSFORSKNINGEN

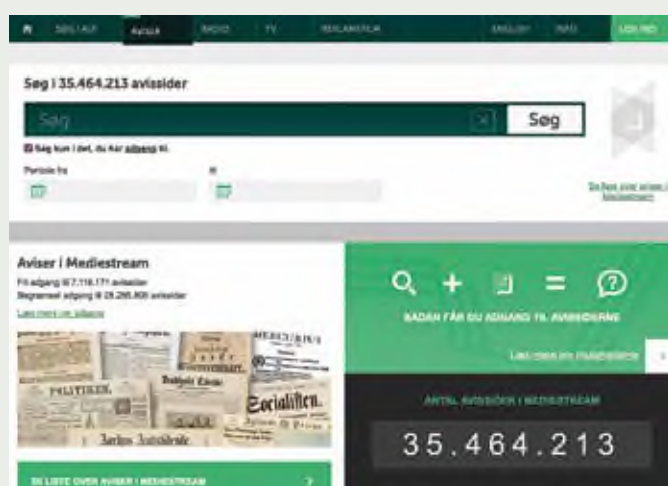

Af Kathrine Tobiasen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

Hvis du vil tæt på den tid og det sted, hvor dine forfædre levede, er aviser et godt sted at gå hen. Her omtales store og små begivenheder, der har fundet sted og sikkert på en eller anden måde optaget sindene. Selv hvis dine aner ikke direkte har deltaget i begivenhederne, har de måske fulgt med fra sidelinjen og snakket om dem. Det kan være ting og handlinger, som i dag er fuldstændig glemt, men som dengang har fyldt en del i billedet. Aviser giver et unikt indblik i hverdagslivet dengang.

Adgang til aviserne

Det rigtigt gode ved aviserne som kilde er, at de er frit tilgængelige for os alle. Det Kgl. Bibliotek har nemlig skannet alle danske aviser fra den allerførste, Den Danske Mercurius, der udkom 1666-1683, op til vore dage, og de kan findes på adressen <https://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/>.

Figur 1. Startsidens på Mediestream efter at der er valgt 'Aviser' fra menubåndet øverst. Under søgefeltet ses feltet til markering af søgning i aviser, du har adgang til, samt tidsafgrænsningen.

Hvad mere er: De er OCR-skannet, så der kan søges i teksten. På forsiden bliver du mødt af et søgefelt, hvor du kan taste lige præcist, hvad du er på jagt efter, om det så er et navn på en person eller et sted eller en bestemt begivenhed. Søgmaskinen går ned i teksterne og finder alle de steder, hvor det pågældende ord er nævnt. Det siger sig selv, at der kan være rigtig mange hits. Du søger nemlig i et enormt stort materiale, hele 35.464.213 avissider. Men det skal straks siges, at der er visse begrænsninger. Af hensyn til ophavsretsloven kan du kun søge fra din hjemlige computer i aviser, der er mindst 100 år gamle. Fri adgang til alle herlighederne har du på Det Kgl. Biblioteks afdelinger i København og Aarhus, Det Danske Filminstitut og visse afdelinger af Københavns og Aarhus Universiteter. Men adgangen kræver, at du bevæger dig til de nævnte steder.

Heldigvis er der endnu en mulighed. Mange danske folkebiblioteker har tilkøbt sig adgang til såkaldt 'ejerløse' aviser, dvs. aviser, som ikke længere udgives. Det kan f.eks. være mange lokale aviser, som ikke har overlevet, men som kan rumme mange interessante artikler. For at få adgang på bibliotekerne, skal du bruge en computer på stedet – det er ikke nok at medbringe din egen bærbare eller tablet og logge dig på bibliotekssystemet. Men det er tilladt at overføre fundene fra databasen til en USB-pind.

Du skal være opmærksom på, at det ikke er alle aviser, du kan finde på Mediestream. Mange aviser kom i flere forskellige lokale udgaver, og det vil som regel kun være hovedudgaven, der er skannet; Demokraten i Aarhus havde således lokalredaktioner i Odder, Grenaa og Ebeltoft. Oplysninger om sådanne kan du bl.a. finde ved at klikke på Læs mere, når du har åbnet et hit efter en søgning (se figur 3). Dagbladet Politiken er heller ikke med, men har sit eget arkiv, hvor der er adgang for abonnenter.

Søgning

På Mediestream ligger ud over aviserne også radio, tv og reklamefilm, som du ikke har adgang til fra din hjemlige computer. Når du står på startsiden og bruger søgefeltet her, søger du som udgangspunkt i alle materialer, men du kan fra det sorte menubånd øverst på siden vælge udelukkende at søge i aviser.

Der er endnu en afgrænsning, som du kan anvende. Lige under søgefeltet kan du markere feltet *Søg kun i det, du har*

adgang til. Dette begrænser antallet af hits til aviser, som du reelt kan se hjemme hos dig selv, men hvis du alligevel har planlagt at tage til Det Kgl. Bibliotek eller et folkebibliotek, kan du bruge disse lukkede hits til at orientere dig om, hvorvidt der findes et eller andet i bestemte aviser om emnet, du er interesseret i. En post med begrænset adgang viser sig som et grønt felt med et bladikon i og teksten "Begrænset adgang" under avisens titel. Er der adgang til avisen, vil du derimod se en miniudgave af bladet.

Figur 2. Tre hits fra en søgning. Det grønne felt nederst viser et hit, som du ikke har adgang til hjemmefra.

Under søgefeltet finder du også muligheden for at tidsbegrænse din søgning ved hjælp af felterne *Periode fra til*. Klik i felterne og en kalender åbner sig, så du kan navigere dig frem til år, måned og dato for den ønskede periode. Det er en god idé at bruge denne afgrænsning på grund af de mange hits, du normalt vil få.

Søgeresultater

Vi er nu klar til en søgning. Første forsøg gælder en person ved navn Julius Meiniche, som vi taster i søgefeltet. Det kan også være relevant at søge på 'Meiniche, Julius', da systemet søger efter det, vi har skrevet. Ligesom ved Google-søgninger kan vi her omkransede ordene med anførselstegn for at markere, at vi ønsker dem i sammenhæng. Hvis vi ikke gør det, finder systemet alle steder, hvor ordene optræder, også hver for sig. Julius Meiniche er ikke et navn, vi støder på her og der og alle vegne, og forsynet med anførselstegn fører søgningen kun til et hit. Demokraten Aarhus kan 4. oktober 1909 bringe en notits om en begravelse med meget stor deltagelse i Grenaa, hvor skræddersvend Julius Meiniche var afdød ved døden. Søgeordene er markeret med gult, så det er nemt at få øje på dem.

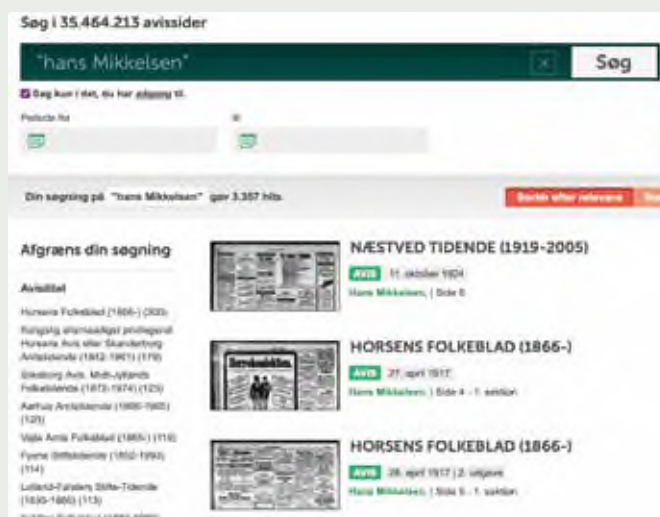
Til højre for gengivelsen af avisen finder vi nogle oplysninger: på hvilken side finder vi hittet (eller hittene), hvor mange sider er der i avisen, og hvor og hvornår er den udgivet. Desuden er der et grønt felt, der tilbyder download af avisen

Figur 3. Her har vi klikket på et hit og åbnet avissiden. Bemærk, at søgeordet er markeret med gult. Til højre ses oplysningerne om avisen.

som pdf. Denne mulighed kan du have glæde af, hvis du vil se dig omkring i hele bladet og ikke mindst, hvis du vil gemme avisklipet i din kildesamling og gerne vil være fri for den gule markering på billedet.

En søgning på et lidt mere almindeligt navn som "Hans Mikkelsen" giver, selv hvis du afgrænser søgningen tidsmæssigt, mange hits. Her har du endnu en mulighed for afgrænsning. Til venstre i oversigten over søgeresultaterne finder du en liste over de aviser, hvor søgeordene optræder med angivelse af, hvor mange hits, det drejer sig om. Kig listen igennem og klik på den (eller de) avis(er), der kommer tættest på dit interesseområde. Levede 'din' Hans Mikkelsen på Sydfyn, vil det være oplagt at kigge nærmere på Svendborg Avis. Måske er det ham, der 14. januar 1899 søger "En 16-

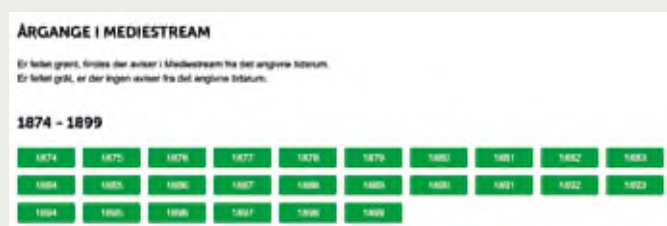

Figur 4. Ved en søgning med mange hits kan du med fordel anvende afgrænsningsmuligheden til venstre, hvor du vælger aviser, der kommer tættest på dit emne. Husk dog på, at en begivenhed i f.eks. Svendborg godt kan være omtalt i aviser fra hele landet.

17-Aars Karl" som kan få plads til 1. maj? Eller den "Blikkenslager Hans Mikkelsen paa Stellerup Mark", der ifølge en notits 3. december 1895 "androg om Understøttelse af Amtets Midler paa Grund af Sygdom"?

Står du med en henvisning til en bestemt dato, hvor der skulle være en omtale af en tipoldefar i en given avis, kan du vælge en anden vej på Mediestream. Klik på *Liste over aviser i Mediestream* (til højre under søgefeltet). Find herefter avisen på den lange liste og klik på den. Du får nu en række oplysninger om bladet: udgivelsesperiode og forskellige titler gennem tiden. Nederst på siden finder du grønne knapper for årgangene i Mediestream og vælger derefter datoen. Du kan nu blade gennem avisen.

Figur 5. Oversigten over årgange af en given avis, der giver adgang til den helt præcise dato.

Hvad kan jeg finde i aviserne?

Når du søger i ældre aviser, skal du være opmærksom på, at tidligere tiders blade var meget mindre omfattende end vor tids. Et sidetal på fire var ganske normalt omkring år 1900, men til gengæld var de tættrykte og stort set uden illustrationer. Ligesom i dag var forbrydelser og ulykker som f.eks. skibsforslis et varmt emne, som der gerne blev skrevet om. I det hele taget fandt usædvanlige begivenheder vej til spalterne. Som da gårdejer Peder Gai Pedersens enke, Ane Christines, 100-års fødselsdag blev fejret i Byrum på Læsø i maj 1885. Selv så langt væk som i Middelfart skrev den lokale avis om festen 10. maj.

Referater fra forskellige møder var også ofte med. Det kunne være politiske møder eller møder i erhvervsorganisationer. Lister over opstillede til diverse lokale og nationale valg var naturligt stof for aviserne, og man kan støde på lister over bidragydere ved forskellige indsamlinger. At finde en ane nævnt et sådant sted, kan føje en ekstra brik til historien om vedkommende.

Derimod skal du ikke sætte næsen op efter regulære nekrologer i begyndelsen af 1900-tallet og tidligere. Det var endnu ikke blevet almindeligt at skrive mindeord over en person af almindelig jævn herkomst. Egentlige dødsannoncer var først ved så småt at vinde indpas på dette tidspunkt.

En interessant ting er de annoncer som forretningsdrivende og håndværkere indrykkede i bladene. Måske optræder dine aner blandt annoncørerne, men selv om de ikke gør det, så fortæller annoncerne historie, idet de beretter om, hvilke varer der var i omløb, og hvad man som forbruger kunne købe.

Extra fine Kvaliteter i Margarine,
al Tid friskkørnet,
50—54—58—62 Øre pr. Pd.
 Rabatmerker gives saa vel paa Smør som Margarine.
Prima Svinefedt pr. Pund 52—55 Øre.
Stor Prisnedsættelse hver Fredag og Lørdag!
Dansk Smørforsyning,
 14, Guldsmedgade 14. — Telefon 897. 15508
Smørforretningen Merkur, Smørforretningen Merkur,
 7, Søndergade 7. 6, Jægergaardsvej 6.
 Telefon 1322. Telefon 1242.

Margarine	pr. Pund 38 Øre
Margarine (almindelig)	— 42 —
Margarine (mit bekendte fineste Mærke fra Fabrikken „Alfa“).	— 52 —

**I 10 Punds Æsker
 1 Øre lavere.** 15861
M. P. Marcussen,
Søndergade 40—42.

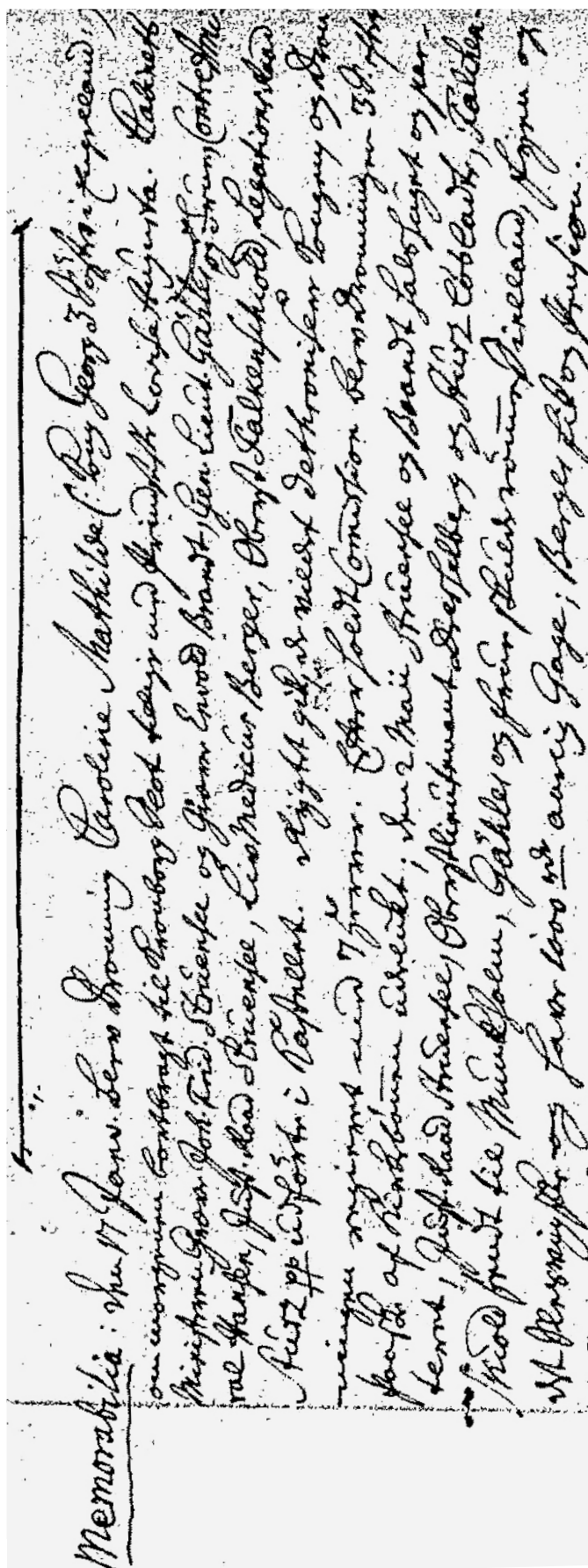
Ingen Rabat, Marker, Intet Forbehold, og Ingen Hæmning, men derimod et virkeligt godt Fabrikat til absolut billigste Priser her paa Pladsen.

Figur 6. I begyndelsen af 1900-tallet var der god gang i salget af det nye produkt, margarine. Her ses et par annoncer fra *Demokraten* (Aarhus), 20. marts 1903.

Som eksemplet ovenfor med Hans Mikkelsen viser, var det almindeligt at søge medhjælpere til sin virksomhed, herunder også landbrug, ved opslag i aviserne. Overskriften kunne typisk lyde på "En flink, ung Pige". Mange mænd havde brug for en husholderske, og annoncer efter sådanne ses ofte. Som i *Dagbladet* (København), 29. december 1916, hvor en "enligstillet, ældre Haandværker, med pænt Hjem, søger en ikke for ung Husholderske."

Det kan være både lærerigt og spændende at begive sig ud på en lystrejse gennem aviserne, med eller uden fastlagt mål.

GOTISK TEKSTPRØVE

Dette nummers tekstprøve har vi fra Annette Suhr Thorsøe, der i en mail følger op på temaet om kirkebøger i Slægtsforskeren nr. 4, 2003 og gør opmærksom på, at præsten i 1700-tallet i Utterslev Sogn på Lolland hvert år skrev memorabilia, notitser om mindeværdige hændelser, i sin kirkebog. Som i 1772, hvor han beretter om Struensees henrettelse. Præsten var Peder Christian Rhode, der sad i kaldet 1767-1793. Wiberg beskriver ham som "høi, ziirlig, mager og bleg, men smuk; stedse pynteligt klædt og meget snaksom. Forfatter af Haderslev Amts Beskrivelse og Samlinger til de danske Øers Lollands og Falsters Historie". Indførslen findes på Arkivalieronline, opslag 133 i enesteministerialbogen 1682-1814 for Utterslev Sogn, Lollands Nørre Herred, Maribo Amt.

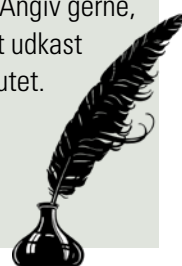
Læs teksten grundigt igennem, gerne to eller flere gange, hvis du ikke får det hele med i første omgang. Du vil forhåbentlig opleve, at teksten efterhånden åbner sig for dig. Hvis du må give op eller vil sikre dig, at du har læst rigtigt, kan du se den korrekte tydning på Danske Slægtsforskeres hjemmeside www.slaegt.dk > Slægtsforskeren > Bilag til bladet.

Skriv til os

I vores store, brede medlemsskare er der sikkert mange, der ligger inde med spændende viden og nyttige erfaringer inden for slægtsforskningen. Dem skal vi dele med hinanden, så skriv endelig løs! Vi modtager gerne gode slægtshistorier, men prioriterer højt, at der skal være noget at lære af dem, som brug af særlige metoder, kilder, nyttige sider på nettet m.v. Redaktionen hjælper gerne med den sproglige udformning, hvis det skulle være et problem.

Skriv artiklen i Word eller anden tekstbehandler og send evt. illustrationer som særskilte billedfiler; de må *ikke* være indsat i et Word-dokument. Husk, at der ikke må være ophavsretsproblemer med billederne; spørg redaktionen, hvis du er i tvivl. Undlad gerne at formatere teksten – vores layouter sletter alligevel alle forsøg på opsætning af artiklerne og sætter dem op på sin måde. Angiv gerne, hvor billederne skal placeres eller vedhæft et udkast som PDF, hvis du har gjort dig tanker om layoutet.

*Vi glæder os til at høre fra jer!
Kærlig hilsen Redaktionen*

POSTKORTETS HEMMELIGHED

Gitte Nilsson Høll
Kongensgade 69B, 2.tv.
5000 Odense C.
E-mail: gittehoell@live.com

Der skulle gå ca. hundrede år, inden et postkorts datostempel blev bemærket. Dermed opstod en ny erkendelse af, hvad dette postkort egentlig handlede om. En erkendelse, der gradvist løftede sløret for en velbevaret hemmelighed. Dette er en beretning om min mormors ukendte datter. Min mormor, Agnes Marie Jensen, blev født i København i 1897. Hun var som ung, ugift tjenestepige ansat hos restauratøren for Palæ Cafeen, Skt. Annæ Plads nr. 8.

Mormor Agnes Marie Jensen

Hvad mappen gemte

Efter min onkels (morbrors) død i 2005 kom min mor (f. 1930) i besiddelse af en mappe med diverse fotos og papirer fra både hendes fars og mors gren samt et fotoalbum, der havde tilhørt hendes mor. Da jeg for ni-ti år siden kastede mig ud i slægtsforskning, overgik mappen til mig. Blandt indholdet var et postkort, som var skrevet af min mormor, Agnes Marie Jensen (1897–1943), og stilet til hendes søster, Anthonie (1898-1964). Teksten lyder med nutidig retstavning og tegnsætning som følger:

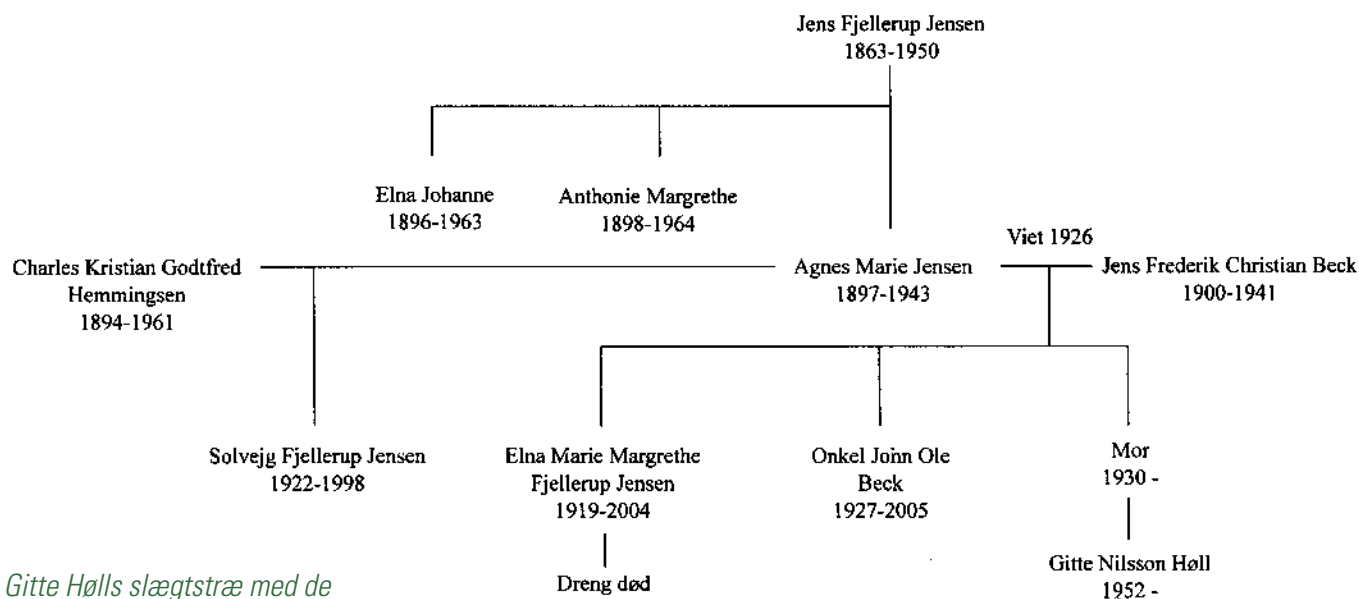
"Kære søster. Lige et par ord for at lade dig vide, at Elna ikke er rejst, da jeg ikke kunne nænne det over for [dig] Anthonie. Da de folk kom, sagde jeg til Millau, at jeg ikke ville have hende adopteret. Jeg havde ombestemt mig. Venlig hilsen din søster".

Agnes Marie Jensens postkort til sin søster, Anthonie Margrethe

Omtalte Millau var mig ubekendt. Men via Politiets Mandtaller fandt jeg ud af, at hun var kokkepige samme sted, som min mormor var tjenestepige. Politiets Mandtaller er en slags københavnske folketællinger, der i perioden 1865-1923 blev ført to gange årligt, i maj og november måned. Heri skulle borgere ældre end ti år registreres.

Jeg ved, at min onkel i sin tid, før internettet gjorde sit indtog, havde slægtsforsket. Men han må ligesom mig ikke have fokuseret på poststemplet på postkortet og er gået ud fra, at det omhandlede hans og min mors halvsøster, min moster Solvejg (1922-1998), der voksede op hos min mormors søster, Anthonie. Min mormor havde også en søster, der hed Elna (1896-1963), så det var nærliggende at tro, at det var denne Elna, der var nævnt i postkortet, og at min mormor havde fortrudt, at Solvejg skulle bortadopteres.

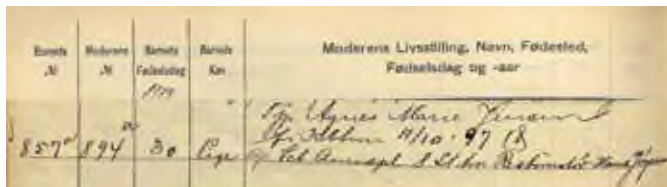
Gitte Hølls slægtstræ med de medlemmer, der er omtalt i artiklen

Postdatostemplets tydning

Da min datter en dag læste postkortet, bemærkede hun, at årstallet på poststemplets var 1919. I parentes bemærket er det på scanningen tydeligt at se årstallet på poststemplets, men det er det bestemt ikke på originalen. Da Solvejg jo var født i 1922, kunne postkortet selvsagt ikke omhandle hende. Altså måtte min mormor have født en datter i 1919! Nu gik min jagt så ind på at finde både barnet og barnefaren.

Første stop Fødselsstiftelsen

Første stop på rejsen mod at opklare sagen var arkiverne under Fødselsstiftelsen i København. Jeg bladrede i Protokol over ugifte fødende (hemmeligfødende) (1908-1937) og fandt min mormor, der den 30. juli 1919 havde født en pige. I protokollen er børn og mødre hver tildelt et nummer. Disse numre fik jeg ikke brug for, da min mormor optræder med navn i protokollen. Hvis ikke det havde været tilfældet, ville næste step have været at bladre fødselsstiftelsens arkiv Erklæringer om frafaldelse af hemmeligholdelse af moders navn (1881-1937) igennem.

Fra protokollen over ugifte fødende 1908-1937

At min mormors navn faktisk er oplyst i protokollen, kan man undre sig over, da hun jo var hemmeligfødende. Men hvorom alting er, så frasagde hun sig hemmeligholdelsen i september samme år, hvilket fremgår af *Hovedprotokol over de*

på fødselsstiftelsen fødte børn (1774-1925). Heraf fremgår også, at min mormor forlod barselsgangen sammen med sin nyfødte datter den 9. august. Underligt nok forefindes hendes frafaldelseserklæring om hemmeligholdelse af hendes navn ikke i arkivet.

Danishfamilysearch og kirkebogen

Jeg gættede på, at barnet var døbt Elna til fornavn og Jensen til efternavn. Herefter søgte jeg i Danskerbasen under Danish Family Search (<https://www.danishfamilysearch.dk/danskerbasen>). Ved at indtaste hendes navn, fødselsdato og København Amt fandt jeg den pågældende kirkebog, der bekræftede min navneteori. Ved dåben fik barnet navnet Elna Marie Margrethe Fjellerup Jensen. Min mormors far, der stammede fra Djurs, hed Jens Fjellerup Jensen. Min mormor havde tilbragt en årrække hos sin fars familie på Djurs, der alle gik under navnet Fjellerup og ikke Jensen, og som ung kaldte hun sig – og blev kaldt – Agnes Fjellerup. Derfor skulle Fjellerup nok være en del af barnets navn. Det tyder i øvrigt på, at barnet blev opkaldt efter min mormor og hendes 2 søstre, nemlig Agnes Marie, Elna Johanne, og Anthonie Margrethe. I kirkebogen er også oplyst, at barnet, knap et år gammelt, blev bortadopteret den 3. juli 1920. Adoptivforældrenes navne er også noteret. Den Elna, der er omtalt på postkortet, er altså ikke min mormors søster, men den datter, hun i al hemmelighed fødte den 30. juli 1919. En hemmelighed, som min mormor tog med sig i graven. Der var formentlig kun ganske, ganske få i samtiden, der kendte til denne begivenhed og absolut ingen nulevende slægtninge. Kirkebogen oplyser også, at navnet Fjellerup bortfaldt i forbindelse med adoptionen. Pigen fik, ifølge sagens natur, også et nyt efternavn.

Søgning efter faderskabssagen

Efter at jeg havde fået styr på ovennævnte data for pigen, var turen nu kommet til at forsøge at finde hendes biologiske far. Jeg håbede, at der var oprettet en faderskabssag, så jeg ad den vej kunne finde ham. Hvis manden var boddende i København, skulle den eventuelle faderskabssag findes via Københavns Overpræsidiu[m], Familieretlige sager. For at få et eventuelt journalnummer måtte jeg først finde Agnes Marie Jensen i AJ-registret (navneregister til journal for faderskabs- og bidragssager). Både kvinder og mænd er opført i registret, men da jeg ikke vidste, hvem barnefaderen var, søgte jeg min mormor i registret. Med en alfabetisk opstilling af efternavne fandt jeg hende relativt hurtigt og fik dermed også journalnummeret.

Næste skridt var at søge i AJ-journalen ved at bladere frem til det pågældende nummer og se, hvad det kunne bringe af information. Barnefaderens navn var ikke oplyst, men det var hans adresse: St. Strandstræde 19, st. Ved opslag i Politets Mandtaller viste det sig, at familien Beck boede på adressen i maj 1919, og heriblandt den knap 19-årige skibsbyggerlærling Jens Frederik Christian Beck.

Og faren viste sig at være bekendt

Se – ham vidste jeg godt, hvem var. Det var den mand, Agnes Marie Jensen giftede sig med syv år senere og fik yderligere to børn med, nemlig min onkel og min mor. Altså var det min

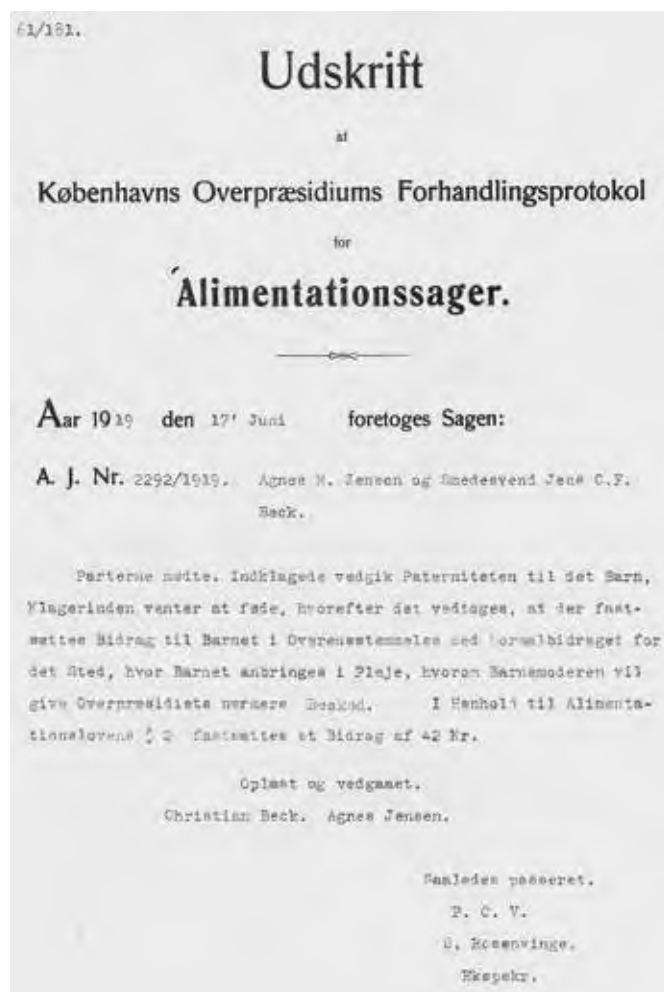
morfar (1900-1941), der var far til Elna Marie Margrethe. For nu at være helt sikker, tjekkede jeg AJ-registret for at se, om Jens Frederik Christian Beck optrådte der. Det gjorde han. Ganske vist med de to sidste fornavne byttet om, men med samme journalnummer som anført ved Agnes Marie Jensen. Den var altså god nok!

Faderskabssagens akter bestilte jeg hjem til læsesalen ved i Daisy, under Arkivskaber, at indtaste 'Statsamtet Overpræsidiu[m]' og herefter klikke på linket *Vis arkivserier*. Blandt rækken af arkivserier var AJ-sager (1873-1973), og det var i den serie, sagens akter skulle findes. Nemlig ved under det rette årstal at vælge det interval af journalnumre, som indeholdt det pågældende nummer, og så klikke på *Start bestilling*.

Af sagens akter fremgik, at min morfar havde vedgået sig paterniteten til det barn, som min mormor ventede, og *det vedtoges, at der fastsættes Bidrag til Barnet i Overensstemmelse med Normalbidraget for det Sted, hvor Barnet anbringes i Pleje, hvorom Barnemoderen vil give Overpræsidiu[m] nærmere Besked*.

Ansøgning om barselfærds- og underholdsbidrag

Agnes Marie Jensens datter tilkendes 42 kr. i alimentationsbidrag

Agnes måtte bortadoptere sin datter

Barnet kom altså i pleje og sidenhen på børnehjem, hvilket fremgår af adoptionssagens akter, som jeg også bestilte hjem til læsesagen. Sammenholdt med, at der gik et år, før barnet blev bortadopteret, kunne det tyde på, at min mormor har forsøgt at beholde barnet. Men hun har som ung og ugift tjenestepige måttet kaste håndklædet i ringen.

Blandt fotografierne i min mormors gamle fotoalbum er der billeder af to spædbørn, begge fire til fem måneder gamle, vil jeg tro. På det ene ses helt sikkert min moster Solvejg. Fotografiet er taget af en fotograf i Kalundborg, og Solvejg var på et tidspunkt anbragt i pleje hos en familie i Kalundborg, inden hun blev plejebarn hos min mormors søster, Anthonie. Dette ved jeg fra den faderskabssag, der knytter sig til Solvejg (faren er angivet i slægtstræet). Hvem der er på det andet foto, har jeg ingen anelse om, men tanken om, at det kunne være Elna Marie Margrethe, har jeg svært ved at slippe.

Fotografi fundet i Agnes Marie Jensens fotoalbum. Kan det mon være den ukendte datter Elna?

Via folketællingerne kunne jeg følge Elna Marie Margrethe og adoptivfamilien til og med folketællingen 1940. Her stoppede umiddelbart alle spor.

Da jeg var nysgerrig på Elnas videre livsforløb, foretog jeg en adresseforespørgsel på borger.dk. For at kunne dette, skal man kende personens fulde navn samt enten personnummer, fødselsdato eller nuværende/tidligere adresse. Under kommune valgte jeg København og udfyldte formularen med fornavne, det efternavn, hun fik ved adoptionen, og fødselsdato. Forespørgslen kostede 75,00 kr. uanset udfaldet af denne. Efter ganske kort tid modtog jeg resultatet af søgningen. Elna Marie Margrethe var død den 24. december 2004. Endvidere var der informationer om hendes fulde navn på daværende tidspunkt samt hendes seneste adresse. Hendes efternavn, der var ret specielt, gjorde, at jeg kunne finde en efterkommer. En fætter, som desværre viste sig at være død i 2008.

Jeg har siden erfaret, at min onkel i sin slægtsforskning tilfældigt, så vidt jeg har forstået, var stødt på, at hans og min mors far som helt ung havde fået et barn. Min onkel har så åbenbart ikke interesseret sig for, hvem barnets mor var, eller om det var muligt at opspore barnet. Havde han fundet ud af, at der var tale om en helsøster, havde han formentlig forsøgt at finde hende.

Den opmærksomme læser vil nok have bemærket, at mine morforældre døde, mens min mor og hendes bror stadig var børn. Om de senere i livet ville have fået at vide, at de havde en helsøster, hvis deres forældre havde levet længere, er ikke til at vide.

Efter deres forældres død kom min mor og hendes bror til at bo hos deres moster Anthonie. Hvorfor hun valgte ikke at røbe hemmeligheden, kan man undre sig over. Hun havde jo ikke smidt postkortet ud i sin tid, men gemt det!

Men havde postkortet ikke "overlevet", var det aldrig kommet for en dag, at en helsøster til min mor og hendes bror var kommet til verden i 1919.

Kilder:

Adresseforespørgsel: www.borger.dk/Soeg?k=adresseforespørgsel

Daisy: www.sa.dk/daisy/daisy_forside

Danish Family Search: www.danishfamilysearch.dk (kræver i visse tilfælde login, men det er gratis at oprette sig som bruger)

Fødselsstiftelsen i København: www.sa.dk/ao-soegesider/da/other/other-collection/11

Københavns Overpræsidium, Familieretlige sager:

www.sa.dk/ao-soegesider/da/other/other-collection/14

Politiets Mandtaller: <https://kbharkiv.dk/brug-samlingerne/kilder-paa-nettet/politiets-mandtaller>

HØYST ÆREDE KIERE MODER

Af Hans Lauridsen
ioghlauridsen@webspeed.dk

Der er vel næppe nogen steder, hvor vi kommer så tæt på vore gamle forfædres tanker, deres udfordringer i hverdagen og livets store begivenheder som i gamle breve. Desværre er der ikke bevaret mange breve fra ældre tid fra dem, vi kalder den jævne mand eller kvinde. For mit eget vedkommende har jeg været så heldig, at der er bevaret nogle breve fra 17- og 1800-årene.

Brev fra Niels Nielsen Storm i Nakskov 1773

Niels Nielsen Storm, min 4 x tipoldefar, var født i Assens på Fyn i 1728 og blev døbt den 9. maj. Hans forældre var skomager Niels Nielsen Storm og Kirsten Christophersdatter (far og søn havde samme navn). Den yngre Niels Nielsen Storm kom i skomagerlærer i Assens til fastelavn 1746 og blev udlært 1749. I 1758 finder vi Niels Nielsen Storm i Nakskov, hvor han har fået borgerskab som skomager, og samme år den 13. april blev han gift med Margrethe Davidsdatter.

I Assens Byfogedarkiv i dokumenter til skifteprotokollen fandt jeg to breve fra Niels Nielsen Storm i Nakskov skrevet til henholdsvis hans mor og hans bror. Det første brev var

skrevet efter hans fars, Niels Nielsen Storms, død i 1773 og det andet ved hans mors, Kirsten Christopherdatters, død i 1774. Begge brevene har været fremlagt i skifteretten og blev indført i skifteprotokollen. I den er der rettet nogle ord i forhold til brevene. Det kunne tyde på, at det er Niels Nielsen Storm, der egenhændigt har skrevet brevene.

Det første brev var adresseret til:

"Dette brev til Min Moder salig Niels Nielsen Storms Efter levende Enke boendes i Assens i Fyen"

"Højst Ærede Kiere Moder

Tillige med alle mine Søskende

Kære Moder Skrivelse af 17de Julj haver ieg bekommet og der af seer, at min fader er hensaavet i Herren, vilket gjør mig meget ont. Men dog glæder mig, at Herren Var ham saa god tillige med Kiere Moder, at Herren Gjorde det gaat, da tiden Kom, at han ikke skulde legge for længe ved sengen. Hvilket det samme ieg ønsker Kiere Moder, at Herren vilde ikke Straffe Hende med forstærk senge ligende svaghed. Hvad Kiære Moders Tillige med mine Brødres Begæring er, at min Moder Maa Side i uskiftet Boe, Hvilket ieg langt fra vil være imod, men Maae gjerne side i fre. Hvad min Søster er anbelanger efter Kiere Moder og Mine Brødres forlangende, at Søster maa Gaa lige i arv med vaas. Hvilket ieg langt fra ikke er imod, mens er fornøjet med, lige som di andre vil have. Gud ved, min ville, at jeg hele sommeren har faarestilt mig, at vilde Besøge dem, mens formedelst Tidernes Besværlig-

Adressesiden af det sammenfoldede brev fra Niels Nielsen Storm i Nakskov til hans mor i Assens. Foto HL

Øverste del af brev skrevet 17. juli 1773 fra Niels Nielsen Storm i Nakskov. Foto HL.

Guldsålen fra Gjendrup som sognefogeden Hans Pedersen blev opmærksom på. Ukendt fotograf, Nationalmuseet.

heds skyld som vi lever udi, og min Kone gaaer paa fallende føde ved sig ingen dag fri. Kiere Moder og mine Søskende til sammen ieg udbad gierne at di vilde skikke mig min faders Singenæt her til, der er dog ingen andre, som kand Benytte den der af uden ieg for Navnets skyld. Inttet videre denne gang end som fligtig helsen fra mig og min Kone og børn til alle gode venner og ieg --- dem udi Guds Tryge beskermelse. Gud lade os forsamles til sammen i Guds Rige.

Nackschou d. 27. Julius 1773. Jeg forbliver Moders Kiere Søn til min død.

Niels Nielsen Storm”,¹

Niels Nielsen var enig med sine brødre om, at søsteren skulle have det samme som ”vaas” (os); vi fornemmer det fynske sprog – også i ”fre” i stedet for fred.

Brev fra Hans Pedersen i Surhauge 1774

Min 3 x tipoldefar, Hans Pedersen, født ca. 1723, var ejer af den gamle Surhavegård i Brørup Sogn. Hans var sognefoged i Brørup Sogn og nævnt første gang i 1774. Samme år sender han som sognefoged et brev til amtmænd von Levetzau i Ribe. Det originale brev findes ikke, men der var en afskrift i en efterfølgende retssag.

”Høj Welbaarne Hr. Stiftsbefalings Mand Naadige Herre! I Brørup Sogn i Gierndrup Bye i Riiberhuus Amt er existerit en saadan Casus som ieg, som Sognefoged der i Sognet, ikke Har understaaet mig udi af lade være deres Høj Welbaarenhed umældet.

Historien er denne: Een af Estrup Gaards Bondedrenge nemlig Poul Pedersens Søn i Gierndrup skal for kort Tiid siden i en Sandbakke derpaa Marken Have funden 3de Skaaler efter Beskrivelse den største saastor som en stoer Spøl-komme²; Drengen bærer samme Hjem til sine Forældre. Drenge Fader lade sin Broder Peder Clausen paa Gravengaard sligt viide, som strax indfinder sig, og da han som en bedre Kender end de andre, saavel af Vægten som dend udvortes anseelse mærkede, det var den ægte Materiel, snakkede (han) de stakkels eenfoldige Folk en Hoeben Snak for, og lovede desuden Han vilde, ved en Guld Smed lade det prøve,

Guldsålen fra Gjendrup med solmotiv, som udgår fra bundens centrale punkt. Foto: Kit Weiss, Nationalmuseet.

og dersom det var Guld, skulle de ingen uret ske, saa overloe de Ham det og paa tro og love, skjøndt Poul Pedersens Søn, som den rette finder satte sig derimod. Hvorledes der siden er gaaet til, veed ieg ej, men saa meget veed jeg at Poul Pedersen er stilt til freds paa det, han ikke skal klage og aabenbare ham muligheden. Ordet gaar at Skaallerne vare af det allerfineste Hollandske Guld, og at de af Peder Clausen ere solgt til en Jøde i Frideritz; Saa meget er og vist. Peder Clausen har siden dend tiid og gjort usædvanlig Figurer, ja paa et vist sted udeladt sig med de ord, at dersom alting gik vel, kunde han til næste Snabsting sætte et Tusinde Rigsdaler paa Rente, skjøndt det for kort tiid siden, nemlig ved Skiftet efter Hans Sal. Kone, befantes, at Han ej Hafde noget tilovers; Men det som endnu gjør denne fortælling allermest paalidelig er, at en Persohn i bemte. Sogn i Tuusbøl bye Har faaet en liden grand eller stykke af dend eene bredde, som af Degnen S. Bang og Hr. Provst Ussing er prøvet og befundet ægte. Denne persohns Nafn er Hans Poulsen, foruden Ham er Skaallerne seet af Jørgen og Jep Olesener samt disses Fader i Gierndrup, saavel som af Lieutnant Frandsen og Peder Clausens Hustru paa Garvegaard, Hvilke 2de sidste og uden tvivl veed, Hvad Skaallerne Haver kosted; Denne omgang og Handel Har ieg i følge den mig meddelte Indstruks ikke turt ladet være Naadige Herre uanmeldt, paa det Hans Maist. Reet kans vorde paataalt og iagttaget. Forbliver i øfrigt Naadige Herre Deres alerunderdanigste og udmyme Tiener Hans Pedersen. Suurhauge d. 14de Juli 1774”.³

Det blev til en længere sag. Peder Clausen blev pålagt at skaffe guldsålene tilbage fra jøden i Fredericia. Det lykkedes ham, og sagen slutter med en kongelig resolution af 8. juni 1775, hvor tiltale frafaldes imod Poul Pedersen og hans hustru samt Peder Clausen for deres omgang med danefæ.

¹ Assens Byfoged. Dokumenter til skifteprotokollen 1763-1798 ”S” skifte nr. 12 og 13.

² Spølkum – en stor flad kop uden hank (Slægtsforskernes ABC).

³ Rentekammeret. Jyske afdeling. Kongelige Resolutioner 1775 nr. 17. Rigsarkivet.

Af guldets værdi, 127 rigsdaler og 40 skilling, tilfalder 27 rigsdaler og 40 skilling sognefogeden Hans Pedersen, "som har givet Anledning til Sagens Opdagelse", og 100 rigsdaler tilfalder finderens, drengen Peder Poulsen. Derimod må Peder Clausen selv afholde sine udgifter. Den mindst ødelagte skål findes i dag på Nationalmuseet.

Brev fra hjulmand Jørgen Hansen i Asperup 1843

Brevet er fra min tipoldefar, Jørgen Hansen, der var hjulmand i Asperup. Jeg fandt det i dokumenter til skifteprotokollen i forbindelse med et skifte efter en fjern slægtning. Det lærte mig altid at gennemgå dokumenterne til skifteprotokollerne, i særdeleshed hvis der er skifter efter slægtninge, der dør uden af efterlade børn. Brevet afslører, at den gode hjulmand arbejdede med meget andet end sit fag. Det er også værd at bemærke hans beskedenhed vedrørende lønnen.

"Asperup Mark den 19. September 1843

Her Exam: jur: Madsen i Asperup!

Da jeg formedels Sygdom ikke er i den Stilling, at jeg selv Personligt kan give Møde ved Skiftet i Dag og fremlægge min Fordring, saa anmoder jeg Dem Herved paa mine Vegne at fremstille og paatale samme, som er nemlig: Dagløn for 19 Ugers Opvarthning og Regnskabsføring i Indslev Kroe i Vinteren 1842-1843, hvor ved haabes at tage i Betragtning, at derved har meget Natte vaagen været forbunden, endvidere for 2 Aar at have Barberet afdøde M. Nielsen 1 gang Ugentligt, hvorved haabes den lange Vej tages i Betragtning. — Prisen overlader jeg til den ærede Skifteret at Bestemme, da jeg Kuns gjør Fordring paa Billighed og Ret.

I haab om at De paa Bedste Maade gjør Deres bedste denne Sag vedkommende tegner jeg mig deres Beredvillige Tjener

Jørgen Hansen

Hjulmand

Skreven fra sengen!"⁴

Asperup efter den 19. September 1843

Her Exam: jur: Madsen i Asperup!

Da jeg formedels Sygdom ikke er i den Stilling, at jeg selv Personligt kan give Møde ved Skiftet i Dag og fremlægge min Fordring, saa anmoder jeg Dem Herved paa mine Vegne at fremstille og paatale samme, som er nemlig: Dagløn for 19 Ugers Opvarthning og Regnskabsføring i Indslev Kroe i Vinteren 1842-1843, hvor ved haabes at tage i Betragtning, at derved har meget Natte vaagen været forbunden, endvidere for 2 Aar at have Barberet afdøde M. Nielsen 1 gang Ugentligt, hvorved haabes den lange Vej tages i Betragtning. — Prisen overlader jeg til den ærede Skifteret at Bestemme, da jeg Kuns gjør Fordring paa Billighed og Ret.

I haab om at De paa Bedste Maade gjør Deres bedste denne Sag vedkommende tegner jeg mig deres Beredvillige Tjener

Jørgen Hansen

Hjulmand

Skreven fra sengen!"⁴

Første side af hjulmand Jørgen Hansens brev, som blev skrevet fra sygesengen. Fotokopi.

⁴ Vends Herredsfogeds Arkiv. Dokumenter til Skifteprotokollen 1845-1848 12/12 1845.

HJÆLP TIL SØGNING I UDLANDET

Søger du familie i USA, Canada, UK, Østrig, Ungarn, Tjekkiet eller Australien?

Så skal du være klar over, at der sidder en gruppe forskere i disse lande klar til at hjælpe dig – som tak for den hjælp, de selv har fået af danske forskere. Alt hvad du skal gøre, er at sende dem en mail og forklare, hvad du søger efter. Du finder deres navne og mailadresser i vores forum: forum.slægt.dk/index.php > AneEfterlysning > emnet Hjælp til søgning i udlandet (øverst på siden blandt de faste indlæg).

Brug endelig dette fine tilbud!

OM SPECIELLE SKRIFTTEGN OG RIDDERE

Af Kathrine Tobiasen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

I Danske Slægtsforskeres forum, hvor medlemmer og brugere hjælper hinanden med stort set hvad som helst, der har med slægtsforskning at gøre, kan vi komme vidt omkring – både med hensyn til tid, sted og emner. Slægtsforsker verdenen er stor og vidtfavnende.

Her skal omtales et eksempel på en ganske speciel opgave. Den 28. februar 2024 kl. 12.51 lagde Leif Starinsky von der Recke Bigler et spørgsmål ud i gruppen *Hjælp til tydning af tekster m.v.* (<https://forum.slaegt.dk/index.php/topic,197548.0.html>). Han søgte hjælp til at læse en inskription på et epitafium i Münster Domkirke, som han havde en stærk formodning om, var et minde over hans 12 x tipoldefar, Goddert (også kendt som Gert) von der Recke (ca. 1370-ca. 1428).

Om denne Goddert havde Leif fra en tysk bog følgende oplysninger:

Ridder & pilgrim

Goddert II,9 (ca. 1370 - ca. 1428)

Goddert von der Recke zu Heessen blev en velhavende og indflydelsesrig mand i ridderskabet Mark. Ligesom sin bror,

Herman, var han ridder, og begge foretog ifølge familiehistorien en pilgrimsrejse til Palæstina. Goddert var også retsformand og uafhængig dommer i Unna, Kamen og Hamm. Goddert II,9 er min generations 14 x-tipoldefar.

Goddert giftede sig to gange – endda meget fordelagtigt. Hans første kone var Anna von Laer, hvis far, Heinrich, var landfoged og amtmand i Westfalen og ridder af Det Gyldne Skind.

Efter Annas død ægtede han i 1414 den meget ombejlede Neyse von Volmerstein, og om dette giftermål fortælles en morsom legende:

På dette tidspunkt udførte ridderen Goddert von der Recke hos Dietrich von Volmerstein statslige opgaver for kejser Siegmund/Sigismund. Goddert erobrede Dietrichs borg, men Goddert lod ham beholde livet.

Ved afskeden holdt Dietrich sin datter Neyse i hånden, men da hendes blik faldt på Goddert, blev hun så betaget, at hun var en besvimelse nær og vaklede. Goddert sprang frem og hjalp hende op, mens han erklærede med slet skjult hentydning til borgen: Det, der falder, er mit! Hans spontane ytring blev vel modtaget, og de blev straks gift!

Goddert II døde desværre i 1428, et år før sin svoger Johannes, og kunne derfor ikke overtage den store Volmerstein-arv. Heldigvis havde han inden sin og Neyses død fået flere børn – 3 sønner og 2 døtre. Den ældste søn, som han fik med Neyse, fik navnet Johan V,17, og søn nr. 2 blev døbt Dietrich; han er Dietrich VII,141 i vores slægtshistorie.

Første tydninger

Man skal normalt ikke vente længe på svar i forum, og kort tid efter at spørgsmålet var lagt op, havde Ole Westermann de første bud på en tydning; han mente nederst til venstre at

Teksten på epitafiet i Münster Domkirke, som gerne skulle tydes.

kunne se en datering, MCCCCLXXXIII, 1483, og vandrette streger over nogle bogstaver kunne indikere, at ordene var sammentrucket og visse bogstaver udeladt. Måske stod der øverst til venstre Gerardus Van Der Recke? Gerardus er latin for Gerhard/Goddert, hvilket er naturligt, da hele teksten er latin.

Ved at søge i Google Books fandt Ole en henvisning til en omtale af epitafiet over Gerhard og Lubbert von der Recke:

*Abb. 1563 Epitaph der Jo..?herren
Gerhard und Lubbert von der Recke,
† 1483 bzw. 1515. Nische mit recht-eckig überhöhter Mitte
und rundbogigen ...*

For at gøre teksten tydeligere printede Ole Westermann billedet og optegnede herefter bogstaver og tal. Her ses resultatet af hans arbejde, forsynet med tydningen af de enkelte ord.

"Jo..?herren" kunne måske antyde, at de to tilhørte Johannerordenen? Oplysningerne skulle stamme fra en bog, *Die Stadt Münster*, bind 5, bind 41, side 325; titlen fandtes dog ikke blandt Google Books.

Senere på natten havde Leif tjekket sine oplysninger om slægten. Nævnte Lubbert var ikke en ane, men en søn af hans 12 x-tipoldefar, Gert von der Recke. Fra den tyske bog havde han følgende:

Gert VIII, 147 auf Heessen (ca. 1440 ca. 1485)

Således som Diedrich VII havde bestemt, delte begge hans sønner den store Volmerstein arv, og Gert VIII, som er min generations 12 x-tiptipoldefar, overtog Heessen. Han syntes i øvrigt at være en stridbar herre. Han førte ustandseligt retssager, og i et enkelt tilfælde i 1478 lod han sig endda transportere hen til modparten for at stikke ham ned! Han var herefter nødt til at foretage en pilgrimsrejse til Rom for at opnå absolution. Som bod for denne handling oprettede han samme år et præsteembede i kirken i Heessen.

Gert giftede sig med Feye von Morrien og fik med hende fire sønner, Dietrich XIV,153, Goddert X,148, Morrien I,150 og Lubbert auf Senden, 204.

Hjælp fra domkirken

29. februar kunne Peter Kristiansen i et nyt indlæg byde ind med et godt råd:

Bau- und Kunstdenkmäler-serien plejer at være uhyre grundige – med afskrifter af gravsten og epitafier. Det var måske en mulighed?

Die Bau- und Kunstdenkmäler von Westfalen. Band 41: Die Stadt Münster. Teil 5: Der Dom. Münster 1977, som må være den bog, Ole Westermann henviser til.

Kan man kontakte det lokale arkiv/ museum, om de kan hjælpe med en afskrift?

Leif havde allerede haft samme tanke, og han havde skrevet til en mailadresse, som han havde fundet på Münster Domkirkes hjemmeside. Allerede næste dag var der svar fra en Victoria Aschhoff, ansat ved Domkammer Bistum Münster. Tyskerne må siges at være hurtige og hjælpsomme! Hun sendte en lang mail med bl.a. domkirkens tydning af den omtalte tekst:

*Gerardum van der Recke Lubbertum eius filius equestris
ordinis viros, mortis et passionis tue arma
et insignia gloriosa, in eternum victuros muniantur,
domine Jesu optime maxime benedicteque.
Pater MCCCCLXXXIII x Augusti filius MVC XV XXII Januarij*

Dette våbenskjold er placeret foroven til venstre på epitafiet for vores 12x-tipoldefar Gert von der Recke VIII, 147 til Heessen og hans søn, Lubbert von der Recke auf Senden i Münster Domkirke.

Det viser lidt utydeligt de tre bjælker i von der Recke-våbnet og kedelophænget i Ketteler-våbnet.

Når Ketteler-slægten er med, skyldes det, at Gerts far, Dietrich von der Recke VII, 141 auf Heessen und Steinfurt var gift med Vredera von Ketteler.

Dette våbenskjold er placeret foroven til højre på epitafiet.

Det viser ret tydeligt øverst de tre kroge i von Galen-våbnet og nederst von Morriens turnerkrave. Turner-kraven er en panserkrave, der blev brugt ved turneringer; nu specielt om en smal, bjælkeformet figur med nedhængende flige, anbragt i skjoldets øverste tredjedel

Når von Morrien-slægten er med, skyldes det, at Gert von der Recke auf Senden var gift med Feye von Morrien.

Dette våbenskjold er placeret foroven til venstre på epitafiet.

Det viser lidt utydeligt de tre bjælker i von der Recke-våbnet og gaffelkorset i Volmerstein-slægten.

Når Volmerstein-slægten er med, skyldes det, at moren til Gerts far, Dietrich von der Recke VII, 141 auf Heessen und Steinfurt, var Neyse von Volmerstein.

Dette våbenskjold er placeret foroven til højre på epitafiet.

Det viser lidt utydeligt de tre bjælker i von der Recke-våbnet og kedelophænget i Ketteler-våbnet.

Når Ketteler-slægten er med, skyldes det, at Gerts far, Dietrich von der Recke VII, 141 auf Heessen und Steinfurt, var gift med Vredera von Ketteler.

*En oversættelse til tysk via Google Translate kunne lyde:
Gerardus van der Recke Lubertus, Sohn eines Soldaten
Männer der Ordnung, Waffen des Todes und der Leidenschaft
und herrliche Insignien sollen für immer bestehen bleiben.
Herr Jesus, segne dich sehr.
Vater †1483 (i) August søn † 1515 12 Januar*

*og endelig til dansk:
Gerardus van der Recke Lubertus, søn af en soldat
Ordensmænd, dødens og lidenskabens våben
og pragtfulde regalias skal bestå for evigt
Herre Jesus, velsigne dig meget.
Far † august 1483 Søn † januar 1515*

I sit venlige svar uddybede Victoria Aschhoff yderligere:

Det drejer sig om Gert/Gerhard von der Recke (+ 1483) og hans søn Lubbert von der Recke (+ 1515). Far og søn var ikke gejstlige. De tilhørte den verdslige stand. Vi ved ikke, hvorfor de som verdslige mænd har opnået at få et epitafium i kirken.

På epitafiet ses følgende våben, som kan have interesse for anerækken. Det drejer sig her om Gert og Lubberts slægtsvåben.

Øverst til venstre over navnet Gerardus: Våben Ketteler-Recke

Øverst til højre: Våben Morrien-Galen

Nederst til venstre: Våben Recke-Volmerstein

Nederst til højre: Våben Recke-Ketteler

Johanniterriddere

Vi ved ikke meget om Gert og Lubbert. I Landesarchiv Nordrhein-Westfalen findes en oplysning om, at Lubbert skulle have en ægtefælle ved navn Hadewich. Han havde desuden et hus i Buxdorf. Ved søgning på 'von der Recke' på arkivets hjemmeside, <https://www.archive.nrw.de/>, kan der findes en del om slægten von der Recke i Münster.

Ole Westermann var lidt senere klar med et par ændringsforslag. De latinske navne bør ikke ende på -um, men på -us, som var den normale måde at latinisere lokale drengenavne på, altså Gerardus og Lubbertus. Og en mere korrekt oversættelse af 'eius filius equestris ordinis viros' kunne være: 'hans søn en mand af ridderordenen', underforstået Johanniterordenen. Til oversættelser fra latin, som er et vanskeligt sprog at have med at gøre for en maskine som Google, da ordene kan have flere betydninger, og bøjningsformer spiller ind, kan i øvrigt anbefales *Latinsk-dansk Ordbog til Skolebrug fra 1881*, som kan ses på adressen: <https://archive.org/details/latinskdanskord00goldgoog/page/n7/mode/2up>

Ole havde også et ændringsforslag til den sidste linje: Fra 'Far † august 1483 Søn † januar 1515' til følgende: 'Fader, 1483 10. august, Søn, 1515 22. januar'.

Den endelige tydning blev således:

Gerhard van der Recke Lubbert hans søn, mænd af Ridderordenen, at dødens og lidenskabens ærefulde våben og værdighedstegn må befæstes til at leve evigt.

Herre Jesus i særdeleshed størst og mest velsignet Fader, 1483 10. August, Søn, 1515 22. Januar

Ole havde nogle afsluttende bemærkninger til riddervæsenet:

Jeg kan forestille mig, at slægten tidligere hørte til korsridderne, thi Recke betyder helt eller kriger, og Johanniterordenen var en af de store ridderordner fra korstogene til Jerusa-

lem, hvor Johanitterne drev et hospital allerede før det første korstog for at beskytte pilgrimme og pleje de syge.

Og de er stadig i Jerusalem, hvor jeg selv har set deres 'domicil' med flaget, som meget stærkt minder om Dannebrog.

Og for at få lavet et så stort epitafium må familien have været særdeles velhavende.

For mig har det været spændende at stifte bekendtskab med skrifttegn, som jeg aldrig tidligere har set. Måske har man ikke rigtigt benyttet mange af disse tegn i det håndskrevne sprog, men kun anvendt dem som et alfabet for stenhuggere.

Gravsten i Roskilde og Ribe

Gengivelse af gravstenen over Oluf Mortensen i Roskilde Domkirke. Her er brugt de samme tegn, som ses på stenen i Münster. Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

Ole Westermann har undersøgt, om der findes lignende tegn i Danmark. Faktisk findes i Roskilde Domkirke en sten over bisp Oluf Mortensen, der døde 1485. Også i Ribe Domkirke er bevaret gravsten fra perioden, men disse er så slidte, at de vanskeligt kan tydes. De har ligget på gulvet og er blevet trådt på af kirkegængerne gennem århundreder.

De specielle, udhuggede bogstaver kaldes reliefminuskler, og de var udformet til brug for stenhuggere, ikke for skrive-re, bevæbnet med fjerpen og papir. De består udelukkende af versaler (store bogstaver) og var i brug til et stykke op i 1500-tallet.

Leif oplyser, at han arbejder på en bog om sin slægt, der, foruden hans mormors slægt von der Recke, der kan føres tilbage 1200-tallet, også tæller bl.a. hans mormors Starinsky-slægt, hans morfars Beckman-slægt og hans fars adoptivslægt Bigler. Han kan basere en del af forskningen på en bog af Wilhelm Freiherr von der Recke fra Bremen, som han besøgte i 2023. Det var ham, der kunne henvise til epitafiet og flere andre relikter fra slægten.

DANSKE SLÆGTSFORSKERE, REFERAT AF GENERALFORSAMLINGEN 2024

Afholdt lørdag d. 20. april 2024 i Middelfart.

1. Valg af dirigent og stemmetællere

Palle Øvlisen blev valgt som dirigent. Generalforsamlingen blev konstateret lovligt indkaldt.

Bente Christensen og Ivan Jensen blev valgt som stemmetællere.

2. Bestyrelsen aflægger beretning for det forløbne år

Formanden indledte sin beretning med at mindes Poul Wachmann, som døde i november 2023. Poul Wachmann var en af de centrale personer i etableringen af Slægtsforskernes Bibliotek, og han vil blive savnet.

I beretningen lagde formanden vægt på, at vi har forsøgt at skabe merværdi for foreningens medlemmer, såsom rabatter på DNA-tests, rabat på flere bøger i webshoppen samt på abonnementer på MyHeritage og Ancestry.

Desuden forhandles der pt. med Rigsarkivet om adgang til oplysninger om afdøde personer frem til 2012. Hvis vi får tilladelsen, vil det blive lagt på et område af Dødsregister, hvor kun medlemmer af Danske Slægtsforskere får adgang.

Kursusområdet blev også nævnt i beretningen. Der har været afholdt flere DNA-kurser rundt om i landet. Der bliver også DNA-kursus i efteråret, og ligeledes arbejdes der på at lave kurser med andre emner, med korte oplæg og flere hjælpere tilstede, så der bliver en optimal indlæring for kursisterne.

Bogen om DNA blev årets top scorer i webshoppen, der blev solgt 328 eksemplarer. I den forbindelse skal det også nævnes, at der blev solgt 108 DNA-testsæt. Man må nok sige, at DNA har medlemmernes interesse.

Foreningens Facebookside, DNA-slægtsforskning, er vokset betydeligt, idet der over 3 måneder er kommet omkring 500 nye brugere af siden, og vi har nu i alt 4.100 brugere. Den store interesse har også givet anledning til at gå i gang med at lave en dybdegående hjemmeside om DNA's anvendelse i slægtsforskning.

Der blev solgt 240 sponsorater, hvilket formanden takkede meget for, da det er væsentligt for øgede aktiviteter i foreningen. Formanden berettede om et spændende projekt: "Vi deltager som forening også i digitalisering og tilgængeliggørelse af enesteministerialbøgerne, der er finansieret af Augustinusfonden. Danske Slægtsforskere sidder med i styregruppen sammen med Rigsarkivet og PandemiX. Sidstnævntes interesse i projektet er udtræk af fødsler og dødsfald kombineret med tidspunkt for hændelsen, erhverv og geografisk placering. De har mulighed for at stille en eller flere personer til rådighed for dataspecifikation, kvalitetsdeklaration og kvalitetssikringsmodeller.

Danske Slægtsforskere's indsats i projektet er at sørge for kvalificerede personer (erfarne læsere af gotisk håndskrift), der kan kvalitetsvalidere de træningsdata, der skal bruges af tekstgenkendelsesprogrammet, der hedder Transskribus. De skal fx gennemgå nogle af de allerede fuldtastede sider i

kirkebøger for at sikre, at disse er korrekte, hvorefter Transskribus skal "lære" at nå frem til samme resultat. Alternativt skal de udarbejde træningsdata, der kan bruges til samme formål. Herudover skal vi finde personer, der kan koble de fremkomne tekster til den konkrete side i kirkebogen. Projektet løber til udgangen af 2026 eller medio 2027. Så her bliver der rig mulighed for at udfolde sin viden på nye måder".

Brugere af webshoppen har sikkert erfaret, at vi nu bruger DAO til at levere varerne; det handler ganske enkelt om prisen, da vi ellers skulle have sat prisen op for levering.

Biblioteket har haft et travlt år, hvor de frivillige har udført et kæmpestort arbejde både med de "sædvanlige" indskanninger og efterbehandlinger, men herudover også med digitalisering af våbenskjolde samt med digitalisering og indtastning af navnekartoteket vedrørende skibe og skibsfart.

Også her er der nye projekter i støbeskeen for 2024, som vi alle sammen kan have stor glæde af, fx indskanning af vejvisere og telefonbøger.

Markedsføring er derimod et af de steder, hvor vi kan gøre det bedre. Biblioteket gør det rigtig godt mht. markedsføring, mens foreningen som helhed gør det godt ind imellem, fx til Historiske Dage, Åbent Hus arrangementer o. lign, men her er et område, som vi skal have dyrket mere fremover.

Formanden afsluttede sin beretning med en stor tak til både medlemmer og bestyrelsen for støtte og opbakning. Beretningen blev godkendt.

3. Kassereren aflægger det reviderede regnskab til godkendelse

Formanden aflagde det reviderede regnskab for generalforsamlingen.

Regnskabet har fået ok fra revisorerne, også fra de interne revisorer, som har stillet gode spørgsmål.

Medlemstal: Vi har fået 418 nye medlemmer i 2023. Der er 547 udmeldte, så der er en nedgang på 129 i forhold til 2022. Heldigvis en let stigende fornyelsesprocent i forhold til de tidligere år for de eksisterende medlemskaber.

Resultat for 2023:

Egenkapital primo 2023: 2.198.000 kr.

Året 2023 gav et nettooverskud på 223.000 kr. Der var blevet overført 337.000 kr. fra tidligere år, men også brugt 292.000 kr. af foreningens reserver, primært til Biblioteket.

Egenkapital ultimo 2023: 2.466.000 kr.

Foreningens kapital:

Vi har 1.437.000 kr. i friværdis i ejendommen i Albertslund. Friværdien er vokset med 447.000 kr. siden 2022.

Desuden har vi 1.010.000 kr. indestående på konto i Danske Bank, og tilgodehavender på 176.000 kr. Alt i alt frie midler på 1.186.000 kr.

Indtægter:

Vi har haft lidt nedgang i kontingenter, men til gengæld større varesalg, indtægter fra kursusvirksomhed og sponsorer.

Udgifter:

Der har været lidt færre udgifter til bladet Slægtsforskeren, regnskab, ejendom, markedsføring og lokalforeningerne. Tilskud fra Bladpuljen har været mindre end tidligere, det kan også mærkes i et regnskab.

Til gengæld lidt flere udgifter til ekspeditionen, IT, biblioteket samt til generalforsamlingen og bestyrelsesarbejdet.

Fordeling af udgifter har været sådan, at vi har brugt mest til bladet, derefter IT, lokalforeninger - mindst til det administrative. Denne fordeling er god, da den er til medlemmernes fordel. Regnskabet blev godkendt uden kommentarer eller spørgsmål.

4. Godkendelse af budget for det indeværende og det kommende år samt godkendelse af kontingent for det kommende år

Formanden gennemgik forslaget til budget for 2024 og 2025. Beløbet til bladet er sat op med 50.000 kr. pga. øgede udgifter til forsendelse.

Udgifter til ekspedition er også sat op, da vi nu har en lønnet medarbejder, ikke længere en frivillig.

Ligeledes er udgifterne til administration sat op, da vi skal benytte bogholderen i højere grad end tidligere, og timeprisen er også forøget.

Vi forventer at holde budgettet 2024, og hensætter 100.000 kr., mens vi forventer at skulle bruge af reserveerne i 2025.

Bestyrelsen foreslår uændret kontingent for 2025.

Generalforsamling godkendte både budgetterne og det uændrede kontingent.

5. Behandling af indkomne forslag

Forslag a) og b). Ingrid Sørensen var ikke til stede ved generalforsamlingen.

Forslagene bortfaldt derfor.

Forslag c) og d). Forslagsstillere var til stede og begrundede forslagene.

Vedr. forslag c). Formanden kommenterede, at der allerede findes et strategiudvalg, som helt naturligt tager hånd om sådanne spørgsmål, når og hvis de skulle opstå. Bestyrelsen kunne derfor ikke støtte forslaget.

Generalforsamlingen stemte forslaget ned. 2 undlod at stemme, og 2 stemte for forslaget.

Vedr. forslag d). Forslaget ville efter bestyrelsens opfattelse blot skabe endnu mere forvirring og usikkerhed om, hvad der egentlig er gældende. Det var bestyrelsens opfattelse, at de nuværende regler er tilstrækkeligt enkle og klare til at håndtere fremsatte forslag. Bestyrelsen kunne derfor ikke støtte forslaget.

Kommentarer fra generalforsamlingen ang. forslag d):

Dorte Bechman opfordrede til at støtte bestyrelsens mening om dette forslag.

Henning Karlby så ingen grund til ændringer, idet vedtægterne er klare i forvejen.

2 stemte for, 1 undlod at stemme, resten af generalforsamlingen stemte imod forslaget.

6. Valg til bestyrelsen

a) Valg af formand (lige år)

Kirsten Sanders blev valgt.

b) Valg af bestyrelsesmedlemmer

På valg var Michael Dupont, Kathrine Tobiasen, Karen Bendix og Jesper Skov.

Kathrine Tobiasen, Karen Bendix og Jesper Skov var alle villige til genvalg.

Alle blev genvalgt.

I stedet for Michael Dupont foreslog bestyrelsen Michael Terp Rasmussen.

Michael Terp Rasmussen blev valgt.

På valg var herudover – for 1 år – John Buch Larsen.

John var tidligere suppleant, der var indtrådt i bestyrelsen i stedet for Rikke Egebak Vestervig, der var udtrådt af bestyrelsen.

Bestyrelsen foreslog valg af John Buch Larsen.

John blev valgt.

c) Valg af suppleanter

På valg var Yvonne Christiansen, og hun var villig til genvalg.

Til nyvalg foreslog bestyrelsen Allan Øer Gøttrup.

Mette Borchert Vahlund præsenterede sig selv, hun ønskede også at blive valgt som suppleant.

Der blev stemt om posterne, formanden foreslog at de to valgte suppleanter fremover deltager i bestyrelsesmøderne, og at den sidste deltager som observatør.

Mette Borchert Vahlund: 54

Allan Øer Gøttrup: 50

Yvonne Christiansen: 48

Mette Vahlund og Allan Øer Gøttrup blev således valgt.

7. Valg af interne revisorer

a) Valg af 2 interne revisorer for to år (alternerende)

På valg var Svend Erik Christiansen.

Svend Erik var villig til genvalg. Bestyrelsen anbefaler genvalg.

Svend Erik Christiansen blev valgt.

b) Valg af en revisorsuppleant for et år

På valg var Knud Spangsø. Knud ønskede ikke genvalg.

Bestyrelsen foreslog Bente Margrethe Christensen, som blev valgt.

8. Eventuelt

Morten Hovedskov Nielsen kommenterede, at han havde været glad for online foredrag, og spurgte til, om der ikke længere er så stor interesse for det, som der var under Corona-tiden, som det stod i et bestyrelsesreferat? Han foreslog at genoptage onlineforedrag.

Morten spurgte: Hvad får vi så for vores kontingent, os, der ikke er medlemmer af en lokalforening?

Morten Hovedskov Nielsen foreslog foredrag om 1) GEDCOM version 7, og 2) AI til hjælp for slægtsforskningen, og 3) Hvordan kan man lave en slægtsbog?

Merete Sand opfordrede til, at lokalforeninger ikke lægger

generalforsamlinger samme dag som Danske Slægtsforskere generalforsamling.

Birgit Vinholt foreslog, at man kunne undersøge, hvilke lokalforeninger man kan blive medlemmer af?

Kirsten Sanders foreslog, at vi fremover bruger DAO fremfor PostNord til forsendelse af Slægtsforskeren. Estimeret besparelse pr. år ca. 185.000 kr. ved at gøre det.

Der var stor tilslutning til Kirstens forslag.

Annette Christiansen spurgte, om man kan få bladet tilsendt elektronisk?

Kirsten Sanders svarede, at man kan sende en mail til Ekspeditionen, så bliver det oprettet som elektronisk, og man kan vælge, om man samtidig ønsker at få det fysiske blad tilsendt.

Ulla Lunau fortalte, at hun havde oplevet, at Facebookgruppen sletter beskeder uden at orientere vedkommende, der har lavet opslaget, og bad om, at man får en besked om, hvorfor opslaget bliver slettet.

Kirsten Sanders svarede, at der generelt er en forståelse af, at der skal gives en pæn forklaring på, hvorfor et indlæg bliver slettet.

Kirsten Sanders afsluttede generalforsamlingen med at takke flg. personer:

Michael Dupont: "Tak for lang og tro indsats i bestyrelsen. Du har faktisk været med i bestyrelsen i 15 år. Vi har værdsat din indsats – og du har været et godt bindeled mellem Sam-

fundet og Danske Slægtsforskere. Jeg håber, at vi kan fortsætte det gode samarbejde i de kommende år".

Svend Erik Christiansen og Grethe Grundtvig: "Tak for jeres indsats som interne revisorer. Det er godt og betryggende at vide, at der sidder samvittighedsfulde personer, der overvåger, at vi nu også bruger foreningens penge på en god og hensigtsmæssig måde. Det glæder mig, at I vil fortsætte jeres gode arbejde".

Per Hundevad Andersen: "Bestyrelsen vil gerne takke dig for din indsats i forbindelse med vores regnskab og medlemsadministration. Du har fået nogle gode systemer op at køre, og det er nu nemt og effektivt at fortsætte den økonomiske og administrative administration af foreningen".

Yvonne Christiansen: "Tak for arbejdet i bestyrelsen, du har altid været klar til at give en hånd med vores forskellige indsatser, fx på Historiske Dage, ligesom du har været tovholder for online foredrag og har hjulpet med Slægtshistorisk Weekend, mange tak for din store indsats".

73 stemmeberettigede medlemmer deltog i generalforsamlingen, og der var 5 fuldmagter.

Der blev optaget en video af generalforsamlingen, som i uddrag kan ses her: https://youtu.be/_7iNsvJQ3Us

Ref. Bodil Grove Christensen.

DE NYE MEDLEMMER AF BESTYRELSEN PRÆSENTERER HER SIG SELV

Michael Terp Rasmussen

Jeg er 61 år og bosiddende i Fredericia. Er opvokset i Brøndby, men flyttede til Trekantområdet i 1995, hvor jeg har boet siden, dog med en lille afstikker til Endelave. Arbejdslivet spænder fra arbejdsdreng, over udlært elektriker og selvstændig m.v. til et job som teletekniker, der i dag bringer mig rundt i hele landet.

Jeg har det meste af mit liv været engageret i frivilligt arbejde, herunder bestyrelsesposter i foreninger. Det var derfor helt naturligt for mig at træde ind i Danske Slægtsforskere bestyrelse, da jeg blev opfordret til det. Her har jeg påtaget mig hvervet som kasserer og medlemsansvarlig.

Desuden sidder jeg i bestyrelsen for Trekantområdets Slægtshistoriske Forening, der netop er blevet en lokalforening under Danske Slægtsforskere.

Min interesse for slægtsforskning er relativt ny. Den opstod først efter min fars død i 2021. Min primære slægtsforskning handler om familierne Sølgaard/Stejlborg fra Nordjylland og Rasmussen/Damsgaard fra Bjerre og omegn ved Horsens.

Mette Borchert Vahlun

Jeg kommer fra Sønderjylland. Jeg færdiggør til sommer mit studie i kommunikation og formidling – jeg har haft fag som digital markedsføring og fundraising, hvilket netop er noget af det, jeg kan bidrage med i bestyrelsen. Ud over studiet arbejder jeg som historieformidler og har blandt andet været historisk guide på vestkysten. Jeg har de sidste 10 år arbejdet som formidler og foredragsholder.

Min lokalforening er Kongeaaen, og her har jeg siddet i bestyrelsen i 4 år, blandt andet som næstformand et år og nu som webmaster. Derudover er jeg vært på Danske Slægtsforskere podcast.

Jeg er en årgang 1997, så jeg er en af de yngre slægtsforskere. Derfor vil jeg også gerne bidrage med, hvordan vi får mere fokus på os yngre med denne interesse.

Allan Øer Gøttrup

Jeg er 49 år og suppleant i bestyrelsen for Danske Slægtsforskere Aalborg, hvori jeg også var suppleant i en periode for ca. 20 år siden. Jeg har dyrket slægtsforskning siden 16-års alderen. Har senest holdt foredrag om anvendelse af DNA i slægtsforskningen hos lokalforeningerne i Sæby og Aalborg og været med til at arrangere workshops og introduktioner til slægtsforskning.

Jeg er desuden formand i foreningen Historisk Formidling, der blandt andet arrangerer Historiske Dage i Nordjylland.

TIL NORDVEST- OG MIDTJYSK ÆLDSTE EJENDOMS- OG PERSONALHISTORIE

Atter har den flittige Ole Færch udgivet interessante bøger. Tidligere udgivelser har bl.a. været Himmerlandske herredsfogeder, by- og birkefogeder samt -skrivere, 2011, Aalborghus lens jordebog 1562, 2013, Kansler Claus Gjordsens register over kongeligt gods og rente 1525, 2014, Himmerlands bømærker, 2015, Hald lens regnskab 1541-46, 2016, Diplomatarium Hornumense. Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum herredsting, Nibe og Nørholm birketing 1216-1636, 2. udg. 2019. En komplet oversigt over Færchs mange arbejder findes på hans hjemmeside, ferch.dk, hvorfra de ældre udgivelser kan downloades som PDF-filer sammen med rettelsesblade til de nyere.

Morten Hegelunds Skat 1524

Bogen er en kommenteret kildeudgave af Morten Hegelunds Skat 1524. Efter Christian II's fordrivelse besteg farbroren, her-tugen af Gottorp, tronen som Frederik I. Han overtog Christian II's gæld, og adelen bevilgede ham en skat af alle bønder som bidrag til betalingen heraf. Udskrivning og opkrævning foretog den unge kancellisekretær Morten Hegelund, der har lagt navn til skatten. Heraf er desværre kun bevaret skatten for 11 herreder i Viborg Stift, nemlig Middelsom, Sønderlyng, Nørlyng, Hindsted, Gislum, Rinds, Fjends, Hindborg, Rødding, Salling Nørre og Harre.

Morten Hegelunds Skat giver et enestående billede af ejendomsforholdene i de 11 herreder med angivelse af jordejerne, deres fæstere/tjenere og den skat, som hver enkelt bonde blev pålagt. 204 sider.

Viborg Kapitels Jordebog 1625. Kannikker og gods før og efter 1625

Kapitlets jordebog 1625 er kommenteret og beriget med biografiske oplysninger om provsterne, ærkedegnene, kantorerne og de menige kannikker og deres gods før og efter 1625. Det har der hidtil ikke foreligget særlig meget samlet om.

Ved domkirken var der fra Viborg Stifts dannelse omkr. 1060 et kapitel af præster og kannikker, som forestod de kirkelige handlinger i domkirken og administrationen af kapitlets gods, skænket dertil af adelige, typisk mod et gravsted i kirken og messer for dem til evig tid. Kapitlets gods blev efter Reformationen 1536 i vid udstrækning brugt til aflønning af embedsmænd i centraladministrationen. Kapitlets gods lod Kronen dog sælge i årene efter ca. 1670.

336 sider.

Herreds-, by- og birkefogeder samt -skrivere i Thy-, Salling- og Ommersyssel samt dele af Løver Syssel

Bogen omfatter købstæderne Thisted, Nykøbing Mors, Skive og Viborg, samt herrederne Hillerslev, Hundborg, Hassing og Refs, alle i Thy, Nørre og Sønder Herreder på Mors, Harre, Nørre, Rødding og Hindborg i Salling, Fjends, Nørlyng, Sønderlyng

og Middelsom, samt Lysgaard og Hids. Alle fra 1400-tallet og frem til retsreformen i 1919.

I bogen er forsøgt samlet biografiske oplysninger om fogeder og skrivere og deres familier samt enkelte oplysninger til belysning af embedsudførelsen.

424 sider.

Prisen for disse tre bøger, som kan købes hver for sig, er henholdsvis 204, 336 og 424 kr. + forsendelse. De kan bestilles pr. mail hos ole.ferch@stofanet.dk eller SMS til 29 80 97 66.

Hegelunds skat er måske svær at arbejde med for selv øvede læsere af gotisk skrift fra de senere århundreder. Men for denne udgivelse er det af stor praktisk betydning, at kilden er digitaliseret under arkivskaber: Regnskaber 1433-1559, og arkivserie: Adskillige stykker kongelige indtægtsregnskaber fra Christian II's og Frederik I's tid 1517-1531. Så Færchs bog kan simpelthen bruges i bestræbelserne for lære at læse 1500-talsskrift, idet sideangivelserne svarer fuldstændig til den digitaliserede udgave! Så her er der store muligheder for at arbejde videre med Færchs transskription af teksten.

At mester Morten Hegelund, der efter alt at dømme var en yngre mand på 30-35 år, kunne være far til skattens egentlige skriver, Peder Mortensen Hegelund, er naturligvis en umulig tanke. Så meget mere som P.M. Hegelund, der senere blev borgmester i Ribe, blev født ca. 1527, altså et par år efter skatten! Måske kunne den 'rigtige' P.M.H. være en ældre halvbror til M.H. med fælles mor, så mester Morten var opkaldt efter sin mors første mand. Hvem ved? – Far og søn var de i al fald ikke!

Bl.a. i bogens register behandles Lucas Krabbe/Glob Krabbe, der byggede den endnu stående herregård Østergård i Åsted Sogn i Salling, lidt mærkeligt, idet han konsekvent i Færchs egen tekst nævnes "til Damsgård"!

Kapitelsjordebogen 1625 er straks meget lettere at læse, men er desværre ikke digitaliseret. Dog kan det undre, at bonden på gården Boller i Romlund Sogn nær Viborg nævnes som Oluf Jørgensen, når han hed Børge- eller Byrgesen.

Men på trods af disse småfejl viser de to jordebogsudgivelser fra 1524 og 1625, at de mange gange kan hjælpe os to eller tre

generationer længere tilbage med selv jævne bondeslægter. Mulighederne herfor er naturligvis større, hvis forfædrene hed noget lidt usædvanligt og boede i lokaliteter, der bestod enkeltgårde eller små landsbyer på højst 4-5 gårde. Familier med navne som Jens(en) og Christen(sen) i store landsbyer på 15-20 gårde er der ikke de store muligheder for at finde oplysninger om i så gamle kilder.

Bogen om fogeder og skrivere fra de mange retskredse er et meget vægtigt bidrag til personalhistorien fra de berørte egne.

Og som for udforskningen af vore egne slægter gælder det, at vi må indse, at vi aldrig bliver helt færdige. Der vil altid kunne findes mere om de enkelte personer. – Som for slægtsforskningen gælder det her om at stoppe op og få fastholdt sine foreløbige resultater. Så kan rettelser og tilføjelser altid følge ved en anden lejlighed.

I dette tilfælde må vi sige, at Ole Færch har fundet overordentligt meget om disse embedsmænd og deres familier: flot og godt!

Anmeldt af Anton Blaabjerg

GUIDE TIL NAPOLEONSTIDEN

Omkring år 1800 var Danmark klemt mellem Frankrig og England, og for at styrke det danske forsvar oprettedes Landeværnet, der skulle bestå af mænd, som havde været soldater og altså var våbenvante. Værnet fik en kort levetid, idet det i 1808 afløstes af Kystmilitsen, der var et civilt vagtværn af primært utrænede fiskere. Det bestod indtil 1814.

Fra slægtsforskerside har disse to dele af forsvaret været ret upåagtede, indtil Rasmus Wichmann begyndte at forske i arkivalierne og holde foredrag om dem. Han stod for afsnittet om napoleonskrigene i bogen *Aner i Krig* (Danske Slægtsforskere, 2021) og udgiver nu resultatet af "ét års intensive studier, fire års foredragsvirksomhed og omkring fjorten års tilløb" i værket *Slægtsforskerens guide til napoleontiden – landeværn og kystmilits*.

Bogen indledes med en introduktion til perioden 1800-1814 med hovedvægt på den militære historie og fortsætter med et afsnit med titlen Arkiver for begyndere, der ud over velkendte sider som bl.a. Arkivalieronline og Danskernes Historie Online også præsenterer søgemuligheder i Slesvig-Holsten, som nok kan have bud til flere end begyndere. Endelig redegøres der for en række fagudtryk.

Hovedsagen er dog gennemgangen af kilderne. Wichmann har haft fat i alle de pakker og bundter, der har med de to værn at gøre, og som Rigsarkivets forskellige læsesale ligger inde med. Det er alle de arkivalier, der gemmer sig under lidet afslørende titler som "Sager angående Kystmilitsen" eller "Indkomne breve". De er her trukket frem i lyset, og indholdet er noteret, så læseren kan få en reel idé om, hvorvidt der kunne være noget spændende at komme efter.

Et typisk eksempel: En arkivserie med titlen *Mandskabsliste under Generalkommissariatskollegiet. Generalkommandoen over Langeland, Ærø og Tåsinge* indeholder en pakke med to bundter og diverse omslag, der alle får en beskrivelse med på vejen. Om det ene bundt får vi at vide, at det indeholder bl.a. overofficerer, underofficerer, spillemænd og tjenere ved Langelands infanteribataljon samt anciennitetslister over alle officerer på Langeland i 1811.

Rasmus Wichmann: Slægtsforskerens guide til napoleontiden – landeværn og kystmilits. Forlaget Frydenlund, 2024. Hæftet, illustreret, 411 sider. Kan købes i Danske Slægtsforskeres webshop, pris 349,95 kr. Medlemsrabat 15 %.

Specielle forhold er også noteret. Om et læg i et bundt månedslister kan vi læse, at det inkluderer daglige meldinger med navne på syge, hjemsendte eller arresterede. Hvis et arkivalie ser ud til at mangle, vil det ligeledes være nævnt.

De fleste af de relevante arkivalier er ikke digitaliserede og vil kræve et besøg på en læsesal. Men også de kilder, der kan findes på Arkivalieronline, er gennemgået og forsynet med en oversigt over, hvad de enkelte opslag indeholder. Fx landeværnsruller fra Nørvang-Tørrild Herredsfoged, hvor der mellem af- og tilgangslister ses en del opslag med korrespondancer, og på nr. 459 kan læses et opråb fra amtmand Hellfried til lægds-mænd og fogeder om at organisere Kystmilitsen.

Stoffet er opdelt i kapitler efter geografiske områder, startende med Nordjylland og sluttende med Sydsjælland og Lolland-Falster; også Slesvig (Sønderjylland) og Holsten får deres afsnit, da de jo var en del af kongeriget. Desværre er der stor forskel på, hvad der er bevaret af arkivalier, og ved flere amter er der intet at hente. Hvert kapitel indledes med nogle generelle bemærkninger, og der er oversigter over kommandører og organisationen i bataljoner og kompagnier, inden vi når til tabellerne med oplysningerne om arkivalierne.

Det er en flot layoutet bog, der er forsynet med mange illustrationer og kort over områderne. Det burde være fremgået, at slægtsforskeren med dette værk ved hånden er særdeles godt hjulpet på vejen ind i arkivalierne. Det er næppe for meget sagt, at den må være et must for alle, der arbejder med militærforhold i perioden.

Anmeldt af Anmeldt af Kathrine Tobiasen

HELGAS LØFTE

Der er nok en del slægtsforskere, der, når de begynder at tænke på, hvordan forskningen kan formidles, drømmer om at skrive en slægtshistorie i romanform og dermed give forfædrene nyt liv. En slægtsroman er bestemt en mulighed, men for at der kan komme et læseværdigt resultat ud af det, er der et par ting, som helst skal være opfyldt: Skribenten skal kunne skrive godt og levende, og historien skal gerne rumme nogle spændinger eller konflikter, noget, der kan danne baggrund for handlingen.

Begge dele har Ulla Rigbolt haft, og det er der kommet en rigtig god lille bog ud af. Den bærer titlen Helgas løfte og fortæller om – eller er inspireret af – forfatterens farmor, Helga, der i 1910 mistede sin mand til tuberkulose og stod alene med fire små børn og en større gård. Inden han døde, havde hun lovet sin mand, som hun satte meget højt, at hun ville gøre alt, hvad hun kunne for at føre gården videre, så en af sønnerne til sin tid kunne overtage den. Det indebar, at hun ikke kunne gifte sig igen, selv om hun fik en bestyrer på gården, som hun kunne have dannet par med, hvis forholdene havde været anderledes.

Helga var en viljestærk kvinde, der i sine unge dage drømte om et højskoleophold, hvilket forældrene modsatte sig – kvindens plads var i køkkenet – og siden satte alt ind på at vise, at hun kunne klare at drive gården, hvilket også lykkedes for hende. Hun interesserede sig for samfundsforhold og især kvindesagen. Hun blev senere et aktivt medlem af sognets menighedsråd.

Men da en af sønnerne overtog gården og giftede sig med en pige, som ikke havde de egenskaber, Helga forventede af en frue på gården, opstod der konflikter mellem de to. Den unge kones familie var ikke fin

nok, og hun interesserede sig mere for sine børn og naturen end for at styre husholdningen. Hver for sig følte de to kvinder sig ikke værdsat af den anden, og først til allersidst kom det til en slags forståelse mellem dem.

Ulla Rigbolt har skrevet sin historie som nogle nedslag på vigtige tidspunkter i årene fra 1910 til Helgas død i 1957. Alle personer benævnes kun ved deres fornavn, og lokaliteten er et ikke-defineret sted på Sjælland. Der lægges op til, at dette er en fri fortolkning af virkelige begivenheder. Den foregår i en periode, hvor der var voldsomt skred i mange ting, og vi kommer omkring politiske bevægelser, to krige og udviklingen inden for landbruget. Alt sammen flettet ind i en velskrevet historie, hvor forfatteren forstår at finde detaljer, som gør den levende. Den vil have bud til læsere, der ønsker at dykke ned i hverdagslivet i perioden eller bare vil læse en fængende livshistorie.

Anmeldt af Kathrine Tobiasen

MINDEBOG OM MORMOR

Med bogen MORMOR er det lykkedes Esbern Wagn Rasmussen at gøre, hvad mange ønsker, men sjældent lykkes med: At få indsamlet og sammenskrevet familiens viden om en kær, afdød slægtning.

Med sine korte kapitler er bogens opdeling dejlig nem at læse, og med sine mange citater fra breve, erindringer og andre kilder giver den et glimrende billede af den lille families liv i samtidens tidsånd, og bliver derfor også en fortælling om datidens livsvilkår.

Mit ønske til forfatteren er dog, at hvis han på et tidspunkt supplerer sin bog med nye oplysninger, så håber jeg, at han vil lade fotografierne komme mere til deres ret. De er desværre for små i den trykte udgave af bogen, som jeg har siddet med.

Esbern Wagn Rasmussen:
MORMOR.
Anne Marie Tønnesen. 1875-1951.
Eget forlag. 2020.
Forfatteren sender gratis en e-bogsudgave ved henvendelse til ewr@ewr.dk.

Sidder man selv med ønsket om at skrive om slægten, kan bogen klart anbefales til inspiration. Bogen kan bestilles gratis som e-bog via hjemmesiden ewr.dk.

Anmeldt af Peter Olsen

MODTAGER DU FORENINGENS NYHEDSBREV?

Danske Slægtsforskere udsender et nyhedsbrev på e-mail 1-2 gange om måneden. Hvis du ikke allerede modtager dette, kan du tilmelde dig ved at klikke på boksen *Nyhedsbrev* nederst på hjemmesiden www.slaegt.dk.

ADRESSE-ÆNDRINGER

Husk, at du selv skal kontrollere og opdatere dine medlemsdata, såsom post- og mailadresse. Kun på den måde sikrer du dig, at du får bladet hvert kvartal.

Det er vigtigt, at vi har din mailadresse, da du så får vores nyhedsbreve, og vi kan kontakte dig, hvis der skulle opstå problemer.

DANSKE SLÆGTSFORSKERES HJEMMESIDE

www.slaegt.dk

Webmaster: Jesper Skov
webmaster@slaegt.dk

KOMMENDE MØDER I DANSKE SLÆGTSFORSKERE

Bestyrelsesmøder:

23. juni 2024 i Middelfart

8. september i Middelfart

9.-10. november i Grenaa

DANSKE SLÆGTSFORSKERES MEDLEMSSERVICE

Henvendelser til Danske Slægtsforskeres ekspedition sker via adressen:

ekspedition@slaegt.dk

Tlf. 52 79 90 20

Telefonen er åben for ekspedition

Onsdag kl. 15-17 – ellers telefonsvarer

Ekspeditionen står for:

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, m.v.
Se udvalget her: dsshop2.dk
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

DANSKE SLÆGTSFORSKERES BESTYRELSE

Kirsten Sanders, Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91.	KIS@slaegt.dk
Peter Olsen, Næstformand. Æblevænget 12, 7700 Thisted. Tlf. 25 15 16 47.	PEO@slaegt.dk
Michael Terp Rasmussen, Kasserer. Erritsøgårdsvej 93, 7000 Fredericia.	MTR@slaegt.dk
Per Hundevad Andersen. Jyllingevej 111, 2720 Vanløse.	PAN@slaegt.dk
Kathrine Tobiasen. Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30.	KTO@slaegt.dk
Bodil Grove Christensen. Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59.	BGC@slaegt.dk
Jesper Skov. Grøndalsvej 4, 9500 Hobro.	JKS@slaegt.dk
Karen Bendix Larsen. L. I. Brandes Alle 13, 1, 1956 Frederiksberg C.	KBL@slaegt.dk
John Buch Larsen. Mølholm Landevej 19, 7100 Vejle. Tlf. 40 44 72 25.	JBL@slaegt.dk

Valgt af lokalforeningsrådet

Hans Mølgaard. Markvej 46, 2660 Brøndby Strand.	HMG@slaegt.dk
Kurt Pajbjerg. Vestervænget 26, 8832 Skals. Tlf. 61 30 03 69.	KPA@slaegt.dk

Suppleanter

Mette Borchert Vahlun. Højvang Nord 46, 6580 Vamdrup.	MBV@slaegt.dk
Allan Øer Gøttrup. Elkærvej 9, 9381 Sulsted.	AG@slaegt.dk

ÅRETS DEJLIGSTE BEGIVENHED FOR SLÆGTSFORSKERE

SLÆGTSHISTORISK WEEKEND 2024

FINDER STED 4.-6. OKTOBER 2024 PÅ KYSTHOTELLET I GRENÅ.

Du kan glæde dig til en stribe inspirerende foredrag:

Peter Henningsen: Bondekultur og bondesamfund
ca. 1700-1900

Sidsel Eriksen: Hvad troede de på

Michael Dupont: Skifter og hvad de fortæller om
vore forfædre

Kim Furdal: Hvorfor er Sønderjylland besværlig?

Peter Olsen: Når den røde hane galede

Helle Juhl: Husbestyrerinde søges

Adam Kronegh: Forsvundne arvinger og ny
søfartshistorie

Desuden kan du deltage i workshops om:

FamilySearch

Skifter

Nyere dødsfald i Danmark

Danske Slægtsforskernes hjemmeside

www.banditter.dk

Lokalarkiverne og Arkiv.dk

Og du kan se frem til tre dage, hvor du kan fokusere
på din store interesse sammen med andre slægts-
forskere og glæde dig til et unikt
socialt samvær.

UDSOLGT

DU KAN KOMME PÅ VENTELISTE VED AT BOOKE ET VÆRELSE.
PENGENE BLIVER FØRST TRUKKET, NÅR/HVIS VI FINDER EN PLADS TIL DIG.

Læs mere og tilmeld dig på Danske Slægtsforskernes hjemmeside: <https://dsshop2.dk/shop/16-slaegtshistorisk-weekend/>